

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC TÂY BẮC**

NGUYỄN MINH THU

**NHAN ĐỀ BÀI BÁO TRÊN BÁO ĐIỆN TỬ
(TỪ CÚ LIỆU MỘT SỐ BÁO ĐIỆN TỬ NĂM 2016)**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

SƠN LA, NĂM 2017

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC TÂY BẮC**

NGUYỄN MINH THU

**NHAN ĐỀ BÀI BÁO TRÊN BÁO ĐIỆN TỬ
(TỪ CÚ LIỆU MỘT SỐ BÁO ĐIỆN TỬ NĂM 2016)**

Chuyên ngành: Ngôn ngữ Việt Nam

Mã số: 822.01.02

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: GS. TS Nguyễn Văn Khang

SƠN LA, NĂM 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tác giả luận văn xin cam đoan bản luận văn này là công trình nghiên cứu độc lập của cá nhân tác giả. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào.

Tác giả luận văn

Nguyễn Minh Thu

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn với Đề tài "Nhan đề bài báo trên báo điện tử" (từ cứ liệu một số báo điện tử năm 2016), người viết đã nhận được sự giúp đỡ của rất nhiều cá nhân và tập thể. Trước hết, tôi xin chân thành cảm ơn GS.TS. Nguyễn Văn Khang - Viện Ngôn ngữ học Việt Nam đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ, khuyến khích, và tạo mọi điều kiện thuận lợi nhất cho tôi trong quá trình thực hiện luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô Khoa sau đại học - Trường Đại học Tây Bắc đã nhiệt tình đóng góp những ý kiến sâu sắc, xác đáng trong quá trình tôi hoàn thành luận văn.

Tôi xin gửi lời cảm ơn sâu sắc đến gia đình, bạn bè đã luôn dành tình cảm động viên tôi nỗ lực hoàn thành luận văn này.

Tôi cũng xin bày tỏ lòng biết ơn đến Báo Sơn La, cơ quan tôi đang công tác đã tạo điều kiện tốt nhất để tôi tham gia khóa học, được tạo điều kiện về thời gian nghiên cứu, thực hiện tốt luận văn tốt nghiệp đồng thời hoàn thành tốt nhiệm vụ của mình.

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	1
1. Tính cấp thiết của đề tài	1
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	2
3. Phương pháp nghiên cứu.....	3
4. Đối tượng, phạm vi, nguồn tư liệu	3
5. Bố cục của luận văn	4
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI.....	5
1.1 Tổng quan tình hình nghiên cứu	5
1.2. Một số vấn đề về phong cách học và phong cách ngôn ngữ báo chí... 6	
1.2.1. Phong cách học	6
1.2.2. Phong cách ngôn ngữ báo chí	7
1.2.2.1. Đặc điểm ngôn ngữ của phong cách báo chí	8
1.2.2.2. Kết cấu của văn bản báo.....	13
1.3. Một số vấn đề về phong cách học văn bản và liên kết văn bản	14
1.3.1. Mạch lạc	14
1.3.2. Liên kết văn bản xét về mặt hình thức và nội dung	15
1.3.2.1. Liên kết hình thức	15
1.3.2.2. Liên kết nội dung	16
1.3.3. Liên kết phi cấu trúc tính	19
1.4. Về nhan đề bài báo.....	20
1.4.1. Định nghĩa.....	20
1.4.2. Chức năng của nhan đề	21
1.3.2.1. Chức năng trong văn bản báo chí.....	21
1.4.2.2. Chức năng báo chí.....	22
1.5. Đặc điểm và dạng thường gặp của nhan đề bài báo.....	23

1.5.1. Đặc điểm	23
1.5.2. Về dạng nhan đề.....	24
1.6. Nhan đề và thể loại báo chí.....	24
1.7. Vài nét về báo điện tử hiện nay.....	25
1.7.1. Lịch sử hình thành và phát triển báo mạng điện tử.....	25
1.7.2. Đôi nét về một số báo mạng đang được bạn đọc quan tâm hiện nay.....	26
1.8. Tiểu kết chương 1.....	28
CHƯƠNG 2: ĐẶC ĐIỂM HÌNH THỨC NHAN ĐỀ BÀI BÁO (TRÊN MỘT SỐ BÁO MẠNG HIỆN NAY)	30
2.1. Một số vấn đề chung	30
2.1.1. Giới hạn khảo sát.....	30
2.1.1.1. Nguồn tư liệu khảo sát	30
2.1.1.2. Cách khảo sát	30
2.1.2. Một số đặc điểm chung của nhan đề	31
2.2. Đặc điểm cấu tạo của nhan đề bài báo	32
2.2.1. Phân loại nhan đề bài báo theo cấu trúc.....	32
2.2.2. Nhan đề bài báo là cụm từ.....	33
2.2.3. Nhan đề bài báo là câu	34
2.2.3.1. Phân loại nhan đề theo cấu tạo của câu.....	35
2.2.3.2. Phân loại nhan đề theo mục đích phát ngôn của câu	38
2.3. Đặc điểm mạch lạc của nhan đề bài báo	44
2.3.1. Mạch lạc của nhan đề thể hiện ở ý nghĩa cấu trúc thông tin bài báo.....	44
2.3.2. Mạch lạc của nhan đề thể hiện ở ý nghĩa hiển ngôn	47
2.4. Một số đặc điểm về ngôn từ sử dụng ở nhan đề bài báo.....	50
2.4.1 Các phương tiện tình thái của nhan đề.....	50
2.4.2. Sự lựa chọn từ ngữ	52
2.5. Về cách viết nhan đề	56

2.5.1. Cách viết nhan đề ở các báo mạng.....	56
2.5.2 Cách trình bày nhan đề.....	59
2.5.3. Dấu câu.....	59
2.6. Tiêu kết chương 2.....	60
CHƯƠNG 3: ĐẶC ĐIỂM NỘI DUNG NGỮ NGHĨA CỦA NHAN ĐỀ BÀI	
BÁO (TRÊN MỘT SỐ BÁO MẠNG HIỆN NAY)	63
3.1. Giới hạn khảo sát.....	63
3.2. Mô tả nghĩa biểu hiện của nhan đề báo.....	64
3.2.1. Những biểu hiện cơ bản của câu trong nhan đề báo	65
3.2.1.1. Nhan đề chỉ hành động.....	65
3.2.1.2. Nhan đề chỉ trạng thái	67
3.2.1.3. Nhan đề chỉ quan hệ.....	69
3.2.2. Các dạng nghĩa của nhan đề.....	71
3.2.2.1. Nhan đề miêu tả, thông báo	71
3.2.2.2. Nhan đề nhận định	73
3.3. Mô tả lực ngôn trung của nhan đề.....	78
3.3.1. Nhan đề trần thuật.....	79
3.3.1.1. Nhan đề trần thuật chính danh	79
3.3.1.2. Nhan đề trần thuật trên cơ sở nghĩa biểu trưng.....	83
3.3.2. Nhan đề nghi vấn/ hỏi	84
3.3.2.1. Nhan đề hỏi chính danh	85
3.3.2.2. Nhan đề hỏi yêu cầu xác định tính đúng sai	86
3.3.2.3. Nhan đề hỏi yêu cầu chọn lựa.....	86
3.3.2.4. Nhan đề hỏi đề bày tỏ thái độ hoài nghi	86
3.3.2.5. Nhan đề hỏi có nghĩa tu từ.....	87
3.3.3. Nhan đề cầu khiến, mệnh lệnh	87
3.3.4. Nhan đề phủ định	88

3.4. Hàm ý của nhan đề bài	88
3.4.1. Hàm ý thể hiện qua từ ngữ.....	89
3.4.2. Hàm ý thể hiện qua cấu trúc ngữ pháp.....	91
3.4.3. Hàm ý thể hiện qua dấu câu	92
3.5. Tiêu kết chương 3.....	95
KẾT LUẬN	97
1. Kết luận lý thuyết:	97
2. Về thực tiễn	98
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	101

DANH MỤC BẢNG

Bảng 1. Tổng hợp số liệu Nhan đề bài phân loại theo cấu trúc	43
Bảng 2. Mô tả nghĩa biểu hiện của nhan đề báo	66
Bảng 3. Nhan đề chỉ trạng thái.....	67
Bảng 4. Nhan đề chỉ quan hệ	70

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Nhan đề hay còn gọi là đầu đề, tên, tít (title) bài báo là tên gọi của bài báo, là cơ sở để phân biệt bài báo này với bài báo khác, giúp người đọc xác định mức độ quan trọng của thông tin và chọn đọc. Đúng về quan điểm phong cách học, nhan đề bài báo có một nhiệm vụ rất quan trọng trong việc thực hiện các chức năng của một bài báo nói riêng và của một tờ báo nói chung. Định hướng phong cách của nhan đề chính là định hướng phong cách của cả một bài báo. Với tư cách là yếu tố được độc giả quan tâm đầu tiên, nhan đề bài báo thực hiện đồng thời cả ba chức năng định danh - thông tin - quảng cáo cho tác phẩm và tờ báo.

Đối với báo mạng điện tử, nhan đề đóng vai trò quan trọng. Nhan đề trên báo mạng điện tử là phần độc giả đọc đầu tiên khi lướt trên màn hình, nó cho độc giả biết chuyện gì xảy ra và vì sao độc giả phải quan tâm tới nó, nhan đề lúc này mang ý nghĩa: Cung cấp thông tin, thu hút sự chú ý khiến độc giả muốn lựa chọn bài để đọc và muốn đọc bài viết đó. Với người làm báo mạng, không thể coi nhan đề là thành phần phụ của bài báo, bởi tác phẩm của mình có thực sự được nhiều bạn đọc truy cập, thu hút sự chú ý của nhiều người hay không đều phụ thuộc vào nhan đề có đủ hay, kích thích sự tò mò của người đọc.

Trong thời đại ngày nay, báo mạng điện tử ngày càng phát triển mạnh mẽ đáp ứng xu thế phát triển chung của xã hội hiện đại. Sự phát triển lớn mạnh của các báo mạng điện tử, nhất là loại hình báo chí đa phương tiện đã và đang ngày càng đáp ứng cao nhất nhu cầu về thông tin cho người đọc và là sự phát triển tất yếu của thời đại. So với báo viết và truyền hình vốn là các phương tiện truyền thông đại chúng đã có từ lâu đời, báo mạng điện tử được coi là thể loại báo chí có tốc độ truyền thông tin nhanh nhất. Nó không chỉ yêu cầu các

phóng viên phải đưa thông tin đến bạn đọc một cách nhanh nhất mà chất lượng vẫn phải được đảm bảo tính chính xác. Trong đó, nhan đề bài viết càng phải được chú trọng để đảm bảo tính hấp dẫn, thu hút, mới có thể cạnh tranh với sự bùng nổ thông tin như hiện nay và đáp ứng nhu cầu bạn đọc.

Từ những yếu tố đó và cũng xuất phát từ yêu cầu thực tiễn của công việc, chúng tôi lựa chọn đề tài "Nhan đề bài báo trên báo điện tử" (từ cứ liệu một số báo điện tử năm 2016) cho luận văn tốt nghiệp Cao học của mình với mong muốn sẽ đưa ra được hệ thống lí luận cũng như thực tiễn chính xác để làm rõ cách thức đặt nhan đề cũng như phong cách của các báo mạng điện tử hiện nay và có thể áp dụng trong công việc của phóng viên, biên tập viên.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Với vai trò định danh - thông tin - quảng cáo cho tác phẩm, nhan đề trên báo mạng điện tử có vai trò hết sức quan trọng. Chính vì vậy, Luận văn này đi vào khảo sát chi tiết nhan đề của 4 tờ báo mạng điện tử top đầu hiện nay của Việt Nam. Quá trình khảo sát được thực hiện dựa trên việc phân tích về hình thức và nội dung của nhan đề theo nhiều bình diện khác nhau. Từ đó, làm sáng tỏ đặc điểm của nhan đề các báo mạng, nghiên cứu chi tiết về cách thức sử dụng nhan đề đối với một chủ đề cụ thể của các báo mạng khi đưa tin, góp phần nghiên cứu đặc điểm phong cách ngôn ngữ báo chí của các báo mạng điện tử hiện nay.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để đạt được mục đích trên, luận án có những nhiệm vụ sau:

- 1) Tổng quan tình hình nghiên cứu những thành quả nghiên cứu liên quan đến đề tài
- 2) Xây dựng cơ sở lí thuyết cho đề tài
- 3) Miêu tả đặc điểm cấu trúc của nhan đề bài báo

4) Miêu tả đặc điểm ngữ nghĩa của nhan đề bài báo

3. Phương pháp nghiên cứu

Chúng tôi thực hiện các bước phân tích về cấu trúc cú pháp, ngữ nghĩa, liên kết văn bản, đồng thời bổ sung những phân tích về từ vựng, ngữ pháp... để tìm hiểu về mục đích hướng tới và định hướng giá trị về phong cách của bài báo cũng như phong cách của tờ báo.

Trong luận văn này, chúng tôi sử dụng các phương pháp nghiên cứu sau:

- + Phương pháp miêu tả
- + Phương pháp thống kê, phân loại
- + Phương pháp phân tích nghĩa của nhan đề

4. Đối tượng, phạm vi, nguồn tư liệu

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Trong khuôn khổ đề tài nghiên cứu của luận văn này, chúng tôi lấy các nhan đề bài báo đăng trên các báo mạng: VietNamnet, Dân trí, Tin tức 24h, Tin nhanh VnExpress để phân tích, làm rõ sự khác nhau về phong cách đặc trưng của các báo mạng hiện nay. Đây là một trong những chuyên mục thể mạnh và thu hút sự quan tâm, theo dõi của nhiều độc giả.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Phạm vi nghiên cứu của luận văn này giới hạn ở các nhan đề của các bài báo chủ yếu thuộc chuyên mục chính trị, xã hội của các báo mạng: VietNamnet, Dân trí, Tin tức 24h, Tin nhanh VnExpress. Đặc biệt, đi sâu phân tích cách đặt nhan đề của các báo trên ở hai chủ đề năm 2016 được dư luận quan tâm lớn là: “thông tin về cuộc bầu cử tổng thống Mỹ 2016” và chuyên mục xã hội với chủ đề “thông tin về vụ cháy quán Karaoke số 68 đường Trần Thái Tông (Hà Nội) làm 13 người chết”.

4.3. Nguồn tư liệu

Để hoàn thành luận văn này, chúng tôi đã tiến hành tổng hợp, khảo sát, nghiên cứu, phân tích trên 2.000 nhan đề báo thuộc chuyên mục chính trị, xã hội trên các báo mạng điện tử: VietNamNet, Dân Trí, Tin nhanh Vnexpress, Tin tức 24h đăng tải năm 2016.

5. Bộ cục của luận văn

Luận văn ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo và Phụ lục, luận văn gồm 3 chương:

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu và một số vấn đề lý luận liên quan đến đề tài

Chương 2: Khảo sát đặc điểm hình thức nhan đề bài báo (trên một số báo mạng hiện nay)

Chương 3: Đặc điểm nội dung ngữ nghĩa của nhan đề các bài báo (trên một số báo mạng hiện nay)

CHƯƠNG 1

TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI

1.1 Tổng quan tình hình nghiên cứu

1.1.1. Lịch sử nghiên cứu

Nhan đề bài báo đã từng được nghiên cứu, phân tích từ phương diện đơn vị ngôn ngữ, văn bản trong nghiên cứu tiêu đề văn bản tiếng Việt, (Nhà xuất bản Giáo dục năm 1999, 2000, 2001, 2002) của Trịnh Sâm. Về kiểu tiêu đề mô phỏng trên các văn bản báo chí của Trần Thanh Nguyên (đăng trên tạp chí Ngôn ngữ và Đời sống số 10 năm 2003) và được đề cập một phần trong công trình nghiên cứu về văn bản và liên kết văn bản của tác giả Diệp Quang Ban hay nghiên cứu về phong cách học của Đinh Trọng Lạc, Hữu Đạt...

Trong thời gian qua, đã có một số nghiên cứu về nhan đề bài báo trên phương diện ngôn ngữ báo chí như "*Bài giảng Ngôn ngữ tit báo*" - Vũ Quang Hào; *luận văn cử nhân* "Đầu đề bài báo trên báo Nhân dân chủ nhật" - Trần Thu Nga khoa Báo chí, Phân viện báo chí tuyên truyền - năm 1993; luận văn cử nhân "Tính hấp dẫn của tit báo Việt ngữ" - Nguyễn Đức Thắng, khoa Báo chí trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn - năm 1995; nghiên cứu khoa học "Diện mạo tit dẫn" - Ngô Thị Cẩm Tú, sinh viên khoa Báo chí trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, năm 2000; luận văn thạc sĩ "Tên bài trên báo Việt Nam từ bình diện phân tích diễn ngôn" - Trần Thị Nga, khoa Ngôn ngữ học trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn, năm 2006; luận văn thạc sĩ "Ngôn ngữ tiêu phẩm báo chí của chủ tịch Hồ Chí Minh" - Hồ Thị Hà, khoa Sau đại học, Trường đại học Vinh, năm 2007.v.v.

1.1.2. Đánh giá tình hình nghiên cứu

Những công trình nghiên cứu của Diệp Quang Ban, Đinh Trọng Lạc, Hữu Đạt... chủ yếu đi sâu nghiên cứu về lý luận ngôn ngữ học, phong cách

học của ngôn ngữ tiếng Việt. Bên cạnh đó, có đi sâu nghiên cứu về phong cách báo chí nhưng mang tính tổng thể, không nghiên cứu chi tiết về phong cách đặt nhan đề ở từng báo.

Một số đề tài nghiên cứu khoa học, luận văn cử nhân, luận văn thạc sĩ nghiên cứu về ngôn ngữ báo chí, nhan đề báo chí đã phân tích chi tiết phong cách báo chí của một số báo cụ thể hoặc tổng quan trên báo tiếng Việt. Những công trình nghiên cứu này đều rất cụ thể, chi tiết, khai thác sâu rộng, giúp người đọc có cái nhìn tổng quan về phong cách nhan đề báo chí nhưng phần lớn vẫn là nghiên cứu nhan đề của báo in, báo mang tính Đảng như "Nhân Dân"... Cũng có một số công trình nghiên cứu gần đây đã khai thác tư liệu của các báo mạng, nhưng hầu như mỗi công trình chỉ nghiên cứu trên một báo mạng điện tử nhất định chứ không nghiên cứu tư liệu ở nhiều báo cùng một lúc.

Vì vậy, tác giả đã lựa chọn đề tài nghiên cứu luận văn là "Nhan đề bài báo trên báo điện tử" (từ cứ liệu một số báo mạng điện tử 2016) với mục đích nghiên cứu chi tiết về phong cách nhan đề báo của 4 tờ báo mạng điện tử lớn nhất hiện nay, đưa ra cái nhìn tổng quan, so sánh để rút ra kết luận chung nhất về sự giống và khác nhau trong phong cách báo chí của các báo mạng điện tử. Với xu thế thời đại hiện nay, báo điện tử nhất là loại hình báo đa phương tiện đang ngày càng phát triển sâu rộng, có thể đánh giá là phương tiện truyền thông nhanh nhất, chuẩn, đáp ứng tối đa về nhu cầu thông tin cho bạn đọc. Tác giả nghiên cứu về nhan đề báo trên báo mạng điện tử là để phục vụ chính nhu cầu công việc của bản thân cũng như các phóng viên, biên tập viên báo chí hiện nay.

1.2. Một số vấn đề về phong cách học và phong cách ngôn ngữ báo chí

1.2.1. Phong cách học

Trên những nét chung nhất, phong cách học được hiểu là khoa học

ngiên cứu về sự vận dụng của ngôn ngữ, nói khác đi, nó là khoa học về quy luật nói viết có hiệu lực. Sử dụng ngôn ngữ có hiệu lực cao ở đây có nghĩa là nói viết đạt được tính chính xác, tính đúng đắn và tính thẩm mỹ trong phạm vi hoạt động của giao tiếp xã hội. Nói cách khác, ngôn ngữ được sử dụng với hiệu quả cao là ngôn ngữ phải thực hiện được tất cả các chức năng xã hội của nó. Các nhà nghiên cứu về ngôn ngữ có nhiều quan điểm nhận định về phong cách học:

- Phong cách học là một bộ phận của ngôn ngữ học nghiên cứu các nguyên tắc và quy luật lựa chọn và hiệu quả lựa chọn, sử dụng toàn bộ các phương tiện ngôn ngữ nhằm biểu hiện một nội dung tư tưởng và tình cảm nhất định trong những phong cách chức năng ngôn ngữ nhất định” (Cù Đình Tú, 2001, 21-22)

- Đây là khoa học nghiên cứu về sử dụng ngôn ngữ một cách nghệ thuật, nói khác đi đó là “khoa học nghiên cứu các quy luật nói viết có hiệu lực” (Cù Đình Tú, 2001, 17).

- Đinh Trọng Lạc: “Trên những nét chung nhất, phong cách học được hiểu là khoa học về các quy luật nói và viết có hiệu lực cao.” (Đinh Trọng Lạc 1999, 3)

- Phong cách là “một khoa học về khả năng và hiệu lực của ngôn ngữ trong hoạt động biểu đạt.” (Nguyễn Nguyên Trứ 1988, 6)

- “Phong cách học là khoa học khảo sát các kiểu lựa chọn và tính biểu cảm của các lựa chọn ấy” (Phan Ngọc 1985, 15)

Xét theo nhiệm vụ nghiên cứu, có thể định nghĩa: Phong cách học là bộ môn của ngôn ngữ học, nghiên cứu về các phong cách ngôn ngữ, giá trị biểu đạt của các phương tiện ngôn ngữ và những cách thức diễn đạt có hiệu quả cao.

1.2.2. Phong cách ngôn ngữ báo chí

Phong cách báo chí là một phong cách chức năng được sử dụng hàng ngày trên các báo, tạp chí phát hành cho đông đảo bạn đọc. Phong cách báo chí là khuôn mẫu thích hợp để xây dựng lớp văn bản, trong đó thể hiện vai của người tham gia giao tiếp trong lĩnh vực báo. Phong cách báo chí dựa chủ yếu trên kiểu ngôn ngữ viết - phi nghệ thuật trong đó yếu tố cá tính đóng vai trò quan trọng.

1.2.2.1. Đặc điểm ngôn ngữ của phong cách báo chí

Theo Hữu Đạt (Phong cách học và các phong cách chức năng tiếng Việt, 2000), phong cách báo chí có những đặc điểm chính như sau:

- Chức năng thông báo.
- Chức năng hướng dẫn dư luận.
- Chức năng tập hợp và tổ chức quần chúng.
- Tính thẩm mỹ và giáo dục.
- Tính hấp dẫn và thuyết phục.
- Tính ngắn gọn và biểu cảm.
- Có những đặc điểm riêng về cách sử dụng từ ngữ.

Với đối tượng nghiên cứu cụ thể là Ngôn ngữ của nhan đề báo tiếng Việt (trên cứ liệu báo điện tử VietNamnet, Báo Dân trí, Tin tức 24h, Tin nhanh VnExpress năm 2016), chúng tôi đặc biệt chú trọng đến các chức năng: Hướng dẫn dư luận, tính thẩm mỹ và giáo dục (nhấn mạnh về tính thẩm mỹ), tính hấp dẫn và thuyết phục, tính ngắn gọn và biểu cảm và các đặc điểm về cách sử dụng từ ngữ.

a. Chức năng hướng dẫn dư luận

Đi kèm với chức năng thông báo, chức năng hướng dẫn dư luận làm cho các sự kiện, vấn đề được đưa lên mặt báo luôn gắn với cách nhìn, thái độ của cơ quan báo chí mà nó tồn tại với tư cách là sản phẩm được chế tác qua ngôn ngữ của tác giả. Xin dẫn lời của Lê-nin: Tuy đại diện cho công luận xã

hội, mỗi tờ báo thực chất là đại diện cho một nhóm người hay tập đoàn người trong xã hội. Với ý nghĩa này, ngôn ngữ báo chí luôn phải đảm nhiệm một nhiệm vụ to lớn là hướng dẫn dư luận và tác động đến dư luận làm cho người đọc hiểu được bản chất của sự thật để phân biệt rõ đâu là chân lí, đâu là nguy hiểm, đâu là thật, đâu là giả... Từ đó giúp bạn đọc định hướng rõ ràng, ủng hộ hay phản đối.

b. Chức năng thẩm mỹ và giáo dục

Để trở thành món ăn tinh thần thực sự của nhiều độc giả, ngôn ngữ của báo chí cần phải được chọn lọc, mang vẻ đẹp của ngôn từ, đảm bảo tính nguyên tắc về thẩm mỹ. Muốn như vậy, người viết phải luôn luôn biết lựa chọn từ ngữ sao cho vừa sáng tạo, vừa đạt được mục đích của mình lại vừa giữ được tính thẩm mỹ để đạt được tính thuyết phục. Khi thực hiện được tính thẩm mỹ trong ngôn từ, báo chí đồng thời đã thực hiện được tính giáo dục. Tuy nhiên, tính giáo dục của ngôn ngữ báo chí thường không hiện lên bề mặt của văn bản mà ẩn chìm sau những lớp ngôn ngữ, thực chất là ý nghĩa thông báo và nghĩa tác động.

c. Tính hấp dẫn và thuyết phục

Các vấn đề mà báo chí đưa ra có phải là điều mà bạn đọc quan tâm không? Cách trình bày của người viết có lôi cuốn và thuyết phục được người đọc hay không? Đó là những câu hỏi luôn thiết thực và cấp bách đối với người làm báo. Sự cạnh tranh của các tờ báo trước hết thể hiện ở đặc tính này.

Theo Hữu Đạt, tính hấp dẫn và thuyết phục của báo chí có thể coi như là một trong các yếu tố quyết định sự tồn tại của báo chí. Trong thời đại mà báo chí rất phát triển, cuộc cạnh tranh về số lượng độc giả diễn ra ngày càng quyết liệt thì yêu cầu về tính hấp dẫn và thuyết phục sẽ ngày càng cao. Đặc tính này được thể hiện trên các phương diện sau.

- Về nội dung: Nội dung thông tin phải luôn mới, đa dạng và phong

phú.

- Về hình thức: Ngôn ngữ được sử dụng trong bài báo phải có sức thu hút, lôi cuốn người đọc. Điều này được thể hiện trước tiên ở nhan đề bài báo. Bởi vì nhan đề bài báo là cái đập vào mắt người đọc trước nhất. Nhan đề bài báo hấp dẫn sẽ có tác dụng kích thích người đọc chú ý đến nội dung (Đây chính là đặc điểm hấp dẫn đến ý tưởng nghiên cứu của luận văn này). Tuy nhiên, nhan đề bài báo hấp dẫn cũng phải đi kèm với sự thuyết phục, hấp dẫn trong nội dung chính của bài để nhan đề đó không trở nên sáo rỗng. Sự hấp dẫn về mặt hình thức của báo phải bao gồm một tổng thể hình thức: từ cách trình bày đến các hình ảnh minh họa. Cuối cùng là các biện pháp sử dụng ngôn ngữ, trong đó có việc lựa chọn từ ngữ. Đặc biệt là cách tạo ra những kiểu kết hợp bất ngờ, gây ấn tượng mạnh về ngữ nghĩa sẽ có tác dụng rất lớn tới sự cảm nhận và tri giác của người đọc.

Một khi đạt được tính hấp dẫn cả về nội dung lẫn hình thức đương nhiên báo sẽ tạo ra khả năng chinh phục độc giả. Chẳng hạn, cùng một đề tài hoặc một nội dung như nhau nhưng cách viết khác sẽ tạo ra sức thuyết phục khác nhau. Nếu không thuyết phục được bạn đọc thì chẳng những bài báo trở thành một thứ tin tức khô khan mà còn không có tính định hướng. Nghĩa là nó không thực hiện được chức năng quan trọng thứ hai là chức năng hướng dẫn, tác động dư luận. Vì thế bài báo không có khả năng cạnh tranh, dần dần sẽ mất độc giả. Bởi vậy tính hấp dẫn và thuyết phục luôn là một đòi hỏi khiến tất cả những người viết báo quan tâm. Về mặt ngôn ngữ, đặc tính này có thể được thể hiện bằng nhiều biện pháp sau:

- Sử dụng từ độc đáo.
- Kiến tạo được những kết hợp từ độc đáo, bất ngờ.
- Sử dụng các thành ngữ, tục ngữ, ca dao một cách sáng tạo và có hiệu quả.
- Sử dụng tốt các biện pháp chơi chữ dựa trên đặc điểm ngôn ngữ dân tộc.

Các biện pháp này có thể sử dụng đan xen nhau để tạo ra hiệu quả cao nhất.

d. Tính ngắn gọn và biểu cảm

Tính ngắn gọn của ngôn ngữ báo chí khác với tính ngắn gọn của ngôn ngữ hành chính công vụ và ngôn ngữ khoa học. Tính ngắn gọn trong ngôn ngữ báo chí gắn với xúc cảm chủ quan cá nhân, với quan điểm của mỗi tờ báo cụ thể. Tính ngắn gọn của báo chí là yêu cầu mang tính tất yếu xuất phát từ chức năng cơ bản của báo chí là thông tin nhanh. Muốn thông tin được nhanh, nhiều, làm cho báo phong phú đa dạng, người viết buộc phải lựa chọn con đường ngắn nhất bằng cách loại bỏ tất cả những cách diễn đạt dài dòng mang tính hoa mỹ. Nghĩa là nó loại đi tất cả những nét rườm rà trong sử dụng ngôn ngữ để đạt tới sự chặt chẽ, tiết kiệm cốt sao truyền đi nhanh nhất những tin tức diễn ra hàng ngày. Đặc điểm này thể hiện ở việc sử dụng các cấu trúc cú pháp ít thành phần, ở việc ít mở rộng các thành phần định ngữ trong câu.

Ngôn ngữ trong phong cách báo chí còn phải có tính biểu cảm. Đặc tính này xuất hiện đáp ứng chức năng tác động, tổ chức và tập hợp quần chúng. Bởi vì báo chí cuối cùng vẫn phải tác động vào lòng người, tạo nên niềm tin và hi vọng ở độc giả.

Ngoài các chức năng trên, theo chúng tôi, báo chí hiện đại còn có chức năng giải trí. Ở không ít tờ báo, nhất là các tạp chí, chức năng này còn được đặt lên hàng đầu. Sở dĩ như vậy do chất lượng cuộc sống đã thay đổi, cùng với sự phát triển của kinh tế - xã hội, bên cạnh nhu cầu nắm bắt thông tin, người đọc còn có nhu cầu giải trí. Chính vì thế mà trên thị trường đã xuất hiện nhiều ấn phẩm báo chí chỉ thuần mục đích phục vụ nhu cầu giải trí của độc giả.

e. Đặc điểm về cách dùng từ ngữ

Báo chí là phương tiện thông tin đại chúng nên từ ngữ được dùng phải là các từ ngữ phổ thông dễ hiểu. Đó là các từ ngữ toàn dân, có tính thông

dụng cao. Trong văn bản báo chí, chỉ những trường hợp đặc biệt người ta mới dùng các từ địa phương. Các loại tiếng lóng hay biệt ngữ cũng chỉ xuất hiện rất cá biệt, khi thật cần thiết.

Trên các trang báo viết về tình hình chính trị, xã hội, luật pháp người ta còn sử dụng một số thuật ngữ chuyên môn, nhưng đó cũng phải là các thuật ngữ đã được phổ dụng và được giải thích nhiều lần trên các phương tiện truyền thông. Để đáp ứng được yêu cầu của công chúng, báo chí không dùng từ quá trừu tượng mà thường sử dụng các từ Hán Việt đã được Việt hoá cao, mang sắc thái trang trọng.

So với tất cả các phong cách chức năng, phong cách báo chí có ưu thế hơn hẳn về đối tượng giao tiếp. Để tạo ra sự hấp dẫn với người đọc, ngoài việc cải tiến nội dung thì việc đổi mới về hình thức, trong đó có việc đổi mới cách dùng từ, cũng rất quan trọng.

Thông thường, một bài báo được coi là hay, có sức hấp dẫn bao giờ cũng có một nét riêng thể hiện phong cách cá nhân của người viết báo. Điều này bộc lộ những khả năng tìm tòi, phát hiện những năng lực tiềm ẩn trong từ hoặc trong các kiểu kết hợp mới mẻ có tính năng động, dễ đi vào lòng người.

Về mặt câu văn, phong cách báo chí thường ít sử dụng các loại câu trùng điệp kiến trúc. Nó thiên về các loại câu miêu tả có kết cấu ngắn gọn, ít mở rộng định ngữ. Nghĩa là nó ít sử dụng các loại câu nhiều tầng bậc, nhiều lớp lang như trong phong cách nghệ thuật. Trái lại, nó hay dùng các câu tỉnh lược thành phần chủ ngữ để tăng cường độ tập trung thông tin, gây ấn tượng với người đọc.

Cách dùng các kiểu kết cấu đảo như vậy trong ngôn ngữ báo chí thường gây ra những ấn tượng mạnh về ngữ nghĩa. Tuy nhiên, nếu quá lạm dụng mà dùng lặp đi lặp lại nhiều lần sẽ tạo ra tình trạng "tiêu cực" và người đi sau chỉ

mô phỏng theo cách cấu tạo của người đi trước, ít có những tìm tòi, sáng tạo mới.

Phong cách báo chí cũng thường sử dụng các khuôn biểu cảm. Về mặt hình thức, khuôn biểu cảm trong ngôn ngữ báo chí có phần nào giống với khuôn mẫu trong ngôn ngữ hành chính công vụ nhưng khuôn biểu cảm trong ngôn ngữ báo chí không bị câu thúc bởi các luật lệ có sẵn mà chỉ là thói quen về sử dụng ngôn ngữ, trong một kiểu phong cách chức năng. Nó có tính năng động cao và đồng thời thể hiện rõ cá tính, phong cách cá nhân của người viết. Khuôn biểu cảm hoàn toàn không phải là loại mẫu có sẵn mà người ta có thể lắp ráp vào những ô trống một cách máy móc như một số dạng văn bản của phong cách hành chính - công vụ. Đây là loại khung cấu trúc có các bộ phận được liên kết với nhau theo phương thức kết hợp lỏng. Trong đó người viết có thể thay đổi vị trí các bộ phận trên trật tự tuyến tính tùy theo thói quen của mình không hề làm ảnh hưởng đến nội dung chính của thông báo.

Cú pháp của phong cách báo chí cũng có những đặc trưng rất riêng. Ngoài việc thường sử dụng những câu khuyết chủ ngữ nên sự kiện như trên đã nói, phong cách báo còn sử dụng câu có đề ngữ làm nổi bật thông tin, câu có nhiều thành phần tách biệt được in thành dòng riêng, bằng những kiểu chữ khác nhau để nhấn mạnh nội dung thông tin ở các đầu đề. Đồng thời, phong cách báo chí cũng sử dụng những yếu tố diễn cảm của cú pháp, những cách diễn đạt làm nổi bật trung tâm thông tin; những câu đơn phát triển kết hợp lời nói trực tiếp với lời nói gián tiếp để cô đúc thông tin và tăng sức thuyết phục của thông tin.

1.2.2.2. Kết cấu của văn bản báo

Luận văn này xin không đề cập đến kết cấu của các thể loại văn bản báo chí mà nhấn mạnh vào đặc điểm về bố cục của một bài báo nói chung. Theo Đinh Trọng Lạc, nhan đề bài báo thường là các đầu đề kép (có những

đầu đề phụ - tit phụ đi kèm) được diễn đạt ngắn gọn, rõ ràng, hấp dẫn, đập vào mắt người đọc, có khả năng thu tóm được toàn bộ nội dung của bài. Những mẫu tin ngắn "khô khan" vẫn có thể trở nên sinh động, hấp dẫn bạn đọc bằng những đầu đề, biểu cảm, gợi tò mò. Các biện pháp tu từ được sử dụng khá nhiều khi đặt nhan đề bìa. Ngoài ra, nhan đề bài báo còn được trình bày (về mặt kỹ thuật) sao cho sinh động hấp dẫn bằng cách kiểu chữ, cỡ chữ.

1.3. Một số vấn đề về phong cách học văn bản và liên kết văn bản

1.3.1. Mạch lạc

Theo Diệp Quang Ban (Giao tiếp - Văn bản - Mạch lạc - Liên kết - Đoạn văn 2006), mạch lạc thể hiện trước hết trong tính thống nhất đề tài - chủ đề. Đây là đặc tính có tầm quan trọng nhất định đối với việc tạo lập và giải quyết văn bản mặc dù đề tài - chủ đề không phải là tiêu chuẩn cần và đủ để có văn bản. Tính thống nhất đề tài - chủ đề chỉ là kết quả của mạch lạc, không phải là nguyên nhân và cũng không phải là điều kiện để có một văn bản, mặc dù văn bản có nó như một đặc trưng thường gặp. Sự vi phạm tính thống nhất đề tài - chủ đề được cụ thể hoá thành sự vi phạm tính hợp lý cả sự triển khai mệnh đề.

Cao Xuân Hạo (Tiếng Việt - mấy vấn đề ngữ âm, ngữ pháp, ngữ nghĩa 2001) cho rằng: “Khi ngôn bản gồm từ hai câu trở lên, giữa các câu có một quan hệ nhất định khiến chúng không phải là bất kì đối với nhau: giữa chúng có một mạch lạc”.

Nguyễn Thiện Giáp (Dụng học Việt ngữ 2000), cho rằng: “Văn bản mạch lạc là văn bản ở đó người giải mã có thể cấu trúc lại sơ đồ của người nói một cách hợp lý bằng cách suy luận những mối liên hệ giữa các câu và những mối liên hệ riêng biệt của chúng với những mục đích thứ cấp khác nhau trong sơ đồ giải thích, khiến cho sự khó hiểu trở nên dễ hiểu”.

Sách giáo khoa Ngữ văn lớp 7 xuất bản năm 2008 định nghĩa: “Văn bản

cần phải mạch lạc. Một văn bản mạch lạc là một văn bản mà chủ đề của nó được biểu hiện qua các bộ phận theo một trình tự rõ ràng, hợp lý; nhờ thế, người đọc, người nghe thấy dễ hiểu và hứng thú”...

Khái niệm mạch lạc như nêu trên phần nào đã được các nhà ngôn ngữ xác định một cách tương đối cụ thể. Từ các khái niệm trên, chúng ta có thể hiểu: Mạch lạc chính là mạng lưới quan hệ nội dung giữa các từ trong một câu, các câu trong một đoạn và các đoạn trong một văn bản tạo nên một chỉnh thể.

1.3.2. Liên kết văn bản xét về mặt hình thức và nội dung

Cũng theo Diệp Quang Ban (Giao tiếp - Văn bản - Mạch lạc - Liên kết - Đoạn văn 2006), liên kết trong văn bản là liên kết hình thức và liên kết nội dung.

Văn bản là một hệ thống trong đó có các phần tử là các câu và giữa các câu - phần tử ấy tồn tại những mối quan hệ, liên hệ quy định vị trí của các câu - phần tử và làm cấu trúc của văn bản. Sự liên kết được đề cập đến ở đây chủ yếu được đặt trên cơ sở nghĩa. Phần liên kết hình thức thuần túy chiếm một tỉ lệ rất thấp.

Mối quan hệ giữa liên kết hình thức và liên kết nội dung được tác giả Trần Ngọc Thêm bình luận như sau: “Giữa hai mặt liên kết nội dung và liên kết hình thức có mối quan hệ biện chứng chặt chẽ: Liên kết nội dung được thể hiện bằng hệ thống các phương thức liên kết hình thức và liên kết hình thức chủ yếu dùng để diễn đạt sự liên kết nội dung liên kết”. Tác giả Diệp Quang Ban đã đưa ra những định nghĩa về liên kết hình thức và liên kết nội dung như sau:

1.3.2.1. Liên kết hình thức

Là hệ thống các phương tiện liên kết hình thức, những cái được liên kết với nhau trong văn bản là các câu (phát ngôn). Các phân loại các phát ngôn

trong văn bản là rất cần thiết vì nó có liên quan đến nhiệm vụ mô tả liên kết hình thức. Phương diện liên quan trực tiếp đến liên kết hình thức giữa câu với câu là phương diện nghĩa, nhờ đó câu được phân loại thành câu tự nghĩa, câu hợp nghĩa và ngữ trực thuộc.

Câu tự nghĩa là câu đã hoàn chỉnh về nội dung và đầy đủ về cấu trúc câu, vì vậy mang tính độc lập lớn nhất, đứng một mình vẫn có thể hiểu được.

Câu hợp nghĩa không hoàn chỉnh về nội dung tuy vẫn đầy đủ về cấu trúc câu, vì vậy nó không mang tính độc lập về mặt nghĩa.

Ngữ trực thuộc không hoàn chỉnh về nội dung và không đầy đủ về cấu trúc, vì vậy nó không độc lập ở cả hai phương diện nội dung và cấu trúc câu.

Tác giả Diệp Quang Ban cũng đưa ra các phương thức liên kết hình thức sau:

- Phép lặp
- Phép đối
- Phép thế đồng nghĩa
- Phép liên tưởng
- Phép tuyến tính
- Phép thế đại từ
- Phép tỉnh lược yếu
- Phép nổi lỏng
- Phép tỉnh lược mạnh
- Phép nổi chặt

1.3.2.2. Liên kết nội dung

Liên kết nội dung được nhận biết rõ thông qua hai bình diện: liên kết chủ đề và liên kết logic.

a. Liên kết chủ đề

Liên kết chủ đề là sợi dây kết nối hợp lí giữa những vật, việc được nói

đến trong các câu có liên kết với nhau. Có thể thực hiện việc này bằng hai cách:

- Duy trì chủ đề, nghĩa là nhắc lại cùng một sự việc, sự vật nào đó trong các câu liên kết với nhau.

- Triển khai chủ đề, nghĩa là cùng với một (hoặc vài) chủ đề đã chọn, đưa thêm vào một hoặc những chủ đề (vật, việc) khác nữa có liên quan với chủ đề ban đầu, theo tiêu chuẩn cần và đủ của logic để đảm bảo cho các câu chứa chúng liên kết được với nhau.

Các phương thức dùng để duy trì chủ đề gồm có:

- Lặp từ vựng
- Thế đồng nghĩa
- Thế đại từ
- Tinh lược yếu
- Tinh lược mạnh

Với các phương thức liên kết này có thể tạo ra một chuỗi chủ đề đồng nhất, cũng tức là duy trì được một chủ đề qua số chuỗi câu liên kết với nhau.

Các phép liên kết dùng để triển khai chủ đề gồm có:

- Phép liên tưởng
- Phép đối

Với hai phép liên kết này có thể tạo ra được chuỗi chủ đề khu biệt, tức là chuỗi của những chủ đề (đề tài) khác biệt nhau. Những chủ đề này được dùng phục vụ cho chủ đề chung của chuỗi câu được liên kết với nhau đó. Do sự tồn tại của chủ đề chung này mà các chủ đề cụ thể được triển khai thêm phải được lựa chọn kĩ theo thước đo cần và đủ của logic.

Trong liên kết chủ đề nói chung, bao gồm cả duy trì chủ đề và triển khai chủ đề có hai điểm cần chú ý:

- Các vật được diễn đạt bằng các cụm danh từ, cụm danh từ xuất hiện

trong chuỗi câu liên kết nhau (cũng như trong toàn văn bản) đều có khả năng trở thành chủ đề.

- Các việc, hiện tượng, các tính chất được diễn đạt bằng động từ, tính từ, cụm động từ, cụm tính từ hay một cụm chủ - vị cũng có thể trở thành chủ đề trong liên kết.

Như vậy, trong việc xem xét liên kết chủ đề không nên dùng các thuật ngữ cú pháp như chủ ngữ, bổ ngữ, vị ngữ... để tránh lúng túng trong việc xem xét các quan hệ liên kết. Bởi vì trên thực tế, những thuật ngữ ấy chỉ được xác định bên trong một câu đơn, chúng không có tác dụng nhiều trong nhiệm vụ liên kết câu, còn ở liên kết chủ đề thì có thể nói chúng không có tác dụng.

b. Liên kết logic

Nếu ở liên kết chủ đề sự chú ý tập trung vào sự vật, sự việc được nói đến thì ở liên kết logic, cái được chú ý trước hết là phần nêu đặc trưng của sự vật, sự việc được nói đến đó. Có thể xem xét liên kết logic ở hai phạm vi rộng hẹp khác nhau:

- Bên trong một câu
- Giữa câu với câu (hoặc rộng hơn là giữa các cụm câu hoặc các phần của văn bản).

Có thể hiểu liên kết logic là sợi dây nối kết hợp lí giữa sự vật, sự việc với đặc trưng của chúng trong một câu và giữa đặc trưng này với đặc trưng kia trong những câu liên kết với nhau. Tuy nhiên, trong một số cách dùng chuyển nghĩa, người ta có thể gán đặc trưng riêng của vật này cho vật khác vốn không có đặc trưng ấy nhưng sự gán ghép này phải có cơ sở hợp lí.

Cũng sẽ là không có liên kết logic khi vật vốn mang sẵn một đặc trưng nào đó nhưng lại sử dụng một đặc trưng khác mâu thuẫn, không dung hợp được với một đặc trưng vốn có để mô tả vật đó không có căn cứ để hiểu được việc làm như vậy.

* Việc xem xét liên kết nội dung theo hai tuyến liên kết chủ đề và liên kết logic cho thấy tầm quan trọng của liên kết nội dung trong việc làm cho một chuỗi câu trở thành văn bản. Trong một cách nhìn khác, liên kết nội dung là một bộ phận trong mạch lạc.

1.3.3. Liên kết phi cấu trúc tính

Liên kết là thành tố phi cấu trúc tính nằm trong thành tố lớn nhất là thành tố văn bản. Liên kết theo quan điểm "phi cấu trúc tính" cũng lấy nghĩa làm cơ sở. Nét riêng của quan điểm này là chỉ tính đến các phương tiện hình thức tạo liên kết, trên cơ sở đó mà xếp loại các phương tiện liên kết.

a. Quy chiếu đến tình huống

Quy chiếu trước hết là thiết lập mối quan hệ trực tiếp giữa từ ngữ chỉ vật với vật được gọi bằng từ ngữ đó, cũng tức là đưa tên gọi vật đến với vật được gọi tên ở ngoài ngôn ngữ. Tên gọi ở đây không chỉ được diễn đạt bằng một danh từ mà có thể là đại từ hoặc bằng cả cụm từ, vì vậy khi cần thiết có thể dùng yếu tố định danh để chỉ tên gọi vật, việc. Vật có tên gọi quy chiếu đến vật được gọi là vật chiếu.

Có thể quy chiếu những điều nói trong câu, trong văn bản đến với những cái nằm ngoài câu, ngoài văn bản, cũng tức là những cái nằm trong tình huống ngoài ngôn ngữ. Cách quy chiếu này được gọi là "quy chiếu đến tình huống" hay "quy chiếu ngoại hướng". Quy chiếu đến tình huống là nhân tố quan trọng đối với việc giải thuyết văn bản, mặc dù văn bản còn chịu sự khống chế từ nhiều phương diện khác. Đối với việc hiểu văn bản, sự quy chiếu đến tình huống là quan trọng nhưng việc liên kết các bộ phận trong văn bản lại với nhau thì lại là phần việc của "quy chiếu đến văn bản" hay "quy chiếu nội hướng".

b. Quy chiếu đến văn bản

Quy chiếu đến văn bản là thiết lập mối quan hệ về mặt nghĩa ngữ yếu tố

ngôn ngữ này với yếu tố ngôn ngữ kia cùng nằm trong một văn bản. Các quy chiếu này được gọi là "quy chiếu đến văn bản" hay "quy chiếu nội dưỡng". Theo Halliday và Hansan, chỉ có quy chiếu nội hướng mới có tác dụng liên kết bởi vì nó giúp tích hợp được câu này (khúc đoạn lời nói nói chung) với một câu khác sao cho cả hai cùng nhau làm thành một bộ phận của chính văn bản đó. Vì vậy, quy chiếu nội hướng được coi như một tiêu chuẩn của liên kết. Nói cách khác, sự quy chiếu nội hướng thiết lập mối quan hệ giữa yếu tố ngôn ngữ này với yếu tố ngôn ngữ kia trong cùng một văn bản để cho thấy những câu chứa chúng là có liên kết với nhau.

Trong quy chiếu đến văn bản, yếu tố định danh là yếu tố có (tác dụng) giải thích (được tiền giả định), những yếu tố định danh còn lại là những yếu tố được giải thích (chứa tiền giả định).

Quy chiếu đến văn bản được thực hiện dưới dạng cơ bản là hồi chiếu (hay hồi chỉ) và khứ chiếu (hay khứ chỉ).

Hồi chiếu là trường hợp yếu tố giải thích xuất hiện trước, yếu tố được giải thích xuất hiện sau. Vì vậy, muốn hiểu yếu tố được giải thích thì phải quay trở lại với yếu tố giải thích nằm trong phần lời đã nói trước đó, tức là tham khảo ở phần lời đã có trước yếu tố được giải thích.

Khứ chiếu là trường hợp yếu tố được giải thích xuất hiện trước, yếu tố giải thích xuất hiện sau. Muốn hiểu yếu tố được giải thích thì phải tiến tới, đi sâu vào phần lời tiếp theo để tìm hiểu yếu tố giải thích, tức là tham khảo ở phần lời xuất hiện sau yếu tố được giải thích.

1.4. Về nhan đề bài báo

1.4.1. Định nghĩa

Nhan đề chính là tít (title), tiêu đề, đầu đề... của bài báo, là tên gọi của bài báo, một trong những bộ phận chính của bài báo Tiếng Việt (một bài báo gồm phần nhan đề và nội dung). Nhan đề tồn tại tương đối độc lập với bài

viết, thậm chí có thể hình dung nội dung bài báo và nhan đề là hai bộ phận song song của bài báo nhưng không vì thế mà chúng mất đi sự liên quan chặt chẽ với nhau về nội dung và mục đích phát ngôn.

Theo nhà báo nổi tiếng Loic Hervouet (Pháp) thì "Nhan đề hấp dẫn làm cho ngay cả các độc giả lười nhất cũng cảm thấy không cưỡng lại nổi... số phận bài báo tùy thuộc rất nhiều vào nhan đề". Điều này hoàn toàn đúng, nhất là đối với báo điện tử nói chung và VietNamNet, Báo Dân trí, Tin tức 24h, Tin nhanh VnExpress nói riêng. Nhan đề chính là điểm cuốn hút mắt người đọc, níu giữ và mời mọc, xui khiến người đọc bài báo. Khi bài báo được đọc thì chức năng thông tin, một chức năng cơ bản của báo chí, đã được thể hiện.

Trong luận văn này chúng tôi lấy đối tượng nghiên cứu là nhan đề chính trên VietNamNet, Báo Dân trí, Tin tức 24h, Tin nhanh VnExpress đây là những báo mạng hàng đầu Việt Nam, và dùng thuật ngữ nhan đề để gọi tên.

1.4.2. Chức năng của nhan đề

Là một phần của bài báo, cùng là một sản phẩm báo chí, nhan đề có chức năng thành phần bài báo và chức năng báo chí.

1.3.2.1. Chức năng trong văn bản báo chí

Để thực hiện được chức năng báo chí, trước hết nhan đề phải thực hiện được chức năng, nhiệm vụ của mình trong bài báo mà nó đứng tên. Đây là chức năng văn bản và cũng chính là chức năng quan trọng hàng đầu của nhan đề. Nhan đề phải là bức thông điệp rút gọn từ bài báo hay là những thông tin chất lọc nhất rút ra từ bài báo, ý tưởng chủ đạo mà người viết muốn gửi gắm. Vì vậy mà nhan đề là cái thần của bài báo, là điểm nhấn quan trọng của bài báo, thể hiện sự sáng tạo ngôn từ cũng như mục đích phát ngôn của nhà báo, thể hiện sự sáng tạo ngôn từ cũng như mục đích phát ngôn của nhà báo. Có thể nói nhan đề chính là điều tác giả muốn bày tỏ trong tác phẩm của mình một cách ngắn gọn và súc tích nhất. Nhà báo luôn ý thức nhan đề chính là thông điệp quảng cáo

cho bài báo. Thông thường, bài báo có đặc sắc, thông tin, vấn đề có nổi bật, hấp dẫn hay không đều được thể hiện ngay trên nhan đề.

Một chức năng quan trọng tiếp theo của nhan đề chính là đặc điểm thu hút mắt người đọc. Một nhan đề hấp dẫn đối với báo điện tử không chỉ do nội dung câu chữ quyết định mà còn do cách trình bày nhan đề bài báo đó của người làm market báo. Trong luận văn này, chúng tôi chỉ thuần túy phân tích về ngôn ngữ, không bàn luận đến kỹ thuật làm báo. Đây là một chức năng quan yếu của nhan đề, và để nhan đề trở thành tiêu điểm thu hút, bắt mắt độc giả đòi hỏi nhà báo và biên tập viên luôn phải sáng tạo ngôn từ, khái quát hình ảnh, ý tứ để làm sao đặt được một nhan đề mới, độc đáo về cấu trúc và giàu hình ảnh. Cũng chính điều này khiến cho hầu như không có sự xuất hiện hai nhan đề giống hệt nhau cho dù cùng phản ánh một sự kiện, một hoạt động, hay một hiện tượng...

1.4.2.2. Chức năng báo chí

Nhan đề là bộ phận của một tác phẩm báo chí, vì vậy nó có những chức năng chung của báo chí. Báo chí là một hình thái hoạt động thông tin có tính xã hội cao, tính tư tưởng và khuynh hướng rõ rệt với những đặc trưng riêng và cách thức riêng, lấy hiện thực đời sống xã hội làm đối tượng phản ánh theo cách thức riêng của mình. Hiện thực được phản ánh trong báo chí là một hiện thực xác thực, tiêu biểu và luôn luôn mới qua sự sáng tạo đầy trí tuệ và tri thức của nhà báo.

Như đã nói ở trên, chức năng cơ bản của báo chí là thông tin. Thông tin báo chí đại chúng nhất, nhanh nhất, hiệu quả nhất và có nhiều công chúng nhất. Chính vì thế báo chí có tác động mạnh mẽ đến mọi mặt đời sống, trở thành một trong những động lực quan trọng cho sự phát triển xã hội. Điều này đã tạo ra vị thế xã hội cho báo chí trở thành một thế lực quyền thế trong xã hội. Tại nhiều nước trên thế giới, báo chí được coi là cơ quan quyền lực thứ 4.

Theo ông Dương Xuân Sơn, thì báo chí có hai nhóm chức năng: định hướng và quản lý xã hội.

Báo chí nói chung hay báo điện tử nói riêng có khả năng tác động một cách rộng lớn, nhanh chóng và mạnh mẽ vào xã hội. Với khả năng thâm định và nhìn nhận đời sống thực tiễn xã hội thực một cách thực tiễn, báo chí không chỉ mô tả, phản ánh sự kiện, giới thiệu, truyền thụ tri thức mà còn phát hiện ra bản chất sự kiện cùng những mối quan hệ, chiều hướng vận động chính của hiện thực cuộc sống. Báo chí tạo ra và điều khiển, định hướng dư luận xã hội. Tuyên truyền, giáo dục và thâm định những tri thức, giá trị văn hoá - lịch sử dân tộc và nhân loại, từ đó tạo môi trường thuận lợi cho việc hình thành ý thức lịch sử - văn hoá - xã hội.

Báo chí thực hiện chức năng quản lý xã hội bằng việc cung cấp thông tin hai chiều. Như vậy, bên cạnh sự phản ánh còn có phản hồi, giám sát, kiểm tra, khuyến khích, dẫn dắt và cả đấu tranh để phản ánh sự thật và công bằng xã hội.

Ngoài ra báo chí còn có những chức năng khác quan khác như phát triển văn hoá, giải trí, nâng cao nhận thức... Báo chí là cơ chế qua đó quyền lực được thực hiện.

Tất cả những chức năng của báo chí được thực hiện qua ngôn ngữ báo chí. Ngôn ngữ báo chí vì thế không chỉ có những đặc trưng về kí hiệu, về chức năng mà còn là ngôn ngữ của tư tưởng, tri thức, kinh nghiệm, văn hoá, tập quán xã hội, quyền thế,... ngôn ngữ của tâm lí, thái độ nhân văn và nhân bản. Nhan đề báo chí không nằm ngoài những thể hiện chức năng ngôn ngữ xã hội này.

1.5. Đặc điểm và dạng thường gặp của nhan đề bài báo

1.5.1. Đặc điểm

Đặc điểm dễ nhận thấy của nhan đề đó là: Ngắn gọn, hàm súc và khái

quát. Đó cũng là tiêu chí mà nhà báo thường cố gắng thực hiện. Bên cạnh đó, nhan đề thường rõ ràng, dễ hiểu và gây phản ứng kích thích, cảm xúc ngay lập tức khi tri nhận. Nhan đề bao giờ cũng phải chính xác và chứa những thông tin cụ thể, hơn nữa nhan đề luôn phải nêu được thông tin độc đoán, nét đặc sắc của bài báo về đề tài, thông tin, hay ý nghĩa. Nhan đề luôn gắn liền với mục đích đằng sau nội dung bài báo, thể hiện ngay quan điểm của người nêu sự kiện.

1.5.2. Về dạng nhan đề

- Nhan đề thông báo: Nội dung thông tin chính của bài báo được chuyển tải trong loại nhan đề này. Kiểu nhan đề này thường gặp ở thể loại tin tức, ký và phóng sự.

- Nhan đề kích thích: phản ánh cái thần của bài báo hơn là nội dung chính. Kiểu nhan đề này thường gặp ở thể loại bài báo phản ánh, bình luận, sự kiện bất thường. Kiểu nhan đề này đặt tính tò mò thu hút khách là mục đích chính.

- Nhan đề hỗn hợp: Đây là dạng nhan đề kết hợp hai dạng trên, vừa thông tin nội dung chính của bài báo vừa khơi gợi trí tò mò đọc bài báo.

1.6. Nhan đề và thể loại báo chí

Theo Vũ Quang Hào, ngôn ngữ nhan đề là một thể loại của ngôn ngữ báo chí đứng bên cạnh ngôn ngữ phát thanh, ngôn ngữ tin quốc tế đối nội, ngôn ngữ thông tin phi văn tự và ngôn ngữ ma-ket của báo chí... Điều đó cho thấy ngôn ngữ nhan đề có những đặc điểm cấu tạo, đặc thù, vai trò và chức năng riêng. Đi sâu hơn vào thể loại báo chí. Chẳng hạn thể loại phóng sự - ký sự thường lấy chủ đề về nhân vật, sự kiện và nhan đề của phóng sự và ký sự thường là những nhan đề định danh cho sự kiện và nhân vật đó. Nhan đề thường ngắn gọn và giàu hình ảnh ẩn dụ. Theo thống kê của Vũ Quang Hào, nhan đề bài xã hội (trên 30 tiếng) thường ngắn, nhan đề bài bình luận và nhan

đề kí (10-15 tiếng) thì trung bình.

Hình thức ngắn hay dài của nhan đề phản ánh nội dung của nhan đề, nhan đề ngắn thường là những nhan đề có cấu trúc định danh còn nhan đề dài có cấu trúc thông báo.

Nhan đề là sự sáng tạo của nhà báo song việc đặt nhan đề báo phụ thuộc vào rất nhiều yếu tố (như tôn chỉ, nhiệm vụ và mục đích của tờ báo; chủ đề, nội dung bài báo; hình thức và thể loại; phong cách, bút pháp và sở trường ngôn ngữ của tác giả; trình bày báo...)

1.7. Vài nét về báo điện tử hiện nay

Trong khuôn khổ đề tài của luận này, chúng tôi tìm hiểu, nghiên cứu vài đặc điểm của một số báo mạng đang thịnh hành hiện nay, là: báo điện tử VietNamNet, Báo Dân trí, Tin tức 24h, Tin nhanh VnExpress

1.7.1. Lịch sử hình thành và phát triển báo mạng điện tử

Chỉ một tháng sau khi Việt Nam kết nối mạng internet, ngày 31/12/1997, tạp chí Quê Hương (tạp chí của Ủy ban về người Việt Nam ở nước ngoài trực thuộc Bộ Ngoại giao Việt Nam) có địa chỉ <http://quehuongonline.vn> đã trở thành tờ báo mạng điện tử đầu tiên của nước ta.

Nhận thấy thế mạnh của báo điện tử, ngay sau khi tạp chí Quê Hương online xuất hiện, hàng loạt các cơ quan báo chí đã tiến hành thử nghiệm và xuất bản ấn phẩm của mình trên mạng internet. Dần dần, từ những tờ báo lớn như: Nhân Dân, Tiền Phong, Lao Động, Thanh Niên, Tuổi Trẻ... đến Đài Truyền hình Việt Nam, Thông tấn xã Việt Nam... đều có phiên bản báo mạng điện tử. Giai đoạn từ năm 2005 đến nay, đánh dấu bước ngoặt mới của báo mạng điện tử khi những trang thông tin điện tử dần thoát khỏi cái bóng của tờ báo mẹ, còn các tờ báo độc lập thì dần khẳng định được vị thế của mình trong lòng độc giả. Các tờ báo mạng chú trọng đến nội dung, hình thức, đổi mới giao diện, tạo thương hiệu, phong cách riêng hướng tới sự chuyên nghiệp,

hiện đại, tiện lợi với người đọc.

Đối với thế giới nói chung, Việt Nam nói riêng, thì báo điện tử ra đời muộn hơn các loại hình báo chí khác. Tuy chỉ mới hơn 10 năm tồn tại và phát triển, cùng với sự phát triển của đất nước báo điện tử đã có một vai trò vô cùng quan trọng trong đời sống xã hội nước ta. Theo tổng hợp của Bộ Thông tin và Truyền thông, tính đến đầu năm 2015 cả nước có 105 báo, tạp chí điện tử. Trong đó có 83 báo, tạp chí điện tử của cơ quan báo chí in và 22 báo, tạp chí điện tử độc lập. Tổng số trang thông tin điện tử tổng hợp của các cơ quan báo chí được cấp phép là 248.

Cũng như một số báo điện tử khác, báo điện tử VietNamNet, Báo Dân trí, Tin tức 24h, Tin nhanh VnExpress... đã tham gia một số cách tích cực và hiệu quả vào việc giải quyết những vấn đề thời sự nóng hổi, cấp bách trong nước và trên thế giới ở tất cả mọi lĩnh vực trong đời sống xã hội.

1.7.2. Đôi nét về một số báo mạng đang được bạn đọc quan tâm hiện nay

**** Tin nhanh VnExpress***

Vnexpress được nhà báo Phan Đức Thắng (nay là tổng biên tập báo Vnexpress) nhen nhóm ý tưởng xây dựng từ năm 2000. Ông đã cùng các cộng sự lập kế hoạch, xây dựng tờ báo điện tử bằng tầm nhìn xa trông rộng, nắm bắt xu thế khi internet còn đang trong giai đoạn đầu đến Việt Nam. Ngày 26/2/2001, Vnexpress chính thức xuất hiện trên internet. Tháng 11 năm 2002, Vnexpress chính thức trở thành tờ báo mạng điện tử độc lập đầu tiên của Việt Nam. Hơn 10 năm hoạt động, Vnexpress luôn là một trong số ít tờ báo mạng điện tử dẫn đầu về số lượng người truy cập. Tờ báo đã trở thành địa chỉ tin cậy, thân thiện của độc giả trong và ngoài nước.

**** Báo VietNamNet***

Năm 2003, trang tin điện tử VietNamNet chính thức được công nhận là tờ báo điện tử. Với mục tiêu trở thành tờ báo điện tử hàng đầu Việt Nam và

vươn ra thế giới, báo VietNamNet đã đi từng bước vững chắc để luôn đi đầu trên mặt trận thông tin trên mạng. Từ công nghệ thô sơ ban đầu dưới hình thức văn bản đơn thuần, báo VietNamNet đã đột phá vào những công nghệ phức tạp tận dụng thế mạnh Internet như giao lưu trực tuyến, bàn tròn trực tuyến. Sự phát triển của báo VietNamNet đồng hành cùng hành trình Internet ở Việt Nam. Khi đường truyền băng thông rộng được phổ biến, báo VietNamNet đã đột phá tận dụng các thế mạng đa phương tiện. Kênh truyền hình trực tuyến VietNamNet TV ra đời đáp ứng nhu cầu xem truyền hình trên mạng của đông đảo người đọc. Không dừng lại ở đó, báo VietNamNet tận dụng hạ tầng và công nghệ làm báo sẵn có để phát triển các sản phẩm khác: Các chuyên trang giải trí, chuyên ngành lần lượt ra đời. Tạp chí Echip là ấn phẩm đầu tiên để báo VietNamNet xâm nhập thị trường báo giấy.

** Báo Dân Trí*

Tháng 4 năm 2005, trang điện tử mang tên Dân Trí (trực thuộc Trung ương Hội Khuyến học Việt Nam được phép hoạt động. Năm 2008, Dân Trí được Bộ Thông tin và Truyền thông chính thức cấp giấy phép hoạt động. Kết quả thống kê mới nhất của công ty khảo sát thị trường uy tín có quy mô toàn cầu Kantar Media thì báo Dân trí đứng thứ 2 tại Việt Nam. Còn theo thống kê của Opera thì bản mobile của báo Dân trí cũng chỉ đứng sau Google về lượng truy cập từ thiết bị di động. Theo thống kê của Google, đến nay, mỗi tháng có bình quân Dân trí có 900 triệu pageviews; mỗi ngày có bình quân trên 10 triệu lượt người truy cập vào báo Dân trí tiếng Việt và tiếng Anh, trong đó 20% người truy cập từ nước ngoài. Các tin tức của Dân Trí được cập nhật hàng giờ. Dân Trí có diễn đàn trực tuyến về các vấn đề kinh tế, chính trị, thể thao, văn hoá... Đặc biệt, Dân trí còn có một Quỹ Nhân ái hoạt động với mục đích làm cầu nối cho những tấm lòng hảo tâm tới những hoàn cảnh khó khăn. Quỹ Nhân ái và mục Tấm lòng Nhân ái của báo Dân trí có hoạt động từ thiện

nổi bật nhất trong làng báo Việt Nam.

** Tin tức 24h:*

Năm 2014, trang tin tức 24h ra đời bởi Công ty Cổ phần Quảng cáo trực tuyến 24H. Đây là Công ty hiện đang sở hữu nhiều website trực tuyến hàng đầu tại Việt Nam. Sau hơn 10 năm hình thành và phát triển, trang tin tức 24h.com.vn luôn là trang thông tin điện tử có lượng người đọc lớn tại Việt Nam, là trang thông tin dẫn đầu về chất lượng nội dung mang đến cho người dùng.

1.8. Tiểu kết chương 1

Với những vấn đề lý luận liên quan đến đề tài, ở chương này, chúng tôi tập trung phân tích những quan điểm, nhận định của những nhà nghiên cứu về ngôn ngữ của Việt Nam như: Diệp Quang Ban, Hữu Đạt, Cao Xuân Hạo, Đinh Trọng Lạc... thông qua những nghiên cứu, phân tích của các tác giả từ phương diện đơn vị ngôn ngữ, văn bản trong nghiên cứu tiêu đề văn bản tiếng Việt. Nhan đề báo cũng là ngôn ngữ nên nó có sự liên quan mật thiết với những vấn đề phân tích liên quan tới ngôn ngữ học. Ngôn ngữ của phong cách báo chí cũng phải đảm bảo những yếu tố về sự mạch lạc, có sự liên kết văn bản xét cả về hình thức và nội dung.

Xét về nhan đề báo, có những tên gọi khác nhau: nhan đề, tiêu đề, tit (tile)... nhưng đều mang ý nghĩa là tên gọi của bài báo, là nội dung ban đầu nhằm thông báo cho người đọc về cái mà bài viết sau đó sẽ nói tới. Nhan đề ở báo nào cũng phải đảm bảo những chức năng chung: chức năng trong văn bản báo chí và chức năng báo chí. Mỗi thể loại bài viết hay mỗi tờ báo có phong cách báo chí khác nhau sẽ có cách đặt nhan đề có đặc điểm khác nhau.

Cùng với sự phát triển của mạng lưới internet bao phủ toàn cầu, Việt Nam nhanh chóng bắt kịp xu hướng, các tờ báo mạng ra đời đã đáp ứng được nhu cầu cập nhật thông tin nhanh, chính xác của bạn đọc, tạo sự kết nối rộng

khắp. Có định hướng rõ ràng, tầm nhìn sâu rộng, mục đích hoạt động đảm bảo phục vụ tốt nhất cho nhu cầu bạn đọc, các tờ báo điện tử độc lập từ lúc ra đời đã nhanh chóng chiếm được sự quan tâm hàng đầu của bạn đọc. Đến nay, những tờ báo: Dân Trí, Tin nhanh Vnexpress, VietNamNet, Tin tức 24h vẫn luôn nằm ở top đầu các tờ báo mạng uy tín, có lượt người truy cập cao nhất, luôn cập nhật thông tin trong nước và thế giới một cách nhanh, chính xác, đáp ứng cao về nhu cầu thông tin cho độc giả.

CHƯƠNG 2

ĐẶC ĐIỂM HÌNH THỨC NHAN ĐỀ BÀI BÁO

(TRÊN MỘT SỐ BÁO MẠNG HIỆN NAY)

2.1. Một số vấn đề chung

2.1.1. Giới hạn khảo sát

2.1.1.1. Nguồn tư liệu khảo sát

Tư liệu được tiến hành khảo sát tổng cộng là 2.232 nhan đề của báo điện tử VietNamNet, Báo Dân trí, Tin tức 24h, Tin nhanh Vnexpress (những tin, bài viết đăng năm 2016 và đầu năm 2017). Đây là những tờ báo có lượng truy cập lớn, thường xuyên nhất tại Việt Nam và nước ngoài.

Trải qua quá trình hình thành và phát triển, các tờ báo mạng nay đã có sự thay đổi lớn về giao diện so với thời mới đi vào hoạt động. Hầu hết các báo: VietNamNet, Dân Trí, Tin tức 24h và Tin nhanh Vnexpress hiện nay đều có giao diện đẹp mắt, bố cục hợp lý, thu hút sự quan tâm của độc giả. Nội dung các báo không chỉ phản ánh những tin tức chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội đơn thuần mà các tờ báo còn có thêm những chuyên mục mới, phản ánh toàn diện, mọi mặt đời sống xã hội. Từ việc nâng cao khả năng kết nối, mở rộng với thế giới bằng những chuyên mục giới thiệu, quảng bá du lịch hay cập nhật tin tức thế giới, lập phiên bản báo tiếng nước ngoài đến việc dành những góc nhỏ cho mục tâm sự về gia đình, tình yêu, hôn nhân hay chuyên mục blog, góc nhìn để các nhà báo hoặc bạn đọc chia sẻ quan điểm, ý kiến về một vấn đề xã hội đang quan tâm. Đặc biệt là hầu hết các báo đều có sự tương tác cao với bạn đọc, có tính kết nối trực tiếp với người truy cập. Đây là điều mà truyền hình, phát thanh hay báo in còn gặp hạn chế hoặc ít có khả năng đạt được.

2.1.1.2. Cách khảo sát

Để tiến hành khảo sát, chúng tôi đã tập trung thống kê tất cả các nhan đề báo và phân loại theo từng mục theo chủ quan nghiên cứu của tác giả trong

luận văn này. Từ đó chỉ ra những đặc điểm chung và đặc điểm cụ thể về hình thức, nội dung của từng loại nhan đề, từng tờ báo, góp phần làm rõ phong cách báo chí của các báo mạng hiện nay (VietNamNet, Dân Trí, Tin tức 24h và Tin nhanh Vnexpress).

Với khối lượng tin tức hàng ngày lớn, số bài viết nhiều, cập nhật hàng giờ, việc thu hút độc giả truy cập là yếu tố mang tính sống còn, đánh giá chất lượng bài viết trên trang báo. Chính vì vậy, các nhan đề bài báo trên các báo mạng luôn luôn được tác giả chú ý, rút tít hay, hấp dẫn, thậm chí là gật gân để thu hút ánh mắt độc giả khi lướt trên màn hình. Vì vậy, nhan đề các bài báo tùy từng sự kiện có thể ngắn gọn với một câu cảm thán hay câu hỏi nhằm gây chú ý cho độc giả. Cũng có khi nhan đề là một câu trần thuật mang hàm ý tóm lược thông tin cần nêu kích thích sự tò mò, muốn tìm hiểu thêm về sự kiện của độc giả khi lướt qua.

Có thể nói, hình thức nhan đề bài báo trên các báo điện tử vô cùng đa dạng, phong phú. Một điều dễ nhận thấy là nhan đề báo mạng rất khó sắp xếp theo một quy luật cụ thể. Báo mạng ra đời đồng hành cùng với sự thay đổi của cuộc sống, sự phát triển, hiện đại, nhanh chóng của xã hội, đặc biệt là sự bùng nổ thông tin khi internet đang len lỏi đến từng nhà, từng góc ngách và đi vào cuộc sống như một thứ vốn dĩ cần có, một thứ không thể thiếu để mỗi người bắt kịp với xu thế phát triển chung của xã hội. Nhan đề báo mạng không theo một quy luật chung như truyền thống nhưng lại xuôi theo quy luật phát triển của xã hội. Hấp dẫn, kích thích sự chú ý của người lướt web là yếu tố tiên quyết quyết định sự xếp hạng của một bài báo trong ngày, trong tháng nên tùy theo nội dung mà nhan đề báo được đặt ra theo chủ ý của tác giả nhằm đáp ứng những yêu cầu đó.

2.1.2. Một số đặc điểm chung của nhan đề

Đối với báo điện tử, trên màn hình chỉ nhìn thấy một lượng thông tin

giới hạn. Vì thế khi lướt qua một danh mục các tin tức, người sử dụng thường chỉ nhìn vào những nhan đề nổi bật nhất và bỏ qua hầu hết các phần tóm tắt. Theo giảng viên Fabienne Gerault thuộc Đại học Báo chí Lille, Pháp (Theo "Những chức năng của tit và cách viết tit hay", <http://www.baohivietnam.com.vn>) nêu lên 6 chức năng chủ yếu của nhan đề báo, đó là:

- Thu hút sự chú ý vào trang viết;
- Cung cấp thông tin chính trong một cái liếc mắt;
- Giúp độc giả lựa chọn bài;
- Khiến độc giả muốn đọc;
- Tổ chức trang;
- Sắp xếp thông tin

Chính vì lẽ đó mà nhan đề của tin bài trên báo mạng thường có tính độc lập, thông báo một phần nội dung quan trọng mà người đọc không cần phải đọc cả bài báo cũng có thể hiểu được phần nào nội dung của bài báo đó. Nhan đề trên báo mạng thường dùng những câu ngắn, từ đơn giản, ít chơi chữ nhằm tăng độ dễ hiểu và thu hút. Qua tìm hiểu cho thấy, những bài báo thu hút lượt truy cập lớn luôn là những bài có nhan đề hay, đảm bảo các yếu tố: sáng sủa, dễ hiểu, ngắn gọn, mạnh, trực tiếp, độc đáo nhưng chỉ nói lên một phần nội dung của bài.

2.2. Đặc điểm cấu tạo của nhan đề bài báo

2.2.1. Phân loại nhan đề bài báo theo cấu trúc

1) Qua khảo sát 2.232 nhan đề, chúng tôi thấy rằng các kiểu cấu tạo của nhan đề có thể là một cụm từ (cụm danh từ, cụm động từ, cụm tính từ, ...) hoặc một câu (có thể có kết cấu cố định, một kết chủ - vị, kết cấu sóng đôi hay kết cấu đặc biệt).

2) Sau khi khảo sát tư liệu, phân tích cấu trúc nhan đề, chúng tôi nhận

thấy nhan đề của báo điện tử VietNamNet, Tin tức 24h, Tin nhanh Vnexpress có thể được quy thành 4 dạng sau:

- Nhan đề có cấu trúc là câu đặc biệt
- Nhan đề có cấu trúc là câu khuyết chủ ngữ
- Nhan đề là câu đơn
- Nhan đề là câu nghi vấn

2.2.2. Nhan đề bài báo là cụm từ

Nhan đề là cụm từ thường được sử dụng nhiều hơn ở những nhan đề báo của các chuyên mục: Văn hóa, xã hội, giải trí, của hầu hết các báo mạng.

Trong số các nhan đề báo sử dụng cụm từ dạng nhan đề có kết cấu là cụm danh từ có tần xuất xuất hiện nhiều hơn cả ở tất cả các báo, chiếm tỷ lệ từ 8,2% đến 18,8%. Thường là những bài báo dùng trong chuyên mục: giải trí, sức khỏe, làm đẹp, thời trang.... Những cụm danh từ được sử dụng có tính chất nhấn mạnh một vấn đề hay một loại hình làm đẹp, một xu hướng thời trang hoặc một cách thức nào đó đang được xã hội quan tâm. Lúc này, cụm danh từ được sử dụng với tính chất như một ngữ danh từ, có cấu tạo ngắn gọn, súc tích nhưng lại đạt khả năng nhấn mạnh cao, kích thích sự chú ý của người đọc.

Ví dụ:

Khí công hồi xuân (Dân Trí)

Omega 3 và "đồng loại" (Dân Trí)

Một thoáng Bạch Long Vỹ (VietNamNet)

3 bài tập tiêu mỡ bụng (Vnexpress)

- Nhan đề là cụm động từ ít được sử dụng hơn, nhất là ở báo Vnexpress (3,9%) và báo Dân Trí (4,2%) và được sử dụng với tần suất cao ở báo Tin tức 24h, nhất là ở chuyên mục thể thao (chiếm 23,5%).

Ví dụ:

Phương pháp tăng cân khoa học (VietNamNet)

Giao tiếp tiếng Anh thành thạo (Tin tức 24h)

- Nhan đề có kết cấu là cụm tính từ cũng được sử dụng thường xuyên như cụm danh từ và đóng vai trò như một ngữ tính từ. Dạng nhan đề này xuất hiện nhiều ở các mục về chính trị, xã hội do tính biểu cảm đặc biệt, tính nhất mạnh của từ chỉ tính chất sự việc.

Ví dụ:

Khốn đốn vì giá rét (Dân Trí)

9 ngày căng thẳng (Dân Trí)

Mẹo tiết kiệm pin laptop (VietNamNet)

Giảm cân hiệu quả nhờ trà xanh (VietNamNet)

Những nhan đề là các cụm từ luôn luôn bao gồm các thành phần trước, sau hoặc đầy đủ cả hai thành phần phụ (các từ ngữ phụ thuộc) để phụ nghĩa, làm rõ nghĩa cho các danh từ, động từ hay tính từ chỉ ý nghĩa chính mà cụm từ muốn nhắc tới. Các thành phần phụ ở đây đóng vai trò phụ nghĩa, làm rõ và mở rộng thêm ý nghĩa cho từ chính mà tác giả đang nói đến.

Phân tích ví dụ:

Một / vụ việc / gây hoang mang dư luận (Dân Trí)

từ ngữ phụ / danh từ / từ ngữ phụ thuộc

2.2.3. Nhan đề bài báo là câu

Trong 2 dạng cấu tạo nhan đề báo, nhan đề báo là câu chiếm số lượng lớn (với tỷ lệ chiếm trên 80% ở hầu hết tất cả các báo). Do chiếm số lượng lớn nên dạng nhan đề này xét về cấu trúc riêng của câu, thể loại câu hay cấu tạo theo mục đích phát ngôn của câu đều có sự biểu hiện rất phong phú, đa dạng. Thậm chí, ở nhiều trường hợp, nhan đề còn thể hiện ở những câu có cấu trúc đặc biệt hoặc cấu trúc phi truyền thống, phi ngôn ngữ báo chí.

Trong luận văn này, chúng tôi đi vào khảo sát, nghiên cứu và phân loại

nhan đề có cấu tạo là câu ở 2 phương diện sau:

2.2.3.1. Phân loại nhan đề theo cấu tạo của câu

a. Nhan đề là câu đơn

Qua khảo sát cho thấy, cả 4 tờ báo mạng đều có sự ưu tiên lớn cho các nhan đề dạng câu đơn với cấu trúc đặc biệt. Với ý nghĩa thông báo sự việc của bài viết tới người đọc, nhan đề báo luôn đảm bảo tính ngắn gọn, chính xác nên câu đơn luôn là lựa chọn hàng đầu. Nhưng với mỗi một bài báo khác nhau, ở những thể loại và cách viết khác nhau thì mỗi tác giả có cách sử dụng câu đơn với những cấu trúc, cách sắp xếp từ ngữ, đảo thành phần câu cho phù hợp và tạo được dấu ấn đặc biệt.

* Câu đơn hai thành phần:

Đây là dạng câu đơn thông dụng với đủ một kết cấu (chủ - vị), rõ nghĩa, rõ ý nhưng dạng nhan đề này ở các báo mạng chiếm tỉ lệ thấp nhất trên tổng số tư liệu chúng tôi khảo sát được. Tuy rằng nhan đề là câu đơn hai thành phần mang tính trọn vẹn của thông báo và tính chuẩn mực về cấu trúc song song với đặc điểm sử dụng rất nhiều hình ảnh minh họa của các sự kiện xảy ra..... kiểu nhan đề này ít được dùng hơn cả.

Ví dụ:

- *Xuất khẩu vào Bỉ tăng 20% (VietNamNet)*
- *Sốt xuất huyết vào đỉnh dịch (Vnexpress)*
- *Bão số 10 đổ bộ về đất liền (Dân Trí)*

* Câu đơn đặc biệt:

Diệp Quang Ban gọi câu đặc biệt là câu đơn đặc biệt và định nghĩa đó là loại câu mà kiến trúc có một trung tâm cú pháp chính (có thể có thêm trung tâm cú pháp phụ) không chứa hay không hàm ẩn một trung tâm cú pháp thứ hai có quan hệ với nó như là quan hệ giữa chủ ngữ với vị ngữ. Nói cách khác, bản thân câu đơn đặc biệt là một kiến trúc kín tự thân chứa một trung tâm cú

pháp chính, không đòi hỏi phải thêm một trung tâm cú pháp chính nào khác, hơn nữa, trong nó không cần và không thể xác định đâu là chủ ngữ, đâu là vị ngữ. Như vậy, nhan đề là câu đặc biệt xét về chức năng thông báo của nó cũng là một thứ chủ đề, mà phần diễn giải là cả bài văn, bài báo.

Tuy nhiên, qua khảo sát chúng tôi thấy, không phải tất cả trường hợp nhan đề đều có chức năng làm chủ như vậy, có nhiều nhan đề có chức năng đưa ra nhận định, nhan đề có chức năng làm chủ đề chỉ là một trong những kiểu nhan đề báo mà thôi.

Nhan đề có cấu trúc là câu đơn đặc chiếm số lượng nhiều nhất trong các dạng nhan đề được phân loại theo cấu tạo của câu. Rất dễ bắt gặp trên các mặt báo những nhan đề với cấu trúc là câu đơn đặc biệt. Những câu dạng này thường không có đủ một kết cấu chủ - vị, mà được cấu tạo bởi một từ, một ngữ, một cụm từ hay một kết cấu khác không phải chủ - vị:

- Nhan đề có cấu trúc một từ hoặc một cụm từ:

Ví dụ:

Ấn tượng ! (VietNamNet)

Đoán sức khỏe qua tai (Dân Trí)

Thời trang tóc (Vnexpress)

Nhan đề có cấu trúc là câu đơn đặc biệt gây tò mò, cuốn hút vì tính thông tin không trọn vẹn và tính ngắn gọn súc tích của nó. Nhan đề kiểu này thường đưa ra một thông báo song gây cho người đọc những cảm hứng tò mò tìm hiểu những phần thông tin mà nó gợi ra. Nội dung cụ thể của sự kiện phản ánh và những thông tin bổ sung khác nằm trong bài viết sẽ trả lời những phần khuyết thiếu gây tò mò đó. Vì vậy, ngoài nội dung thông tin với mục đích đưa tin, thông báo, cùng với những hình ảnh cuốn hút đi kèm, chúng còn có ý nghĩa mời chào độc giả đọc bài báo cũng như tạo sức hút cho bài báo.

- Nhan đề có kết cấu khác không phải chủ - vị:

Qua khảo sát và những số liệu trình bày trên, chúng tôi nhận thấy, nhan đề có cấu trúc khuyết chủ ngữ, hay chỉ có phân vị ngữ, là kiểu nhan đề có số lượng lớn.

Nhan đề có cấu trúc khuyết chủ ngữ là những nhan đề chỉ có phân vị ngữ nêu đặc điểm nổi bật của nó là có cấu trúc vị từ làm hạt nhân trọng tâm.

- Vị từ trung tâm + DT

Hà Nội: Đã hoàn thiện 13 đoàn tàu tuyến Cát Linh – Hà Đông (Dân Trí)

Bộ Khoa học: Lập nghiệp không đồng nghĩa với khởi nghiệp (Vnexpress)

TT-Huế: Truy tìm tài xế xe tải cán chết cô gái trẻ (VietNamNet)

"Cân não" trước vụ án đôi vai hung thủ (Tin tức 24h)

Khánh thành cầu Bắc Luân 2 Việt - Trung (VietNamNet)

- Vị từ trung tâm + NDT

Lạc vào xứ sở vàng ươm giữa lòng Sài Gòn (VietNamNet)

Bí quyết mặc đẹp (Tin tức 24h)

Viễn du miền hoang dã (Dân Trí)

Nhìn lại các cuộc thi nhan sắc (Vnexpress)

- Vị từ trung tâm + (NDT) + trạng ngữ:

Sức tàn phá khủng khiếp của siêu bão Irma nhìn từ vệ tinh (Dân Trí)

Lắp nhíp cầu Ghềnh, một công nhân tử vong (VietNamNet)

Sinh nhật giữa tâm bão Irma của cô bé ba tuổi bị ung thư (Vnexpress)

- Vị từ tình thái + Vị từ trung tâm + BN

Cứ trái tuyến đóng 5 triệu đồng! (Tin tức 24h)

Hết cửa kinh doanh thịt bẩn (VietNamNet)

- Phó từ tần xuất + Vị từ trung tâm + BN

Chỉ cần nhắc điện thoại (Vnexpress)

Về cấu trúc thông tin, nhan đề loại này chỉ có nội dung thông tin mới,

không có chủ thể của hành động hay sự tình. Tuy nhiên người đọc vẫn hiểu được về chủ thể của sự tình, hay đối tượng của hành động, chủ thể hiện tượng mà phân vị ngữ của nhan đề biểu hiện nhờ ngữ cảnh tình huống xã hội và ngữ cảnh tình huống giao tiếp. Đó là ngữ cảnh hiện thực của sự kiện trong thực tế. Ngữ cảnh của một bài báo là ngữ cảnh tình huống giao tiếp cụ thể của nhan đề.

Với nội dung thông tin mới, nhan đề loại này đã dẫn độc giả tiếp cận thẳng vấn đề phản ánh của bài báo theo quan điểm của người viết. Sự vắng mặt chủ ngữ không làm cho những nhan đề trên trở nên khó hiểu. Người đọc hiểu và đoán được chủ thể của sự tình, tuy nhiên để làm rõ, xác định phán đoán đó của mình thì buộc họ đọc nội dung bài báo. Nhan đề loại này vừa đạt hiệu quả về tính thông tin, tiếp cận tới độc giả lại gây được kích ứng tìm hiểu nội dung sự tình.

b. Nhan đề là câu ghép

Dạng nhan đề này rất ít khi xuất hiện. Với kết cấu là câu ghép (phải có chính thể từ 2 kết cấu chủ - vị trở lên), nhan đề này là hai chính thể sóng đôi hoàn chỉnh nên cấu tạo tương đối dài. Nhan đề dạng này thường dùng cho những bài báo ở mục xã hội, thường gặp nhất là chuyên mục "nhân ái".

Ví dụ:

Vợ khôn đón trước cảnh chồng liệt dây thần kinh, hai con mắc bệnh hiếm gặp
(*Dân Trí*)

2.2.3.2. Phân loại nhan đề theo mục đích phát ngôn của câu

a. Nhan đề là câu trần thuật

Câu trần thuật là hình thức chính của nhan đề, với tỷ lệ chiếm đại đa số. Hầu hết các chuyên mục trong báo mạng điện tử đều sử dụng kiểu câu trần thuật làm nhan đề. Theo thống kê của chúng tôi, kiểu nhan đề này chiếm 90% tổng số nhan đề. Như vậy chứng tỏ chức năng phản ánh thông tin của loại nhan đề này rất ưu việt nên nó được sử dụng rất nhiều.

Về đặc điểm cấu trúc của nhan đề, tư liệu cho thấy các nhan đề có độ dài 5-10 âm tiết chiếm đa số. Tư liệu khảo sát còn thể hiện rằng trong ba năm gần đây, các báo mạng điện tử dùng nhan đề rất đa dạng, có những nhan đề dài (hơn 10 âm tiết) và thường là những thông báo trọn vẹn về sự tình được nêu trong bài, có cấu trúc của câu đơn đủ "chủ ngữ - vị ngữ". Bên cạnh đó, nhan đề là các câu trần thuật kết cấu nhiều thành phần bao gồm đầy đủ "chủ ngữ - vị ngữ", trạng ngữ, danh từ, tình huống... vừa thể hiện chức năng thông báo đầy đủ thông tin, vừa đặt ra những tình huống cụ thể, đặc biệt, thu hút sự chú ý của người đọc. Như các ví dụ sau:

Chuyên gia Nhật Bản: Tokyo có thể giúp Việt Nam nâng cao năng lực hàng hải (Dân Trí)

Đấu khẩu lần 3: Hillary tố Trump 'nước mắt cá sấu' (VietNamNet)

Mỹ: Thanh niên giết súng cảnh sát để bắn tỉ phú Trump (Vnexpress)

Bên cạnh đó báo mạng cũng có những nhan đề ngắn, thường là 4-5 âm tiết, có cấu trúc một từ, một ngữ hoặc một câu đặc biệt nên sức gợi lớn hơn. Điều này do tiêu chí "ngắn gọn, súc tích, gây tò mò cho bạn đọc" của ban biên tập báo đưa ra. Hơn nữa, bản thân việc sử dụng nhiều hình ảnh minh họa và các yêu cầu về trình bày của báo mạng buộc người viết bài phải ý thức về việc khống chế độ dài, lựa chọn cấu trúc cũng như sử dụng hình ảnh trong nhan đề bài. với hầu hết các báo mạng, nhan đề bài thường tồn tại ở 3 kiểu: câu đặc biệt, câu khuyết chủ ngữ, câu đơn.

b. Nhan đề là câu nghi vấn

Nhan đề nghi vấn được nhận diện qua dấu "?" ở cuối câu. Tuy nhiên, dù chiếm số lượng ít nhưng loại nhan đề này cũng có những hình thức biểu hiện đa dạng với những tính năng ưu việt riêng nên chúng tôi vẫn mô tả đầy đủ các kiểu cấu trúc của chúng. Tuy chiếm tỉ lệ không nhiều nhưng người làm tin sử dụng được dạng nhan đề này đạt hiệu quả rất cao.

Câu hỏi nhà báo thường dùng trong nhan đề có khi là một câu hỏi tu từ, một thông báo, có khi muốn thăm định thông tin. Cũng có khi nó là một lời mỉa mai châm biếm. Thông thường cách đặt nhan đề kiểu này thường thấy ở các thể loại khác như: phóng sự, ghi chép, bài phản ánh, điều tra... Nhưng người làm báo mạng đã vận dụng nó một cách hiệu quả trong khi đưa tin.

Dạng nhan đề này yêu cầu độc giả muốn biết thông tin chi tiết thì phải đọc hết bài. Tác giả không tóm lược thông tin để đưa ra một thông báo hay một xác nhận mà muốn đặt câu hỏi mở cho người đọc. Hãy đọc tin mới biết sự kiện diễn ra như thế nào. Khi đọc nhan đề, người đọc cũng sẽ thắc mắc không biết thông tin này thực hư như thế nào. Tác giả tạo mơ hồ bằng cách đặt dấu chấm hỏi ở cuối nhan đề. Để giải đáp sự mơ hồ đó người đọc phải đọc tin mới biết được.

Tất cả những tin sử dụng kiểu nhan đề này đều là một thách thức về thông tin. Tác giả không muốn nói rõ thông tin ngay đầu nhan đề. Người làm tin đã biết cách khơi gợi trí tò mò của độc giả. Khi muốn biết chi tiết thông tin đó như thế nào thì độc giả phải đọc hết tin đó mới biết được.

Sau đây là một số ví dụ:

- *Messi lại hóa siêu nhân: Ronaldo sẽ đáp trả bằng hat-trick? (Tin tức 24h)*
- *Tại sao TP.HCM kiên quyết nói không với căn hộ 25 m2? (VietNamNet)*
- *Săn "thủy quái" trên sông Đà sẽ chỉ còn là truyền thuyết? (Dân Trí)*
- *Putin muốn ai làm tổng thống Mỹ? (VietNamNet)*
- *Trump, Clinton đứng ở đâu trước ngày "Siêu thứ Ba"? (Vnexpress)*
- *Đâu là sức hấp dẫn khiến Donald Trump "hút" phiếu bầu? (Dân Trí)*

Dạng nhan đề này mang lại hiệu quả là khơi gợi trí tò mò, gây ấn tượng của độc giả. Tuy nhiên hạn chế cơ bản của nó là không thông tin ngay nội dung chính của tin. Khi người đọc không có nhiều thời gian thì họ sẽ không tìm được thông tin chính ngay lập tức. Họ phải đọc hết tin mới tìm ra thông

tin mình cần .

* Các phương thức cấu tạo nhan đề nghi vấn

Nhan đề nghi vấn có dấu câu hình thức dấu "?" cuối câu có các kiểu cấu tạo nhan đề nghi vấn sau:

- Câu hỏi "vì sao + (C-V)?"

Vì sao phụ nữ thích xem phim Hàn? (VietNamNet)

Vì sao iPhone đắt nhưng vẫn bán chạy? (Tin tức 24h)

- Câu hỏi "có - không"?

Có hay không xén đường bán đất (Dân Trí)

Có hay không một chàng trai nghiêm túc (Vnexpress)

- Câu hỏi "phải chăng + (C-V)"?

Phải chăng cứ đắt là hàng "xinh"? (VietNamNet)

Phải chăng, đã đến thời phong bì cho... dân!?! (Dân Trí)

- Câu hỏi "(C-V) + như thế nào"?

Các ngôi sao làm đẹp như thế nào? (VietNamNet)

Kỳ thi tốt nghiệp thời Pháp diễn ra như thế nào (VnExpress)

- Câu hỏi "Ai + (V +B)"?

Ai có nguy cơ bị ung thư? (VietNamNet)

- Câu hỏi có kết cấu "Danh từ + hay + danh từ"?

Nhà hay xe hơi (Tin tức 24h)

Một mảnh hay hai mảnh? (VietNamNet)

- Câu hỏi kết cấu "(C-V) + gì +B"?

Bạn biết gì về thế giới năm 2016? (Dân Trí)

Bạn biết gì về chợ thuộc hàng cổ nhất Sài Gòn? (Vnexpress)

- Sử dụng kí hiệu toán học

Nhịn ăn = mình đây? (VietNamNet)

Chân dài + xe đẹp = ? (VietNamNet)

Tình thái của những nhan đề nghi vấn thể hiện ở ngay cấu trúc cú pháp là những phương tiện dùng để hỏi. Mặc dù trong từng cấu trúc hỏi có sắc thái ngữ nghĩa khác nhau nhưng đều có một điểm chung đó là nhan đề đưa ra những vấn đề, sự tình chưa rõ ràng để rồi đưa câu trả lời trong bài viết. Cũng có khi đó chỉ là một cách nói hình ảnh, một câu hỏi tu từ, chẳng hạn như nhan đề "Khăn ai nhẹ bay?" dành cho bài thuộc chuyên mục Văn hóa, giới thiệu các kiểu khăn quàng của phụ nữ.

c. Nhan đề là câu cầu khiến

Câu cầu khiến sử dụng trong nhan đề báo không mang ý nghĩa là câu mệnh lệnh, yêu cầu người khách thực thi hành động của người nói mà chỉ đơn giản là câu có chứa các từ ngữ mang ý nghĩa khuyên, nhắc nhở mọi người chú ý đến. Dạng nhan đề này xuất hiện không nhiều cũng bởi tính chất đặc biệt này.

Ví dụ:

Hãy kỷ luật tôi đi! (Dân Trí)

Đừng trình bày, hãy bán ý tưởng của bạn! (Dân Trí)

Đừng đợi khi da "kêu cứu" mới bắt đầu làm đẹp (Vnexpress)

Thủ tướng: Hãy tự cứu mình trước khi trời cứu! (VietNamNet)

d. Nhan đề là câu cảm thán (chiếm khoảng 5%)

Nhan đề này thường có dấu chấm than (!) ở cuối câu, thể hiện cảm xúc và thu hút sự chú ý của người đọc.

Ví dụ:

Có nhiều người thương bé Nhi lắm ! (VietNamNet)

Tôi nhớ xừ Đoàn mây trắng lắm ! (Dân Trí)

*** Có thể theo dõi bảng tổng hợp số liệu cụ thể như sau:**

Bảng 1. Tổng hợp số liệu Nhan đề bài phân loại theo cấu trúc

TÊN BÁO		Vnexpress		Dân Trí		VietNamNet		Tin tức 24h				
		Số lượng	Tỷ lệ %	Số lượng	Tỷ Lệ	Số lượng	Tỷ Lệ	Số lượng	Tỷ Lệ			
CẤU TẠO NHAN ĐỀ BÁO	CỤM TỪ	Danh từ		51	8,2	72	9,4	98	18,8	53	16,4	
		Động từ		24	3,9	32	4,2	22	4,2	76	23,5	
		Tính từ		49	7,9	60	7,9	114	21,8	70	21,7	
	CẤU TẠO NHAN ĐỀ BÁO	Phân loại theo cấu tạo của câu	Câu đơn		480	77,05	588	77	279	53,4	119	36,8
			Câu ghép		19	29,95	12	1,5	9	1,8	5	1,6
		Phân loại theo mục đích phát ngôn của câu	Câu trần thuật		450	72,2	412	54	351	67,2	210	65
			Câu nghi vấn		101	16,2	194	25,4	81	15,5	88	27,2
			Câu cầu khiến		30	4,8	24	3,1	13	2,5	9	2,9
			Câu cảm thán		42	6,8	164	17,5	77	14,8	16	4,9

2.3. Đặc điểm mạch lạc của nhan đề bài báo

Thông thường, nhan đề có cấu trúc độc lập với phần nội dung chính của bài báo. Điều này thể hiện qua sự trình bày tách bạch và riêng biệt. Tuy nhiên chúng lại gắn bó chặt chẽ với nhau về mặt nội dung ngữ nghĩa. Sự gắn kết ấy chính là do mạch lạc.

Vấn đề mạch lạc đã được chúng tôi trình bày khá kĩ ở chương I. Ở đây, chúng tôi xin nhấn mạnh thêm rằng, mạch lạc chính là một phần ngữ nghĩa của văn bản. Mối quan hệ giữa nhan đề với nội dung bài báo là mối quan hệ ngữ nghĩa thể hiện qua mạch lạc. Mối quan hệ này đã giúp cho nhan đề gắn kết với phần còn lại của bài báo một cách có quy tắc. Sự hiện thực hoá mối quan hệ về nghĩa này thể hiện qua mạch lạc của nhan đề với bài báo.

Theo Diệp Quang Ban, tính mạch lạc của diễn ngôn thể hiện qua những phương tiện ngôn ngữ và phương tiện ngoài ngôn ngữ đó là cấu trúc hay cách thức tổ chức diễn ngôn, trong quan hệ nghĩa - logic giữa các từ ngữ trong bản; quan hệ giữa từ ngữ trong văn bản với cái được nói tới trong tình huống từ bên ngoài văn bản; trong quan hệ thích hợp giữa các hành động nói.

Để tìm hiểu mạch lạc của nhan đề, chúng tôi đã đặt nó trong mối quan hệ với nội dung bài báo và khảo sát trên cơ sở những đặc tính của mạch lạc cũng như văn bản báo chí, từ đó và rút ra những hình thức mạch lạc của nhan đề như sau:

2.3.1. Mạch lạc của nhan đề thể hiện ở ý nghĩa cấu trúc thông tin bài báo.

Mạch lạc của nhan đề thể hiện ở ý nghĩa cấu trúc thông tin bài báo qua hai mặt: mối quan hệ giữa thông tin của nhan đề với thông tin phần còn lại và mối quan hệ của thông tin của nhan đề với cấu trúc sự tình của bài báo trên quy tắc xây dựng thông tin. Mối quan hệ của thông tin của nhan đề với thông tin phần còn lại của bài báo. Nhan đề được đặt ra luôn có mục đích cụ thể, đó

là, bên cạnh việc nêu chủ đề hoặc có liên quan đến chủ đề được nói đến trong nội dung còn lại của bài báo.

Qua khảo sát, chúng tôi nhận thấy, nhìn một cách tổng thể, thông tin của bài báo bao gồm hai phần thông tin của nhan đề và thông tin nội dung bài báo. Thông tin của nhan đề thường có mối quan hệ với thông tin bài báo như sau:

- Khi nhan đề là thông tin khái quát hay gọi tên - định tên cho sự tình, nhân vật, hiện tượng nào đó thì nội dung bài báo là những thông tin miêu tả chi tiết những đặc điểm, tính chất, nhấn mạnh điểm đặc biệt của sự tình, nhân vật, hiện tượng nhằm chứng minh cho hình ảnh được định danh ở nhan đề. Có thể hình dung nhan đề như là một câu đầu tiên của một văn bản viết theo kiểu diễn dịch. Ví dụ:

(1) Dân Trí, cập nhật ngày 12/5/2016 – Tiến Nguyên

Hà Nội: Cháy tại khu tập thể Ban cơ yếu Chính phủ

Khoảng 9h15 sáng nay, ngày 12/5, tại khu tập thể Ban cơ yếu Chính phủ trong ngõ 25 Vũ Ngọc Phan (Ba Đình, Hà Nội) đã xảy ra đám cháy trên tầng 3.

Vào thời điểm trên, hầu hết người dân trong khu tập thể đã đi làm nên đám cháy được phát hiện muộn. Nhận được tin báo, Phòng Cảnh sát PCCC Ba Đình gần đó đã huy động 2 xe cứu hoả chuyên dụng tới hiện trường. Do chủ nhà đi vắng nên lực lượng chữa cháy đã phải phá cửa vào căn hộ cháy tại tầng 3 và tiến hành phun nước với áp suất cao từ phía ngoài vào để dập lửa.

Đây là khu tập thể 5 tầng được xây dựng từ những năm 80 thế kỷ trước. Sau hàng chục năm đưa vào sử dụng, cư dân sống ở đây đã tiến hành coi nới quây chuồng cạp, phá vỡ kết cấu ban đầu nên việc tiếp cận, chữa cháy gặp rất nhiều khó khăn. Căn hộ tại tầng 3 xảy ra cháy cũng trong tình trạng tương tự. Rất may khu tập thể vẫn còn chỗ cho xe cứu hoả tiếp cận sát hiện trường.

Chủ nhà đi vắng, nhà được khoá 2 lớp nên lực lượng chữa cháy phải dùng các dụng cụ chuyên dụng để phá cửa. Thời điểm hiện tại, ngọn lửa cơ bản đã được khống chế không để lan sang căn hộ khác.

Ngôi nhà bị cháy được xác định là phòng 305 tập thể Ban cơ yếu Chính phủ. Vụ cháy không có thiệt hại về người. Nguyên nhân cháy đang được làm rõ.

Thông tin của nhan đề kiểu này thường xuất hiện lại ngay trong đoạn mở đầu của phần nội dung bài báo, kèm với nó là những mô tả về đặc điểm, tính chất của sự vật được đề cập trong nhan đề bài.

- Khi nhan đề là thông tin nhận định thì thông tin bài báo là thông tin nền cho nhận định đó. Nghĩa là nó trình bày, diễn giải sự tình, hiện tượng, hoạt động với tất cả những đặc trưng, những tồn tại đi đến nhận định đó. Nhan đề ở đây được hình dung như là câu kết luận của văn bản được viết theo lối diễn dịch. Thông tin nhận định bao gồm những nhận định phản ánh sự tình, rút ra từ sự tình, ý nghĩa của sự tình trong mối quan hệ tương tác.

Ví dụ:

(1) Đẹp từ đầu đến chân

Chất liệu lụa mềm mại sang trọng đã được sử dụng trong thiết kế phụ trang. Những chiếc túi xách, khăn choàng, giày cao gót, thậm chí là đôi dép đi trong nhà bằng chất liệu này càng trở nên hoàn hảo hơn nhờ sự góp mặt của họa tiết hoa thêu tay tinh xảo hoặc cườm, xà cừ và pha lê lấp lánh.

Thông tin nhan đề là nhận định mới rút ra từ nội dung phần còn lại từ bài báo là cách cấu trúc thông tin rất thường gặp. Nhiều khi nhận định này còn hiện ngôn trong nội dung bài báo ở câu kết.

(2) Niềm vui mới

Với vẻ lịch lãm và sang trọng, vest luôn là trang phục của lễ hội và công sở. Sự nghiêm trang nhưng không kém phần nữ tính, mềm mại trong

những bộ thời trang công sở hẳn sẽ đem lại niềm vui mới, giúp bạn hoàn thành tốt công việc của mình.

2.3.2. Mạch lạc của nhan đề thể hiện ở ý nghĩa hiển ngôn

Nghĩa hiển ngôn là nghĩa trình bày, nghĩa sự tình hay phản ánh của nhan đề. Qua khảo sát chúng tôi thấy rằng, ý nghĩa hiển ngôn của nhan đề và nội dung còn lại của bài báo có đặc điểm lớn nhất là cùng phản ánh một chủ đề. Chủ đề được diễn đạt tại nhan đề và được duy trì phát triển trong phần còn lại của bài báo. Sự xuất hiện nhiều lần của sự vật trong phần còn lại của bài báo mà nhan đề có đề cập đến cho thấy mối quan hệ về ý nghĩa hiển ngôn của nhan đề và phần còn lại của bài báo.

Mạch lạc của nhan đề được thể hiện qua những phương thức liên kết duy trì và phát triển chủ đề rất đậm đặc như phép lặp từ vựng, phép thế đồng nghĩa, phép liên tưởng, phép tính lược,...

Ví dụ:

Đường sắt Việt Nam: Những cung đường chết (VietNamNet)

Sự xuống cấp của hệ thống đường sắt, sự đầu tư không đồng bộ, èo uột cũng như ý thức của người dân quá kém khiến nhiều cung đường quan trọng bậc nhất này luôn ẩn chứa những hiểm nguy. Nhiều cơ quan chức năng biết đó, nhưng chưa ai tìm được lời giải.

Xuống cấp nhanh, hiệu quả sửa chữa thấp...Tuyến đường sắt Việt Nam được đi vào hoạt động từ năm 1964. Kể từ đó đến nay, tuy nguồn ngân sách Nhà nước đã rót vào rất nhiều song chất lượng không được cải thiện đáng kể.

Theo ông Nguyễn Văn Oanh, Phó Giám đốc Công ty Quản lý Đường sắt Nghệ Tĩnh thì: "Kể từ ngày thông suốt đường tàu đến nay, do kinh phí hoạt động hạn hẹp nên hệ thống đường sắt vẫn "dậm chân tại chỗ". Công tác sửa chữa, bảo dưỡng chủ yếu là "tự phát", chấp vá, hư đâu thì sửa đó".

Các phương tiện, vật liệu thuộc nhiều chủng loại khác nhau cũng ảnh

hường rất lớn tới chất lượng cũng như độ an toàn của hệ thống đường sắt. Chẳng hạn, riêng kết cấu tầng trên của đường sắt đã có nhiều chủng loại "hỗn tạp", đường ray được nhập về từ các quốc gia khác nhau. Ngày trước, nguồn ray chủ yếu nhập từ Liên Xô, Rumani (thông qua chương trình viện trợ của UNICEP). Hệ thống ghi chủ yếu là hàng nhập từ Liên Xô, Trung Quốc, số ít còn lại sản xuất tại Việt Nam. Hệ thống cầu cũng mang tính chất tạm bợ. Chỉ tính riêng trên địa phận đường sắt Bắc Nam đi qua 2 tỉnh Nghệ An và Hà Tĩnh dài 133,5km, chỉ có cầu Cẩm (Yên Xuân, Diễn Châu) và cầu chợ Thượng (Đức Thọ, Hà Tĩnh) là đạt tiêu chuẩn về chất lượng và thông số kỹ thuật. Số còn lại đều mang tính chất tạm thời... (Nguyễn Lý - Hoàng Sang - Minh Biên)

Trong trích đoạn trên, sự mạch lạc của nhan đề được thể hiện rất rõ. Từ nhan đề chính đến nhan đề phụ.

Thực tế khảo sát tin trên các báo mạng những năm gần đây cho thấy, tất cả mọi lĩnh vực mọi ngành nghề được thông tin đều sử dụng dạng quan tâm đến sự mạch lạc của nhan đề. Sử dụng nhiều nhất phải kể đến tin viết về vấn đề xã hội, Khoa học, văn hoá, pháp luật và kinh tế.

Khi có một sự kiện xảy ra, muốn nhanh và để công chúng xác định ngay được địa điểm thì tác giả phải quan tâm đến sự mạch lạc của nhan đề, sự mạch lạc của nhan đề có thể theo trình tự: địa điểm, vấn đề, nhận định, ... sau đó là dấu hai chấm rồi đến vấn đề cần thông tin.

Nếu là một vụ tai nạn thì trước hết là địa điểm, dấu hai chấm, sau đó là hậu quả hoặc vấn đề nổi cộm trong vụ tai nạn đó.

Ví dụ một số tin sau sử dụng theo kiểu này:

Nghệ An: Nổ đầu đạn B41, 1 người chết (VietNamNet)

Vụ tai nạn kinh hoàng ở Gia Lai; xe tải chỵ 150km/giờ (tin tức 24h)

Nam Định: Xe buýt tông chết một nữ hộ sinh (Dân Trí)

Hà Nội: Tai nạn liên hoàn gần công viên Bách Thảo, 2 người bị thương (Dân Trí)

Những trường hợp thông tin về vụ án thì trước hết là địa điểm sau đó là thông báo vụ án gì, tại sao, như thế nào, kết quả...

Ví dụ:

- Đồng Tháp: Nghi lễ 2/9, công nhân thuê xe container trộm... 8 tấn cá (Dân Trí)

Trung Quốc: 63 kỹ thuật viên "bảo kê" 38 gái bán hoa (VietNamNet)

Phú Thọ: Học sinh giết người cướp của giữa ban ngày (VietNamNet)

Tuy nhiên có trường hợp là vụ án nhưng trước đầu hai chấm không là một địa điểm mà sau nhan đề là một hành động, một nhận định. Sau đó là nói về một chi tiết đặc sắc, một sự kiện đặc biệt của vụ án đó.

Ví dụ:

Tăng huyết áp: Cần điều trị sớm để tránh di hại (VietNamNet)

Tranh cãi diện tích căn hộ chung cư: "Ông nói gà, bà nói vịt" (Dân Trí)

Có trường hợp, nhan đề xác nhận bằng một thời gian cụ thể sau đó là vấn đề, sự kiện đã diễn ra, sẽ xảy ra...

Ví dụ:

Năm 2016, số doanh nghiệp phá sản tăng 32% so với năm trước (Dân Trí)

Tháng 3: Xe KIA giảm giá gần trăm triệu đồng (Dân trí)

2009: Vietnam Airlines đón chiếc B787-8 đầu tiên (VietNamNet)

Tuy nhiên dạng nhan đề xác nhận này xuất hiện nhiều nhất vẫn là xác nhận theo kiểu địa điểm, thời gian, chủ đề sau đó là một vấn đề, sự kiện thời sự xảy ra trong cuộc sống hàng ngày...

Ví dụ:

Hiệu trưởng ĐH Giáo dục: 'Tự xếp hạng đại học với nhau không có nhiều ý nghĩa' (Vnexpress)

Bộ Nông nghiệp: Đăng kiểm có trách nhiệm trong việc tàu vỏ thép hỏng (Vnexpress)

Smartphone tháng 3: Loạt sản phẩm mới sẽ bán ra (Dân Trí)

ABS: Mở tài khoản 1 nơi, giao dịch toàn hệ thống. (VietNamNet)

Ukraine: Thủ tướng từ chức, quốc hội mới họp phiên đầu tiên. (VietNamNet)

U18 Myanmar - U18 Việt Nam: Phủ đầu ấn tượng, kết thúc đáng ngất (Tin tức 24h)

Như vậy, sự mạch lạc của nhan đề bài báo có vai trò rất quan trọng trong khi đưa tin. Nó thông báo ngay sự kiện, vấn đề và đặc biệt là địa điểm cho người đọc biết. Họ đọc nhan đề thấy ngay vấn đề, sự kiện mà nhà báo cần chuyển tải. Điều này thích hợp với kiểu đưa tin nhanh, hiện đại. Hạn chế lớn nhất của cách dùng nhan đề kiểu này là độc giả biết thông tin ở nhan đề thì họ lướt qua không đọc nó nữa. Nó không gây sự tò mò hồi hộp để độc giả muốn đọc hết tin. Tuy nhiên nhiều báo mạng đã vận dụng thành công trong mỗi vấn đề mỗi sự kiện.

Như vậy, tuy độc lập về hình thức song nhan đề luôn hướng tới phần còn lại của bài báo và ngược lại. Đồng thời hai phần này liên kết về nghĩa với nhau qua ý nghĩa trong cấu trúc thông tin bài báo; ý nghĩa hiển ngôn và ý nghĩa hàm ẩn. Các ý nghĩa này được thể hiện đan xen dày đặc với nhau tạo nên mối quan hệ chặt chẽ giữa nhan đề với phần còn lại của bài báo bất kể hình thức cấu trúc độc lập của nó.

2.4. Một số đặc điểm về ngôn từ sử dụng ở nhan đề bài báo

2.4.1 Các phương tiện tình thái của nhan đề

Qua khảo sát tư liệu, chúng tôi nhận thấy, tình thái là một trong những thành tố quan trọng cấu tạo nên nhan đề báo. Không chỉ những phương tiện mang chức năng thể hiện tình thái được dùng để biểu thị tình thái của nhan

đề, có rất nhiều yếu tố ngôn ngữ khác cũng được sử dụng để tạo lập nghĩa tình thái cho nhan đề.

Nói như J.Lyons thì tình thái là thái độ của người đối với nội dung mệnh đề mà câu biểu thị hay tình trạng mệnh đề đó miêu tả. Như vậy ngữ nghĩa tình thái thuộc về lĩnh vực của ngữ nghĩa, nội dung của nhan đề. Song chúng tôi cũng cho rằng, tình thái của mệnh đề là tổng hợp những tình thái đặt trong những thành tố cấu tạo nên mệnh đề đó. Những yếu tố thể hiện tình thái không gì nằm ngoài ngôn ngữ thể hiện, các yếu tố đó có quan hệ cấu trúc, ngữ nghĩa và chức năng.

Những yếu tố biểu thị tình thái của nhan đề thường nằm trong chủ ngữ hoặc vị ngữ, hay biểu hiện ở cả nhan đề trong những trường hợp nhan đề có cấu tạo là một phần chủ ngữ hoặc vị ngữ, câu đặc biệt. Những phương tiện tình thái xuất hiện nhiều nhất là những từ tình thái, tiểu từ tình thái...

Dưới đây là những miêu tả về tình thái của nhan đề ở bình diện hình thức cấu trúc.

Các phương tiện tình thái

** Vị từ tình thái*

Vị từ tình thái không chỉ được sử dụng thường xuyên ở vị ngữ mà ở cả chủ ngữ (đối với những nhan đề có chủ ngữ cấu tạo là một ngữ động từ, một cú pháp).

Đó là:

- Vị từ tình thái đứng trước vị từ trung tâm: chỉ, phải, cần

VD: *Nghề làm đẹp phải có bản lĩnh (VietNamNet)*

Chỉ trong vài ngày, cán bộ hải quan nhận hối lộ gần 1 tỷ đồng (Dân Trí)

Cần bao nhiêu năng lượng để chuyển hết người khỏi trái đất?

- Vị từ cầu khiến, mệnh lệnh, yêu cầu, đòi hỏi như: Cần, phải, nên, hãy...

VD: *Hãy bắt đầu khác biệt từ suy nghĩ (Dân Trí)*

Hãy quên thời “yêu cho roi cho vọt” (Dân Trí)

Chị em nên biết (vnexpress)

Càng nhạt càng phải kĩ (VietNamNet)

Khác với "phải, cần" mang tư cách là vị từ tình thái, "phải, cần" trong câu thể hiện ý nghĩa cầu khiến, mệnh lệnh, yêu cầu, đòi hỏi là các phụ từ tạo ý mệnh lệnh, gọi tắt là phụ từ mệnh lệnh.

- Biểu thị ý nghĩa thời thể: đã, sẽ, đang

Ví dụ:

Bức tranh người mẫu sẽ nhiều mảng sáng hơn (VietNamNet)

Iphone đã biến đổi thế nào sau 10 năm? (Vnexpress)

Điểm danh xe máy Honda đang giảm giá mạnh tại Việt Nam (Tin tức 24h)

- Biểu thị ý nghĩa khả năng, tiến trình của hành động, sự tình: có thể, lại, vẫn, còn

Vì sao đến nay Triều Tiên vẫn ghét cay ghét đắng Mỹ? (Tin tức 24h)

Người dân có thể gặp khó khi nộp thuế trước bạ ô tô (Dân Trí)

* Tác tử phủ định

Tác tử phủ định được sử dụng chủ yếu là không, bất với ý nghĩa phủ định sự tình:

VD: *Sự thật không ngọt ngào (VietNamNet)*

Với các báo mạng mà khóa luận này đang nghiên cứu thì có thể thấy, những vị từ tình thái được sử dụng khá nhiều trong nhan đề báo. Các vị từ tình thái có thể xuất hiện trong nhan đề của tất cả các mục của báo. Những vị từ này xuất hiện thường xuyên có tác dụng khắc họa đậm nét nội dung mà bài báo đang muốn hướng tới và giới thiệu với bạn đọc. Người đọc sẽ bị ấn tượng bởi những từ ngữ mang tính chất nhấn mạnh và muốn click vào nhan đề báo để tiếp tục theo dõi thêm, tìm hiểu rõ thêm vấn đề và nhan đề này đang nói tới.

2.4.2. Sự lựa chọn từ ngữ

Qua khảo sát tư liệu, chúng tôi thấy có sự lựa chọn và kết hợp từ vựng để xây dựng nên hình ảnh, tính chất cho sự tình mà nhan đề nói đến. Sự lựa chọn trong kết hợp từ vựng trong trường ngữ nghĩa đối lập, tương phản,... đã đem lại cho người đọc một cảm xúc mạnh vì tính tình thái ẩn chứa của nó. Vì thế chúng tôi cho rằng sự kết hợp và lựa chọn từ vựng cũng là một thủ pháp được sử dụng như một phương tiện tình thái cấu trúc nhan đề.

Ví dụ:

Làm tươi da héo (VietNamNet)

Gắn mi giả mắt luôn mi thật (Dân Trí)

Bí quyết mặc rẻ mà vẫn đẹp (Tin tức 24h)

Răng khôn mọc dại có thể dẫn tới chết người (Vnexpress)

Đặc điểm dễ nhận thấy của kiểu nhan đề này là có thể tác động mạnh đến suy nghĩ tức thì của người đọc khiến người đọc lập tức dừng lại và nhấn nút đọc tiếp để biết nội dung đằng sau đó. Thể loại nhan đề như thế này ở tất cả các báo đều không nhiều bởi đồng hành với dạng nhan đề có cấu trúc tương phản này là một nội dung tương ứng không dễ khai thác. Những bài báo có nhan đề là trường từ vựng đối lập về ngữ nghĩa luôn là những bài có nội dung đặc biệt, thu hút, luôn nhận được sự quan tâm, chú ý của độc giả.

2.4.3. Sử dụng từ ngữ tạo nhan đề giật gân, câu khách

Tình trạng đặt những nhan đề báo mang tính giật gân, câu khách là điều khá phổ biến ở tất cả các báo mạng. Báo Vnexpress, Dân Trí, VietNamNet và tin tức 24h cũng không tránh khỏi. Sử dụng những động từ mạnh, từ trái nghĩa, nhân cách hóa cho sự vật, hiện tượng hoặc dùng những từ ngữ lệch chuẩn báo chí được dùng nhiều ở tất cả các chuyên mục, nhất là những nhan đề báo viết về các sự kiện thời sự, nóng hổi, những vấn đề đang được cả xã hội quan tâm.

- Dùng từ lệch chuẩn về ngôn ngữ báo chí tạo nhan đề giật gân

Đây là dạng nhan đề thường gặp ở tất cả các báo mạng. Những động từ mạnh vốn chỉ sử dụng trong một vài trường hợp nhất định hoặc dùng cho những đối tượng cá biệt nhưng ở đây lại được tác giả sử dụng cho mọi đối tượng nhằm tạo sự chú ý của người đọc. Hay những từ ngữ thường rất ít khi được dùng trong ngôn ngữ báo chí trước đây thì giờ đều được dùng trong báo mạng, tạo hiệu ứng kích thích người đọc tìm hiểu về nội dung, nhất là đánh thẳng vào tâm lý tò mò của người đọc, tâm lý hiếu kỳ trước những sự việc có tính chất khác biệt.

Ví dụ:

+ Sử dụng động từ mạnh:

Ví dụ:

Video gây "rúng động" nhất của Táo quân 2016 (Vnexpress)

Từ "rúng động" vốn chỉ sử dụng trong những trường hợp đặc biệt, chỉ những kiện mang tính chất cực kỳ nghiêm trọng, gây ra trạng thái hoang mang, lo lắng, tọa sự náo động, nao núng hay nói cách khác, từ ngữ này mang tính chất chỉ những trường hợp gây hoảng sợ cho cả đám đông. Nhưng ở đây, động từ mạnh này lại được dùng để chỉ về một đoạn video của Táo quân 2016 khiến người xem bị thu hút nhất.

+ Dùng những từ ngữ lệch chuẩn báo chí:

Ví dụ:

Bắc Giang: Dân phá rừng, công ty lâm nghiệp phá rừng và lãnh đạo cũng... phá rừng! (Dân Trí)

"Đột nhập" hậu trường chụp bikini Hoa hậu Việt Nam 2016 (Dân Trí)

Du khách bị 'chém' bữa cơm 9 triệu trên vịnh Hạ Long: Xử nặng, 'cắm cửa' (VietNamNet)

Phụ huynh phì cười, méo mặt với các khoản phí đầu năm (Tin tức 24h)

Những lần 'chặt chém' nhan sắc sao Hàn của Chi Pu (Tin tức 24h)

Những từ ngữ thường chỉ được dùng đến trong cuộc nói chuyện tếu táo hàng ngày hay kể về một sự việc gây chú ý nào đó nay lại được sử dụng phổ biến trong nhan đề báo chí. Từ "đột nhập" chỉ được dùng cho tội phạm thì nay được sử dụng cho hành động của nhà báo chụp hình; từ "chặt chém" nay lại dùng cho việc miêu tả sắc đẹp hay việc tự ý nâng giá bữa cơm... khiến người đọc có cảm giác bị giật mình, khó hiểu, bị kích thích tối đa tâm lý tò mò và muốn tìm hiểu thêm. Đây chính là yếu tố mà tác giả đã nắm được để thu hút người đọc tiếp tục tìm hiểu thêm bài báo của mình.

- Dùng những từ ngữ đang "hot" trên mạng xã hội

Ví dụ:

Hot girl Lào gốc Việt gây "bão" mạng xã hội (Dân Trí)

Phát ngôn gây bão của sao trong ngày (Tin tức 24h)

"Soái ca nhà tù" bất ngờ nổi tiếng vì có mắt hai màu cực lạ (Tin tức 24h)

Từ "gây bão", "soái ca" đã và đang tạo hiệu ứng lan truyền rộng rãi trên mạng xã hội và đi vào cả cuộc sống đời thường; trở thành cau cửa miệng của bất cứ ai khi nói về một vấn đề gì đó nổi cộm (gây bão), một người đàn ông đẹp trai, phong độ, tốt bụng (soái ca - theo ý hiểu của nhiều người chứ trong từ điển tiếng Việt không có) nhưng ở đây lại được sử dụng bất cứ khi nào tác giả muốn. Kể cả một từ ngữ vốn có ý nghĩa ban đầu là tốt đẹp như "soái ca" thì nay lại được dùng cho cả một tù nhân... Nhan đề rõ ràng mang tính câu khách là chủ yếu. Với nhiều người am hiểu về ngôn ngữ báo chí, khi đọc những nhan đề này chỉ biết lắc đầu, phì cười.

- Dùng câu kích thích sự tò mò

Cách viết mở bài môn Văn lấy lòng giám khảo chấm thi (Vnexpress)

Muốn giàu có cần vượt qua những nỗi sợ dưới đây (Tin tức 24h)

Rõ ràng, những dạng nhan đề kiểu này là nhằm đánh vào tâm lý chung của tất cả mọi người: muốn viết một bài văn điểm cao? muốn giàu? đó là điều ai cũng muốn. Có thể nội dung sẽ chẳng giúp ích được cho người đọc bao nhiêu nhưng câu nhan đề đã khiến người đọc tò mò, tìm hiểu và nhất là khi ngày nay, phần lớn thế hệ trẻ đang có xu hướng phụ thuộc vào công nghệ, thường tìm lời giải đáp cho những thắc mắc, mong muốn của mình nhờ vào mạng internet. Nắm được tâm lý này, người viết sử dụng những nhan đề dạng kích thích sự tò mò để câu khách cho bài viết của mình.

Có thể nói, với báo mạng điện tử, lượng người truy cập bài viết là yếu tố tiên quyết, quyết định chỗ đứng, mức đánh giá bài báo cho nên việc đặt các nhan đề mang tính giật gân, câu khách khá phổ biến. Tuy khiến cho bài báo thu hút được nhiều người đọc nhưng lại có tác động tiêu cực đến vấn đề sử dụng ngôn ngữ. Những câu từ lệch chuẩn báo chí, nhất là những từ ngữ dùng không đúng ngữ cảnh xuất hiện thường xuyên trên mặt báo sẽ làm mất đi sự trong sáng của tiếng Việt, tạo hiệu ứng không tốt tới vấn đề sử dụng ngôn từ trong đời sống hàng ngày, nhất là đối với giới trẻ hiện nay.

2.5. Về cách viết nhan đề

2.5.1. Cách viết nhan đề ở các báo mạng

Trên báo mạng điện tử, yếu tố để đánh giá mức độ thành công của bài viết phụ thuộc lớn vào lượng người truy cập. Bài viết càng có lượng bạn đọc truy cập lớn thì mức độ lan truyền càng nhanh, và đó cũng là tiêu chí để đánh giá chất lượng và tính điểm (nhuận bút) cho bài viết. Chính vì vậy, cùng với việc tìm tòi, viết những chủ đề hay, nóng hổi, chăm chút cho chất lượng bài viết thì phóng viên càng phải quan tâm, kỹ lưỡng cho việc đặt nhan đề cho bài báo. Nhan đề là cái đầu tiên hiển thị trên màn hình, là phần quảng cáo, giới thiệu cho bài viết ở trang sau đó, nhan đề có hấp dẫn thì mới đủ sức níu mắt bạn đọc, khiến họ tiếp tục đọc bài viết chi tiết.

Các báo mạng có những cách đặt nhan đề báo hết sức phong phú, đa dạng, tạo nên sự hấp dẫn, kích thích sự chú ý của bạn đọc. Với từng chuyên mục trên báo, cách đặt nhan đề cũng có sự khác nhau. Có thể nhận thấy một đặc điểm chung ở tất cả các tờ báo mạng: với mục chính trị mang tính chính luận thì nhan đề chủ yếu mang tính chất thông báo cụ thể, câu từ rõ ràng, ít mang nghĩa hàm ngôn; những chuyên mục như: xã hội, văn hóa, giải trí, thời trang, ẩm thực, tâm sự, sức khỏe... rất dễ dàng bắt gặp những nhan đề mang cấu trúc đặc biệt, sử dụng những từ ngữ mang hàm ý hoặc sử dụng những thủ pháp nhằm tạo sự đặc biệt, kích thích của nhan đề báo. Có thể tổng hợp thành những cách đặt nhan đề sau:

** Sử dụng các yếu tố đặc biệt làm tăng tính thu hút của nhan đề*

Trên báo mạng, bạn đọc có thể thường xuyên bắt gặp những nhan đề bài có dạng câu bỏ lửng, dùng câu hỏi, thành ngữ, tục ngữ, hoặc dựa trên các tác phẩm văn học, ca khúc nổi tiếng, mệnh đề ngược hay dùng con số để nhấn mạnh, dùng cá biện pháp tu từ, những từ ngữ lệch chuẩn báo chí; sử dụng dấu câu (ngoặc kép, chấm lửng, dấu chấm hỏi, dấu chấm than)... tạo cấu trúc mới lạ, bất thường, thu hút sự chú ý của người đọc.

Ví dụ:

- Câu bỏ lửng:

Làm SEO thì chú ý gấp (Vnexpress)

Từ Bắc vào Nam, phí BOT mất 93 triệu đồng , không đến thế nhưng...

(Dân Trí)

- Dùng câu hỏi

Hai tử tù trốn khỏi buồng biệt giam bằng cách nào? (Vnexpress)

Những ai sẽ bị 'sờ gáy' ở giai đoạn 2 đại án Oceanbank? (VietNamNet)

- Dùng thành ngữ, tục ngữ, hoặc dựa trên các tác phẩm văn học, ca khúc nổi tiếng:

Tại sao sự nghiệp “trồng người” ở ta cứ luẩn quẩn như “gà mắc tóc”?
(Dân Trí)

“Hà Nội mùa này, phố cũng như... sông” (Dân Trí)

- *Dùng con số để nhấn mạnh:*

Hơn hai nghìn tỷ đồng xây dựng một km Metro ở Hà Nội (Vnexpress)

Mỹ đưa hàng trăm xe tăng răn đe 100.000 quân Nga tập trận (Tin tức 24h)

Đại gia bí ẩn Hồ Xuân Năng: Túi tiền 600 triệu USD (VietNamNet)

- *Dùng các biện pháp tu từ, những từ ngữ lệch chuẩn báo chí:*

Liều thuốc đặc hiệu cho "căn bệnh" lạm quyền (Dân Trí)

Với những chuyên mục về chính trị, nhan đề báo mạng vẫn mang tính chuẩn, ngắn gọn, trung thực, tính thông tin chính xác (mang tính chính trị). Với chuyên mục này, nhan đề ở các báo đều chú trọng tới yếu tố trung thực, không mang hình thức thương mại. Đôi khi vẫn sử dụng hợp lý phép ẩn dụ, so sánh, nhân hóa... để nhấn mạnh và tạo thêm sự hấp dẫn của bài báo. Ví dụ:

Phó Thủ tướng chỉ đạo ứng phó bão số 10 ở Quảng Bình (VietNamNet)

Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng kết thúc tốt đẹp chuyến thăm Campuchia (Dân Trí)

* Những dạng nhan đề phổ biến của báo mạng

Qua khảo sát, chúng tôi nhận thấy, nhan đề các báo mạng thường có 3 dạng chính:

- **Đầu đề thông báo:** Loại đầu đề này tóm tắt toàn bộ bài báo để cung cấp thông tin chính cho độc giả.

- **Đầu đề kích thích:** Loại đầu đề này phản ánh cái thần của bài báo hơn là nội dung bài báo. Nó chỉ chứa một vài yếu tố liên quan đến chủ đề của bài báo, làm cho độc giả tò mò, muốn đọc ngay lập tức.

- **Đầu đề hỗn hợp:** Loại đầu đề này thường được dùng nhất, hoà hợp của hai loại trên, nên vừa cung cấp thông tin vừa gợi ý tò mò

Nhưng vẫn phải kể đến một điều dễ nhận thấy rằng, không ít những bài báo mạng rút tít (nhan đề) theo kiểu giật gân, câu khách, khai thác tối đa đòi tư của người trong lĩnh vực giải trí. Đây có thể chính là một phần nguyên nhân khiến cho không ít người nhận xét rằng báo mạng là báo lá cải, nhằm nhí.

2.5.2 Cách trình bày nhan đề

Trên trang nhất, nhan đề báo mạng thường được trình bày ngắn gọn, với chữ in đậm nổi bật, bên dưới là 2 - 3 dòng là phần sapo của bài viết. Với cách trình bày như vậy, nhan đề có tính chất hiển thị ngay khi người đọc lướt web và bị ấn tượng với những nhan đề báo hấp dẫn hay những bài viết có chủ đề nóng, đang được dư luận xã hội quan tâm. Những trang sau, chỉ hiển thị đầy đủ nhan đề với dòng chữ in đậm.

2.5.3. Dấu câu

Kết quả khảo sát cho thấy có một số dấu câu có vai trò tình thái rất đặc biệt. Chúng không chỉ đánh dấu những hàm ý tình thái xuất hiện mà chính những dấu câu này đều chứa đựng những ý nghĩa tình thái. Sự xuất hiện của các dấu câu thường đánh dấu những ý nghĩa bất thường xuất hiện và đó thường là sự bất thường có tính tiêu cực, ngoài trừ dấu; thường chỉ được dùng như một sự đánh dấu phân tích thành phần phụ với C - V hoặc dấu hiệu cho phần trích dẫn lời nói trực tiếp.

Các dấu câu được dùng thường là dấu chấm lửng: (...); dấu hỏi: (?); dấu chấm than: (!); dấu ngoặc kép: (" ") để biểu thị suy nghĩ, tình cảm người viết muốn gửi gắm.

Khi không muốn nói hết ý, đánh dấu sự bất ngờ hoặc để gây tò mò cho người đọc phải tìm hiểu trong bài báo, người ta dấu điều muốn nói vào dấu "...".

Ví dụ:

Bác Minh Mẫn rất... “minh mẫn”. Đáng phục thay! (Dân Trí)

“Robin Hood của giới hacker”: “Cướp” hơn 200 ngân hàng để... giúp người nghèo (Tin tức 24h)

Người viết bộc lộ trạng thái cảm xúc qua dấu chấm than: "!" trong những nhan đề bài có cấu trúc khuyết ngữ, hay câu đặc biệt có cấu một từ và một ngữ danh từ định danh.

Rất khả quan! (VietNamNet)

Phương pháp “lò ấp” sẽ khiến Ba Vì không còn chỗ trống! (Dân Trí)

Dấu ngoặc kép được sử dụng khi trích dẫn tên riêng, hay một chủ đề của sự kiện được phản ánh:

Ba xe container tông liên hoàn trên dốc cầu “tử thần” ở Sài Gòn (Vnexpress)

"Nhảy" việc có phải là mốt? (VietNamNet)

"Bom tấn" mà "giội" không mạnh (VietNamNet)

Cuộc đời như phim của “con nghiện triệu đô” được nước Mỹ vinh danh (Tin tức 24h)

Những nhan đề sử dụng dấu ngoặc kép được sử dụng khá nhiều trong nhan đề trên các báo mạng. Sở dĩ vậy, bởi chúng ta có thể dễ dàng nhận thấy với những chủ đề “hot” hoặc những chủ đề mang tính thời sự, đặc biệt hoặc nhạy cảm thì dấu ngoặc kép chính là yếu tố cần và đủ tác giả có thể tô đậm, nhấn mạnh những ý mà mình muốn phổ biến tới bạn đọc. Những từ ngữ trong ngoặc kép thường sẽ là từ khóa quan trọng mà tác giả chú tâm để triển khai ở nội dung của bài báo, đáp ứng nhu cầu tò mò của bạn đọc.

2.6. Tiểu kết chương 2

Ở chương này, chúng tôi tập trung mô tả hình thức và nội dung của nhan đề bài. Về mặt hình thức, khi sử dụng phương pháp phân tích theo ngữ pháp truyền thống, chúng tôi đã rút ra được những kết luận cụ thể như sau:

Báo mạng sử dụng nhiều dạng câu để đặt nhan đề cho bài báo nhưng

tập trung ở dạng câu trần thuật và câu hỏi. Trong đó, nhan đề bài báo là câu trần thuật chiếm đại đa số. Về kiểu câu, trên tờ báo chí này chỉ xuất hiện nhan đề mang hình thức của 3 kiểu loại: câu đặc biệt, câu khuyết chủ ngữ, câu đơn có 1 cấu trúc C - V. Loại câu có cấu trúc tầng bậc như câu ghép - câu có 2 cấu trúc C - V trở lên không hề xuất hiện.

Cấu trúc thông tin của nhan đề chứa đựng nhiều yếu tố bất thường trong kết cấu (dùng cấu trúc câu đặc biệt, câu khuyết chủ ngữ phổ biến) và đơn vị kết cấu: định danh sự vật hiện tượng bằng một ngữ danh từ không xác định, dùng kết cấu ngược tính từ + danh từ, kết cấu đảo vị ngữ trước chủ ngữ...

Các phương tiện tình thái cũng được sử dụng trong nhan đề bài. Ngoài ra trên nhan đề còn thể hiện việc sự lựa chọn và kết hợp từ vựng, cấu trúc cú pháp khá linh hoạt, điều này giúp cho nhan đề bài sinh động và giàu hình ảnh, mang lại hiệu quả thông tin cao.

Về phương diện nội dung, chúng tôi đã tiến hành mô tả về mạch lạc - một phương tiện liên kết văn bản - giữa nhan đề và phần nội dung bài báo đồng thời khảo sát việc sử dụng các phương tiện tình thái để biểu thị nội dung ý nghĩa của nhan đề.

Mạch lạc của nhan đề thể hiện ở ý nghĩa cấu trúc thông tin bài báo qua hai mặt: mối quan hệ giữa thông tin của nhan đề với thông tin phần còn lại và mối quan hệ của thông tin của nhan đề với cấu trúc sự tình của bài báo trên quy tắc xây dựng thông tin. Mạch lạc của nhan đề cũng được thể hiện ở ý nghĩa hiển ngôn. ý nghĩa hiển ngôn của nhan đề và nội dung còn lại của bài báo có đặc điểm lớn nhất là cùng phản ánh một chủ đề. Chủ đề được diễn đạt tại nhan đề và được duy trì phát triển trong phần còn lại của bài báo. Sự xuất hiện nhiều lần của sự vật trong phần còn lại của bài báo mà nhan đề có đề cập đến cho thấy mối quan hệ về ý nghĩa hiển ngôn của nhan đề và phần còn lại

của bài báo. Mạch lạc của nhan đề còn được thể hiện qua những phương thức liên kết duy trì và phát triển chủ đề rất đậm đặc như phép lặp từ vựng, phép thể đồng nghĩa, phép liên tưởng, phép tính lược,...

Nhan đề của báo mạng thường có cấu trúc ngắn và tính tình thái của nó được thể hiện hết sức linh hoạt qua những phương tiện tình thái, cách kết hợp và lựa chọn trường từ vựng, cấu trúc cú pháp, dấu câu... Những yếu tố biểu thị tình thái của nhan đề thường nằm trong chủ ngữ hoặc vị ngữ, hay biểu hiện ở cả nhan đề trong những trường hợp nhan đề có cấu tạo là một phần chủ ngữ hoặc vị ngữ, câu đặc biệt. Các phương tiện tình thái xuất hiện nhiều nhất là những vị từ tình thái, tiêu từ tình thái, tác tử phủ định, cấu trúc cú pháp, dấu câu.

Có thể nói xét cả về phương diện hình thức và nội dung, phần lớn nhan đề báo mạng có sự khác biệt lớn so với các báo in truyền thống. Đặc biệt là việc sử dụng những dạng câu, các biện pháp tu từ, chơi chữ... khiến nhiều nhan đề báo mạng còn mang tính lệch chuẩn ngôn ngữ báo chí. Hay việc đảo thành phần câu, thêm các phương tiện tình thái, kết hợp sử dụng trường ngữ đối lập, tương phản, tính lược câu từ cũng khiến nhan đề báo mạng có cấu trúc, nội dung đặc biệt, mang tính chất kích thích sự chú ý của người đọc. Cách sử dụng những câu bỏ lửng, dấu câu đặc biệt làm cho người đọc khi liếc qua ngay lập tức bị ấn tượng cả về hình thức và tò mò về nội dung. Tất cả những yếu tố đó đều được các tác giả vận dụng khéo léo cho từng bài báo, phù hợp với nội dung, thậm chí đôi lúc nhan đề còn mang tính chất “nói quá” hơn so với nội dung bài báo. Tuy nhiên, tình trạng chung thường gặp của các báo mạng điện tử hiện nay là dùng những nhan đề giật gân, câu khách với những cách vận dụng từ ngữ lệch chuẩn báo chí, dùng từ không đúng ngữ cảnh để tạo yếu tố thu hút, kích thích người đọc.

CHƯƠNG 3

ĐẶC ĐIỂM NỘI DUNG NGỮ NGHĨA CỦA NHAN ĐỀ BÀI BÁO (TRÊN MỘT SỐ BÁO MẠNG HIỆN NAY)

3.1. Giới hạn khảo sát

Trong chương này, chúng tôi tiến hành khảo sát đặc điểm của ngữ nghĩa nhan đề bài trên báo điện tử Vnexpress, Dân trí, VietNamNet, tin tức 24 để đưa ra những kết luận về mặt phong cách của ngữ nghĩa. Song song với việc mô tả nghĩa biểu hiện, chúng tôi cũng đưa ra những tổng kết về việc sử dụng từ vựng của nhan đề bài. Cụ thể, ở đây chúng tôi đi vào hai sự kiện cụ thể đại diện ở hai lĩnh vực đó là: mục Chính trị với chủ đề “thông tin về cuộc bầu cử tổng thống Mỹ 2016” và chuyên mục xã hội với chủ đề “thông tin về vụ cháy quán Karaoke số 68 đường Trần Thái Tông (Hà Nội) làm 13 người chết”.

Đây là 2 sự kiện từng gây xôn xao và từng có rất nhiều bài viết tràn lan trên các mặt báo. Một sự kiện mang tầm cỡ thế giới và một sự kiện trong nước. Tại thời điểm xảy ra sự việc, hai vụ việc trên đều mang tính thời sự, “nóng hổi” được giới truyền thông quan tâm, giành nhiều thời lượng đưa tin, đánh giá, bình phẩm. Trong đó, báo mạng là những đơn vị không thể thiếu, thậm chí, báo mạng còn là đơn vị đi đầu, luôn cập nhật mọi thông tin một cách nhanh chóng, kịp thời, đăng tải rất nhiều bài viết, ý kiến của các chuyên gia, nhà báo và bạn đọc. Cho đến thời điểm này, đây vẫn là 2 sự có sức ảnh hưởng mạnh mẽ tới dư luận xã hội, được đưa ra tại các cuộc thảo luận, bình phẩm về nguyên nhân, kết quả, sức ảnh hưởng, những vấn đề kèm theo... mà 2 sự kiện này để lại. Trong đó, sự kiện "cuộc bầu cử tổng thống Mỹ năm 2016" lọt top 10 sự kiện được bình luận nhiều nhất trên facebook. Sự kiện này trong năm qua đã làm nóng các trang báo trên toàn thế giới, các báo trong nước cũng không kém phần sôi động khi hàng loạt các báo đưa tin từng ngày, từng giờ, cập nhật mọi thông tin từ nội bộ đến ngoài lề, kèm theo những vấn

đề xung quanh cuộc bầu cử. Sự kiện “thông tin về vụ cháy quán Karaoke số 68 đường Trần Thái Tông (Hà Nội) làm 13 người chết” chỉ mang tính trong nước nhưng tại thời điểm đó những trở thành một vấn đề được cả xã hội quan tâm. Đâu đâu cũng thấy người ta bàn tán, bình phẩm về sự kiện. Hàng loạt các bài báo đăng tải khiến người đọc biết rõ từng vấn đề xảy ra của sự kiện. Có hàng nghìn kết quả tìm kiếm về cả 2 sự kiện trên mỗi báo với các viết, cách đặt nhan đề khác nhau tuy nội dung có thể trùng lặp, chỉ khác về cách trình bày, diễn dãi. Đây là điều kiện thuận lợi để chúng tôi có thể tập trung nghiên cứu về cách đặt nhan đề báo cho cùng một nội dung của các báo mạng để thấy rõ phong cách làm báo của những tờ báo mạng đang có lượng người đọc truy cập rất lớn hiện nay.

Dựa trên những bài báo đã đăng tải trên 4 trang báo mạng trên, chúng tôi sẽ đưa ra những so sánh, phân tích cụ thể, đi sâu vào từng vấn đề để làm rõ cách thức đặt nhan đề của mỗi tờ báo. Từ đó rút ra những kết luận, ý kiến riêng của người nghiên cứu, những nhận xét về ưu điểm, hạn chế, những cái được và không được để làm đề tài nghiên cứu cho những ai quan tâm về vấn đề ngôn ngữ báo chí trong cách thể hiện ở nhan đề của báo mạng điện tử.

3.2. Mô tả nghĩa biểu hiện của nhan đề báo

Các nhà nghiên cứu thuộc trường phái ngữ pháp chức năng của Halliday, Cao Xuân Hạo, Diệp Quang Ban... gọi nội dung nghĩa phản ánh sự tình trong thế giới được miêu tả là nghĩa biểu hiện (representational meaning). Nghĩa sự tình là những quá trình được thể hiện qua hệ thống chuyển tác. Lớp nghĩa này có mặt trong tất cả các nhan đề. Đó là những phản ánh hay tường thuật về hiện thực, một phần thuộc tính của hiện thực cảm quan của người viết.

Những hiện tượng xã hội và tự nhiên được phản ánh trong nhan đề thể hiện qua khung vị từ (theo cách gọi của Cao Xuân Hạo), nòng cốt (Nguyễn Văn Hiệp) hay cấu trúc chuyển tác (Diệp Quang Ban). Trong luận văn này,

chúng tôi áp dụng lý thuyết ngữ pháp chức năng tiếng Việt của Giáo sư, nhà ngôn ngữ học Cao Xuân Hạo để tìm hiểu nghĩa biểu hiện hay nghĩa sự tình của nhan đề.

Lý thuyết ngữ pháp chức năng tiếng Việt của Cao Xuân Hạo được xây dựng từ lý thuyết ngữ pháp chức năng của Halliday và trên hai tiêu chí là động và tĩnh của Dik, trên cơ sở căn cứ nghĩa "khung vị từ". Theo ông, nghĩa biểu hiện cơ bản của câu gồm ba loại: câu tồn tại, câu chỉ sự tình động và câu chỉ sự tình tĩnh (tình hình). Câu tồn tại là "sự nhận định trong thế giới hay một nơi nào đó có một cái gì". Câu chỉ sự tình động và tĩnh hiện thực hoá trong bốn quá trình chuyển tác: hành động, quá trình, trạng thái, quan hệ.

Đi vào cụ thể, ở đây chúng tôi lấy các nhan đề báo của 2 sự kiện: “thông tin về cuộc bầu cử tổng thống Mỹ 2016” (Chính trị) và “thông tin về vụ cháy quán Karaoke số 68 đường Trần Thái Tông (Hà Nội) làm 13 người chết” (xã hội) để phân tích cụ thể, làm rõ phong cách báo của 4 báo mạng định tử hiện nay mà luận văn đang nghiên cứu. Dựa trên lý thuyết nghiên cứu của giáo sư Cao Xuân Hạo, chúng tôi phân tích cụ thể, mô tả nghĩa biểu hiện của nhan đề các báo ở những nội dung sau:

3.2.1. Những biểu hiện cơ bản của câu trong nhan đề báo

3.2.1.1. Nhan đề chỉ hành động

Ở tất cả các báo mạng, nhan đề chỉ hành động chiếm tỷ lệ từ 10% đến 15% và được sử dụng nhiều nhất ở các chuyên mục: Xã hội, Khoa học, Văn hóa... Xuất hiện ít hơn ở chuyên mục khác như: Chính trị, Pháp luật... Với 2 sự kiện trên, những nhan đề chỉ hành động luôn được lồng ghép trong các tình huống cụ thể hoặc có mối quan hệ với những yếu tố còn lại trong câu, làm rõ nghĩa biểu hiện của câu khiến nhan đề được rõ nghĩa, giúp người đọc hiểu và nhận định ngay được vấn đề.

Có thể phân tích cụ thể ở mô hình sau:

Bảng 2. Mô tả nghĩa biểu hiện của nhan đề báo

Diễn tố 1	Hành động	Diễn tố 1	Báo đưa tin
Thanh niên	giật súng	cảnh sát để bắn tỉ phú Trump	Vnexpress
Thú vị thông lệ	Tung	đồng xu trong bầu cử tại Mỹ	Dân Trí
Hillary sẽ Trump	tham dự	lễ nhậm chức của Donald	VietNamNet
Trump bị tố	Lao	vào phòng xem thí sinh hoa hậu khóa thân	Tin tức 24h
	Triệu tập	nhóm thợ hàn trong vụ cháy quán karaoke làm chết 13 người	Dân Trí
Vì sao mất hơn 6 giờ mới	đập	được đám cháy quán karaoke?	Vnexpress
	Cháy	quán karaoke 13 người chết: Kỹ luật 3 sếp PCCC	Tin tức 24h
Hà Nội:	Cháy	dữ dội quán karaoke	VietNamNet
Vụ cháy quán karaoke:	Tạm giam	thợ hàn, cấm chủ quán đi khỏi nơi cư trú	Dân Trí

Từ thực tế khảo sát 2 sự kiện năm 2016 cho thấy, nhan đề chỉ hành động rất ít khi xuất hiện ở những bài báo mảng chính trị. Mảng này mang tính đặc thù, những từ ngữ chỉ hành động sử dụng trong chuyên mục này cũng chỉ gói gọn trong một vài từ hoặc sử dụng ít trong một vài trường hợp đặc biệt. Đối với chuyên mục xã hội, nhan đề biểu hiện tính hành động thường xuyên

xuất hiện, đáp ứng nhu cầu về những sự việc, hiện tượng diễn ra thường ngày trong đời sống, xã hội. Những động từ xuất hiện trong này đề là những hành động thường thấy trong cuộc sống, rất dễ bắt gặp hàng ngày. Khi đưa tin về sự việc xảy ra, động từ chỉ sự việc đó chính là từ khóa cốt lõi bắt buộc phải xuất hiện trong nhan đề để nêu rõ vấn đề, giúp người đọc hiểu ngay tức thì về sự việc nhà báo sẽ nói đến trong bài.

Về đặc điểm này, cả 4 tờ báo mạng đều có kiểu đưa tin như nhau nhưng xét về nội dung nhan đề, báo Dân Trí và Vnexpress thường khai thác những thông tin mang tính chất phổ biến, có sự ảnh hưởng lớn, sâu sắc đến dư luận (tin tức chính). Trong khi báo VietNamNet và Tin tức 24h ngoài khai thác những chủ đề lớn còn xoay quanh nhiều vấn đề ngoài lề, những thông tin xung quanh sự kiện chính. Với cách khai thác như vậy, ở 2 báo này có lượng tin, bài phải ảnh về 2 sự kiện trên là rất lớn, đi vào những vấn đề từ nhỏ đến lớn, khai thác sâu và đưa ra nhiều bài mang nội dung bên lề sự kiện có nhan đề hút mắt bạn đọc, khơi dậy trí tò mò của người đọc.

3.2.1.2. Nhan đề chỉ trạng thái

Nhan đề chỉ trạng thái chiếm khoảng 15% trong tổng số tư liệu chúng tôi khảo sát được. Loại nhan đề này có mặt trong hầu hết các chuyên mục. Mật độ xuất hiện tuy không phải thường xuyên nhưng những nhan đề có yếu tố chỉ trạng thái luôn mang tính chất thông báo vấn đề ở một mức độ nhất định rất dễ gây sự chú ý của người đọc.

Có thể theo dõi bảng dưới đây:

Bảng 3. Nhan đề chỉ trạng thái

Diễn tố (1)	Trạng thái (tính chất)	Diễn tố (2)	Chuyên mục
Tỉ phú Trump	"rộng cửa"	thành ứng viên tổng thống Mỹ	Tin tức 24h

	Bất ngờ	chi phí tranh cử "khiêm tốn" của tỷ phú Donald Trump	Dân Trí
Đảng Cộng hòa	khốn đốn	vì Trump	VietNamNet
Bà Clinton	thắng rục rở	ở bang South Carolina	Vnexpress
Đường cao tốc Mỹ	tắc cứng	do biểu tình phản đối Donald Trump	Dân Trí
Nước Mỹ	hoang mang	trước thềm bầu cử	Tin tức 24h
Bà Hillary và tỷ phú Trump	thắng áp đảo	trong bầu cử sơ bộ	Dân Trí
Biển quán karaoke	“khủng”	nhân nhân khắp phố	Tin tức 24h
Khói lửa	cuộn cao	trong đám cháy ở Cầu Giấy	Vnexpress
	Biến dạng khủng khiếp	trong quán karaoke bị cháy	VietNamNet
	Rùng mình	trước hàng loạt vụ cháy lớn tại quán karaoke	Dân Trí
Người dân	bàng hoàng, ám ảnh	sau vụ cháy quán karaoke	Tin tức 24h
	Hoang tàn	sau đám cháy	VietNamNet)

		quán karaoke	
--	--	--------------	--

Nhan đề trạng thái chỉ những tính chất, trạng thái, phẩm chất của đối tượng cũng có thể coi đây là loại nhan đề nhận định và đánh giá. Ở tất cả các báo, nhan đề chỉ trạng thái thường xuyên khuyết diện tới 1. Ở đây, các tác giả đã vận dụng tối đa tác dụng nhấn mạnh của những từ ngữ chỉ trạng thái, tính chất khi cho những từ này đứng đầu các câu nhan đề. Với những vấn đề nổi cộm, những từ chỉ trạng thái mang tính chất ám chỉ cảm xúc càng có cơ hội phát huy hết khả năng nhấn mạnh, làm nổi bật, làm rõ mức độ nghiêm trọng của sự việc xảy ra. Tuy xuất hiện với số lượng không quá nhiều nhưng những nhan đề chỉ trạng thái luôn có sức thu hút lớn đối với người đọc. Nhất là những từ ngữ chỉ cảm xúc ở mức độ cao luôn là từ khóa mấu chốt níu giữ mắt người đọc khi lướt qua và bắt người xem phải tiếp tục theo dõi để biết rõ hơn về nội dung.

Với dạng nhan đề này, ở tất cả các tờ báo mạng đều được vận dụng tối đa. Tùy từng nội dung bài báo và ở những mức độ cụ thể mà mỗi tác giả ở các báo lại có những cách sử dụng từ chỉ trạng thái trong nhan đề một cách khác nhau, tạo nên những hiệu ứng khác nhau. Nhưng tựu chung lại, sử dụng nhan đề chỉ trạng thái là một phương thức khá tối ưu để các tác giả "quảng cáo" tốt cho bài báo của mình.

3.2.1.3. Nhan đề chỉ quan hệ

Nhan đề có ý nghĩa chỉ quan hệ trong các báo mạng chiếm số lượng không nhiều, chỉ khoảng 2 - 5%. Bởi với với các câu nhan đề chỉ quan hệ luôn mang nhiều hàm ý. Một câu chỉ quan hệ luôn có từ 2 vế, ý nghĩa đối xứng hoặc tương phản, hay chỉ nguyên nhân – kết quả. Nhan đề như vậy sẽ gợi mở nhiều nội dung và mang ý nghĩa là câu chốt, câu tóm gọn, xúc tích lại nội dung của bài viết. Nhưng bài viết có nhan đề chỉ quan hệ cũng thường là

những bài có sự nhìn nhận vấn đề rộng, phân tích sâu sắc làm ấn tượng người đọc không chỉ nhan đề mà còn những nội dung mà bài viết nói đến.

Có thể kể đến những nhan đề báo sau:

Bảng 4. Nhan đề chỉ quan hệ

Diễn tố (1)	Quan hệ	Diễn tố (2)	Trang báo
Ông Obama sẽ làm thẩm phán	nếu	bà Hillary đắc cử tổng thống?	Dân trí
Đường cao tốc Mỹ tắc cứng	do	biểu tình phản đối Donald Trump	Dân trí
Nửa đảng Cộng hoà không công nhận	nếu	bà Clinton thắng	Vnexpress
Tỷ phú Bloomberg không tranh cử	vì	sợ giúp Trump chiến thắng	Tin tức 24h
Số tiền khủng Hillary	và	Bill Clinton kiểm được từ diễn thuyết	VietNamnet
Hillary dẫn trước Trump	với	tỷ lệ cách biệt	VietNamnet
15 người trong phòng karaoke,	chỉ	2 người thoát	VietNamnet

Nhan đề quan hệ thể hiện những mối quan hệ của sự tình diễn đạt theo cách nhìn và liên tưởng của người viết, vì vậy chúng tôi cho rằng nó thuộc loại nhan đề nhận định đánh giá.

Tuy nhiên, kiểu nhan đề chiếm số lượng tương đối lớn là kiểu nhan đề

có quan hệ giải thích, mở rộng nghĩa, được cấu tạo bằng các danh ngữ. Kiểu nhan đề thường phản ánh, nhận định sự kiện, hiện tượng. Ví dụ:

Bầu cử sơ bộ khai màn mùa bầu cử Mỹ (Dân Trí)

Nữ trợ thủ đặc biệt nhất của bà Hillary Clinton (Dân Trí)

Bà Clinton: Putin "y lớn hiếp bé" (Vnexpress)

Dân Mỹ bót "thích" Donald Trump (Vnexpress)

Clinton vượt Trump hơn 2 triệu phiếu phổ thông (tin tức 24h)

Hillary mất ưu thế (VietNamNet)

Hà Nội: 13 người tử vong trong vụ cháy quán karaoke (Dân Trí)

Khói lửa cuộn cao trong đám cháy ở Cầu Giấy (Vnexpress)

Qua khảo sát, chúng tôi nhận thấy, loại nhan đề này chủ yếu là những nhan đề nhận định về sự vật. Chúng được sử dụng trong hầu hết các chuyên mục và được dùng như một cách gọi tên các bộ sưu tập thời trang, các khuynh hướng làm đẹp và một số ít để chỉ sự kiện trong những chuyên mục xã hội.

3.2.2. Các dạng nghĩa của nhan đề

3.2.2.1. Nhan đề miêu tả, thông báo

Nhan đề miêu tả, thông báo trên các báo mạng điện tử được sử dụng để miêu tả những sự kiện, sự tình, nhận định có nội dung liên quan chặt chẽ đến lĩnh vực mà các chuyên mục đã quy định. Với 2 sự kiện mà luận văn này nghiên cứu, nhan đề miêu tả, thông báo xét về mặt câu chữ thì nhan đề mang đúng ý nghĩa, miêu tả, thông báo sự kiện, sự việc diễn ra để bạn đọc biết bài báo này sẽ nói tới nội dung chính là gì. Đây có thể coi là đại diện phong phong cách đặt nhan đề theo hướng miêu tả, thông báo của các tờ báo mạng.

Ví dụ:

+ Vnexpress:

Thư kèm bột trắng đe dọa gia đình Donald Trump

Trump hứa dùng đòn dìm nước để tra tấn khủng bố

Báo chí Triều Tiên khen ngợi Trump, mĩa mai Hillary

3 cảnh sát cứu hỏa bị khiển trách sau vụ cháy quán karaoke ở Cầu Giấy

Hà Nội dừng cấp phép karaoke trên toàn thành phố

+ Dân Trí:

Cựu thống đốc Alaska Sarah Palin ủng hộ Donald Trump tranh cử tổng thống

Cuộc tranh cử tổng thống Mỹ sôi động ngay ở bang đầu tiên

Toàn cảnh cuộc tranh luận "thế kỷ" của hai ứng viên tổng thống Mỹ

Vụ cháy quán karaoke 13 người chết: Những người gặp nạn hát ở các tầng cao

+ VietNamNet:

Ông Trump lại 'khẩu chiến' với 'cựu thù' về chuyện bầu cử

Bill Clinton bị bắt gặp hôn phụ nữ lạ

Cô gái bí ẩn luôn đi sát Hillary

Nhiều dãy phố karaoke im lìm sau vụ cháy

+ Tin tức 24h:

Phi cơ biểu tượng cho chiến dịch tranh cử của tỷ phú Trump

Anh: Trưng bày tranh khỏa thân của tỉ phú Donald Trump

HN: Biển quán karaoke "khủng" nhan nhản khắp phố

HN: Đóng cửa, dỡ biển hàng chục quán karaoke

Các ví dụ trên cho thấy, với kiểu nhan đề này ở từng chuyên mục sẽ có cách sử dụng câu chữ khác nhau. Đối với mục chính trị, nhan đề miêu tả, thông báo mang hàm ý nhận định sự việc, mang ý kiến chủ quan cá nhân thông qua việc đánh giá của công chúng, đồng thời sử dụng các từ ngữ mang tính chất đặc biệt, đánh vào tâm lý tò mò của người đọc. Đối với mục xã hội, loại nhan đề này chủ yếu mang tính chất miêu tả, thông báo thuần về nội dung mà tác giả bài báo sắp phản ánh. Dạng nhan đề này thể hiện khá rõ phong cách của từng báo, nhất là đối với những vấn đề bên lề sự kiện chính. Nếu

như Dân Trí luôn chú ý khai thác những nội dung chính thống, kèm với đó là một số vấn đề lớn xung quanh thì Vnexpress, VietNamNet, nhất là trang Tin tức 24h, những sự kiện, vấn đề bên lề luôn được khai thác tối đa, sử dụng những ngôn từ mang ấn tượng mạnh để "miêu tả, thông báo" không mang nhiều hàm ý nhưng lại có sự tác động mạnh đến người đọc.

3.2.2.2. Nhan đề nhận định

Nhận định ở đây được hiểu là sự nhận định về sự kiện và nhận định của người viết về tình tiết, tính chất, đặc điểm của nhân vật, đối tượng và hoàn cảnh xã hội của sự kiện, sự tình phản ánh. Ở nhan đề bài, nghĩa nhận định được biểu hiện cả trên bề mặt lẫn chiều sâu.

Qua khảo sát chúng tôi nhận thấy nghĩa nhận định của nhan đề thực sự có sức mạnh trong việc tác động đến người đọc, thể hiện ở rất nhiều phương tiện ngôn ngữ như những phương tiện tình thái, động từ tình thái, tính từ.

Nghĩa nhận định hiển ngôn của nhan đề bao gồm sự nhận định về sự tồn tại của sự việc, nhận định về tính chất, trạng thái sự việc, nhận định (đánh giá) về sự việc của người viết.

Nhận định về sự tồn tại của một sự kiện khác lạ của hiện tượng xã hội - tự nhiên, một hoạt động quan trọng (có ảnh hưởng tới đời sống tinh thần và vật chất của một số đông hay tự nhiên) ở một nơi, một địa điểm nào đó.

- Thể hiện qua một danh ngữ

Vnexpress:

“Gió đổi chiều” trong cuộc bầu cử Tổng thống Mỹ

Người Mỹ không muốn có tổng thống trẻ tuổi

Đa số nạn nhân vụ cháy quán karaoke học cùng lớp

Dân Trí:

Bà Hillary và tỷ phú Trump thắng áp đảo trong bầu cử sơ bộ

Bà Hillary bất ngờ thua trong bầu cử sơ bộ tại 2 bang miền tây

“Vụ cháy quán karaoke gần như thảm họa chứ không phải vi phạm bình thường”

VietNamNet:

Đảng Cộng hòa chiến thắng tuyệt đối

Nhiều dãy phố karaoke im lìm sau vụ cháy

Tin tức 24h:

Giám đốc CIA cảnh báo Donald Trump thận trọng với Nga

Obama mạnh tay trừng phạt Nga, đẩy Trump vào thế khó

- Thể hiện qua một cấu trúc định danh + trạng ngữ

Thủ vị thông lệ tung đồng xu trong bầu cử tại Mỹ (Dân Trí)

Không gì dễ hơn đăng ký làm tổng thống Mỹ (Vnexpress)

Tiên báo ớn lạnh về Donald Trump (VietNamNet)

Cháy quán karaoke: Đêm giá buốt trước nhà tang lễ (VietNamNet)

Rùng mình trước hàng loạt vụ cháy lớn tại quán karaoke (Dân Trí)

- Thể hiện qua một cấu trúc chỉ quan hệ sở hữu

Tử phú Trump: Việt Nam cướp việc làm của dân Mỹ (Tin tức 24h)

Phi cơ biểu tượng cho chiến dịch tranh cử của tỷ phú Trump (Tin tức 24h)

Án ý của TT Mỹ qua bản thông điệp liên bang cuối cùng (Vnexpress)

Lộ diện cốt vấn chính sách đối ngoại của Donald Trump (Dân Trí)

Hé lộ vai trò của Bill nếu Hillary đắc cử tổng thống (VietNamNet)

Loại nhan đề có cấu trúc chỉ quan hệ sở hữu được dùng khá nhiều trong các chuyên mục của các báo mạng, đặc biệt xuất hiện khá thường xuyên trong mục chính trị. Sở dĩ như vậy bởi một điều dễ nhận thấy, khi nói tới một vấn đề, liên quan tới một con người, địa danh cụ thể thì quan hệ sở hữu là yếu tố cần thiết để thiết lập mối quan hệ giữa vấn đề nhà báo muốn nêu đối với người, địa danh, yếu tố làm nên vấn đề đó. Cũng vẫn giữ phong cách báo như vậy, các báo sử dụng dnagj nhan đề này giống nhau và chỉ khác ở nội dung

khai thác đề tài.

* Nhận định về tính chất, trạng thái sự kiện và hoạt động

- Nhận định thể hiện tình thái

Lo lắng, trăn trở với Siêu thứ ba (Tin tức 24h)

"Oằn lưng" vì phí bảo vệ Trump, New York xin thêm tiền (Tin tức 24h)

Trump rồi rít cảm ơn trợ tá của Hillary (VietNamNet)

Sóng gió đầy rẫy trước mắt Donald Trump (VietNamNet)

Biến dạng khủng khiếp trong quán karaoke bị cháy (VietNamNet)

Cục diện bầu cử Mỹ hậu "Siêu Thứ Ba": Vẫn rất khó lường? (Dân Trí)

Các ví dụ trên là đại diện của kiểu nhan đề mà tính nhận định được thể hiện qua từ ngữ chỉ tình thái. Các từ ngữ biểu hiện ý nghĩa của sự vật, sự việc theo cách nhìn, theo ấn tượng chủ quan - nhận định của tác giả bài viết. Với các vấn đề nổi cộm, "nóng hổi", những từ ngữ tình thái được sử dụng là những từ ngữ mang tính chất gợi cảm xúc mạnh, cao trào... khiến người đọc bị ấn tượng ngay từ cái nhìn đầu tiên khi lướt qua trang báo.

- Nhận định thể hiện ở những từ, cụm từ có chức năng thể hiện phương tiện, mục đích, nguyên nhân, biểu hiện ý nghĩa mục đích.

*Đảng Cộng hòa sẽ "vùi dập" Trump để Clinton chiến thắng?
(Vnexpress)*

Trump hứa dùng đòn dìm nước để tra tấn khủng bố (Vnexpress)

*Nhiều người Mỹ đã chờ gần thế kỷ để được bầu nữ Tổng thống
(VietNamNet)*

Donald Trump bỏ 25 triệu USD tiền túi để vận động tranh cử (Dân Trí)

Câu Trump buộc phải nói để trở thành Tổng thống Mỹ (Tin tức 24h)

Làm cách nào để thoát hiểm khi cháy quán karaoke? (Tin tức 24h)

Những từ, cụm từ có chức năng thể hiện phương tiện, mục đích, nguyên nhân, biểu hiện ý nghĩa mục đích được dùng khá thường xuyên trong

các nhan đề ở chuyên mục chính trị của các báo mạng. Những kiểu từ, cụm từ này xuất hiện trong đời sống hàng ngày, biểu thị những mục đích, nguyên nhân của các vấn đề, sự kiện nên cũng được vận dụng trong cách đặt nhan đề báo, làm rõ ý nghĩa, tóm lược ngắn gọn nhất nội dung bài báo mà tác giả sẽ trình bày.

- Nhận định có sự tham gia của từ chỉ lượng với ý nghĩa chỉ tỉ lệ hay cá thể.

Một tháng Hillary Clinton đăng 20.000 quảng cáo, Trump 0
(Vnexpress)

Bà Clinton chi hơn 36.000 USD cho một lần đi "Không lực Một" để vận động tranh cử (Dân Trí)

Donald Trump cam kết vì một nước Mỹ hùng mạnh (VietNamNet)

Một câu nói hớ khiến Donald Trump mất điểm trầm trọng
(VietNamNet)

Không lực Một đọ "Không lực Trump": Ai hơn ai? (Tin tức 24h)

Nhan đề có nghĩa nhận định về sự việc là những nhan đề thể hiện thái độ, quan điểm của người viết với toàn bộ sự kiện, sự việc. Dấu ấn cá nhân của người viết đã khơi gợi và thúc giục cảm xúc ở người đọc.

- Nhận định thể hiện qua cấu trúc biểu thị nghĩa đồng nhất "Danh (là) Danh":

Der Spiegel: 'Donald Trump là một con quái vật (Tin tức 24h)

Clinton: Trump là con rối của Putin (Tin tức 24h)

Ông Trump: Nói Nga can thiệp bầu cử tổng thống Mỹ là "lố bịch" (Dân Trí)

Trump là tổng thống có thể lực sung mãn nhất lịch sử Mỹ (Vnexpress)

Trump nức nở khen Obama là 'người rất tốt (VietNamNet)

- Thể hiện qua những từ tình thái của vị từ

Bà Clinton vẫn có thể đảo ngược tình thế trước Trump (Vnexpress)

Rời Nhà Trắng, Obama vẫn theo sát mọi hành động Trump (Vnexpress)

Donald Trump vẫn có thể mất vé tranh cử tổng thống Mỹ (Tin tức 24h)
Bị tố không đủ sức khỏe, bà Clinton vẫn phớt lờ bác sĩ (Tin tức 24h)
Hillary vẫn còn cơ hội làm Tổng thống (VietNamNet)
Rời nhiệm, Obama vẫn sẽ bình luận về Trump (VietNamNet)
10 lý do Donald Trump vẫn có thể đắc cử tổng thống Mỹ (Dân Trí)
- Thể hiện qua những từ tình thái của câu như suýt, chỉ, phải
Câu Trump buộc phải nói để trở thành Tổng thống Mỹ (Tin tức 24h)
Trump tuyên bố chỉ chấp nhận kết quả bầu cử nếu thắng (Vnexpress)
15 người trong phòng karaoke, chỉ 2 người thoát (VietNamNet)
Hé lộ phiên tòa Trump phải ngồi ghế nhân chứng (VietNamNet)
Donald Trump có thể phải tạm ngừng tranh cử tổng thống để hầu tòa (Dân Trí)

Cháy quán karaoke 13 người chết: Hai Sở phải chịu trách nhiệm (Tin tức 24h)

- Nhận định về cảm xúc chủ quan thể hiện qua từ hô gọi, cảm thán, biểu thị ý nghĩa cảm thán

Cửa vào Nhà Trắng của Trump rất hẹp! (VietNamNet)

Trump nức nở khen Obama là 'người rất tốt!' (VietNamNet)

Cục diện bầu cử Mỹ hậu "Siêu Thứ Ba": Vẫn rất khó lường? (Dân Trí)

- Nhận định về diễn tiến, khả năng thực thu của sự kiện nhờ các vị từ chỉ thời thể đã, đang, sẽ.

Donald Trump đang muốn "đòi tiền" cả thế giới (Vnexpress)

Mỹ sẽ có tổng thống "tay chơi" cự phách? (Vnexpress)

Trump chưa lên, Putin đã thắng thế (VietNamNet)

Trump đang có dấu hiệu thay đổi' (VietNamNet)

Hai ứng viên Hillary Clinton và Donald Trump đang chạy đua để giành ghế tổng thống Mỹ. (Dân Trí)

Bà Clinton sẽ thắng, nếu người Mỹ còn tỉnh táo (Tin tức 24h)

Trump: Bà Clinton sẽ khơi mào Thế chiến 3 (Tin tức 24h)

Trump: Trung Quốc đang cường bức nước Mỹ (Tin tức 24h)

Cháy quán karaoke ở Hà Nội: 13 người đã thiệt mạng (Tin tức 24h)

- Nhận định về sự thực hữu của sự kiện, sự tình thể hiện nhờ các tác từ phủ định.

Obama bất ngờ chê bà Clinton tranh cử không hết mình (Vnexpress)

Obama: Ngài Trump sẽ không trở thành tổng thống (Vnexpress)

Vợ Trump sẽ không dọn vào Nhà Trắng (VietNamNet)

Tổng thống Philippines hứa không "cãi cọ" với Mỹ sau khi ông Trump đắc cử (Dân Trí)

FBI chính thức không truy tố bà Clinton (Dân Trí)

Trump: Không cần tới 1 tỷ USD để giành chiến thắng (Tin tức 24h)

Tướng Vương: Đường quá đông, cứu hoả không nhanh được (VietNamNet)

Thủ tướng: Đình chỉ ngay cơ sở không đảm bảo PCCC (Tin tức 24h)

Có thể nói, bằng việc sử dụng các phương tiện biểu hiện nghĩa, sự nhận định và thái độ của người viết đã làm cho nhan đề trở nên sống động, giàu sức thuyết phục và gợi cảm hơn rất nhiều bên cạnh nội dung thông tin cơ bản của nó. Nói cách khác, nhận định và đánh giá về sự vật hiện tượng đã làm cho nghĩa biểu hiện của nhan đề trở nên có sức nặng hơn, tạo ra hiệu quả đáng kể trong quá trình tương tác giao tiếp.

3.3. Mô tả lực ngôn trung của nhan đề

Nghĩa ngôn trung hay còn được gọi là lực ngôn trung. Đây là hiệu lực mà phát ngôn hoặc văn bản viết có được đối với người đọc và người nghe. Nghĩa ngôn trung là hiệu lực mà người nói muốn phát ngôn đối với người nghe. Hay nói một cách dễ hiểu, lực ngôn trung của câu cũng chính là mục

đích phát ngôn của câu.

Nhan đề bài báo là những phát ngôn có liên quan với lý thuyết ngôn từ. Trên thực tế, nhan đề cũng chính là hiện thân của hành động, trạng thái mà nhà báo muốn gửi gắm tới độc giả trước sự tình mà anh ta phản ánh. Cũng qua những hành động này, người viết còn muốn nó có ảnh hưởng mạnh mẽ tới độc giả theo định hướng của anh ta. Trong phần này chúng tôi xin đi vào miêu tả giá trị về lực ngôn trung của nhan đề bài báo.

Qua khảo sát tư liệu, chúng tôi nhận thấy, nhan đề bài báo rất đa dạng và có dung lượng rất lớn các hành động ngôn trung. Đồng tình với cách phân loại lực ngôn trung trên cơ sở phân loại theo ngữ pháp truyền thống, chúng tôi tiến hành mô tả lực ngôn trung của nhan đề theo từng loại câu: trần thuật, hỏi, cảm thán, cầu khiến và phủ định. Cách làm này cũng được các nhà ngữ pháp học gọi là phân câu theo mục đích phát ngôn.

Việc thống kê tư liệu cho chúng tôi kết quả về tỉ lệ các kiểu nhan đề chia theo hành động ngôn trung như sau: trần thuật chiếm 91,5%; nghi vấn chiếm 5%; cầu khiến chiếm 2%, cảm thán chiếm 0,5%, phủ định chiếm 1%.

3.3.1. Nhan đề trần thuật

Lực ngôn trung của nhan đề trần thuật thường có tính trình bày về sự kiện, hiện tượng, hành vi.

3.3.1.1. Nhan đề trần thuật chính danh

Nhan đề trần thuật chính danh thường xuất hiện khi người viết muốn trình bày, thông báo một sự kiện, hành vi hay hiện tượng. Ở loại nhan đề này không có dấu hiệu biểu cảm, cảm xúc hay nhằm một mục đích nào khác ngoài việc thông báo, quảng bá các sự kiện, hành vi, hiện tượng tới độc giả. Báo mạng điện tử thường sử dụng nhan đề chính danh trần thuật để gọi tên các sự kiện xảy ra (vd: bộ sưu tập thời trang, các khuynh hướng ăn mặc, trang điểm hay làm đẹp ở những chuyên mục đặc trưng của của báo; để gọi tên, thông

báo về các hiện tượng, hành vi xã hội... trong lĩnh vực khác như đời sống văn hoá, xã hội thuộc những chuyên mục như Thể thao, Khoa học, Văn hóa).

Trong khuôn khổ luận văn này, chúng tôi vẫn lấy những cứ liệu về 2 sự kiện nổi bật năm 2016 để nghiên cứu, làm rõ cách sử dụng nhan đề của các báo mạng điện tử. Với 2 sự kiện nằm ở 2 mục chính trị và xã hội, nhan đề trần thuật chính danh được sử dụng ở những bài viết mang tính thông báo đơn thuần về sự kiện, hành vi diễn ra:

Ví dụ:

Nội dung đơn thuần là giới thiệu, quảng bá tới bạn đọc một thông tin bên lề sự kiện cuộc bầu cử Tổng thống Mỹ năm 2016:

Chân dung cô con gái cực xinh đẹp của Donald Trump (Dân Trí)

Từ nhan đề đến nội dung bài báo, tác giả chỉ dùng những câu chữ, hình ảnh nhằm giới thiệu tới bạn đọc về một thông tin: “Tỷ phú Donald Trump - người vừa chiến thắng trong cuộc bầu cử tổng thống Mỹ có một cô con gái là người mẫu kiêm nhà thiết kế thời trang vô cùng nổi tiếng tại Hollywood - đó là Ivanka Trump. Cô là con gái của Donald Trump với người vợ đầu...” Bài viết đơn thuần giới thiệu những thông tin cơ bản nhưng lại thu hút người đọc bởi sau khi ông Donald Trump đắc cử Tổng thống Mỹ thì những thông tin về đời tư, nhất là những người thân trong gia đình ông cũng sẽ được cộng đồng quan tâm, tìm hiểu.

- Cũng là nhan đề trần thuật chính danh nhưng dạng nhan đề này còn thể hiện ý kiến, mục đích phát ngôn của một chủ thể:

Obama: Ngài Trump sẽ không trở thành tổng thống (Tin tức 24h)

Nhan đề này thể hiện rõ ý kiến hay ý đồ, mục đích của chủ thể (ông Obama) khi phát ngôn: Ông Obama nhận định Donald Trump với những quan điểm khác nhau, nhất là người làm trong lĩnh vực giải trí nên chắc chắn sẽ là không tốt nếu như ngồi ở vị trí tổng thống vì ông Obama tin rằng

người dân Mỹ vẫn hiểu được tổng thống là một “công việc nghiêm túc”. Đây không giống việc tổ chức một chương trình truyền hình thực tế, hay marketing,” Công việc này rất khó khăn và mọi người trông chờ vào chúng tôi đưa ra các quyết định đúng đắn.

- Nhan đề trần thuật nhằm thông báo tới người đọc về thực tế, diễn biến, mức độ đang diễn ra của một hành động, sự kiện cụ thể:

Hillary – Trump: Cuộc đua khốc liệt trước giờ G (VietNamNet)

Ý nghĩa thông tin của nhan đề được xây dựng dựa vào việc nhận định thực tế cuộc đua vào Nhà trắng của bà Hillary Clinton và Donald Trump khi chỉ còn 2 ngày nữa là cuộc đua kết thúc. Tác giả bài báo đã dẫn ra những dẫn chứng cụ thể về sự căng thẳng, “khốc liệt” trong quá trình tranh phiếu bầu cử tổng thống giữa 2 đối thủ.

- Nhan đề trần thuật nhận định tính chất sự việc, vấn đề:

Người dân bàng hoàng, ám ảnh sau vụ cháy quán karaoke (Tin tức 24h)

Ở đây, nhan đề đang muốn nhắc đến hậu quả sau vụ cháy karaoke trên đường Trần Thái Tông (Cầu Giấy, Hà Nội) vào lúc 13h15 ngày 1/11, khiến ít nhất 13 người thiệt mạng. Hậu quả ở đây chính là sự hoang mang, lo sợ, ám ảnh về sự nguy hiểm của đám cháy đã xảy ra trước đó. Vụ hỏa hoạn kinh hoàng, làm chết nhiều người khiến những người dân sống ở gần khu vực này bất an, nhiều người mất ngủ, có người không dám tắt đèn vì ám ảnh hình ảnh đám cháy ngùn ngụt. Tác giả đã trần thuật lại trải nghiệm, suy nghĩ của người dân sinh sống xung quanh khu vực xảy ra đám cháy để nói lên cảm nhận của họ. Nhan đề này có vai trò là làm rõ thêm một trong những hậu quả nghiêm trọng mà vụ việc (cụ thể ở đây là đám cháy) để lại.

- Nhan đề chỉ cách thức, xu hướng:

Người Mỹ tìm cách chuyển đến Canada sau khi Trump đại thắng ở

“Siêu thứ Ba” (Dân Trí)

Vẫn là những thông tin bên lề sự kiện bầu cử tổng thống Mỹ, ở đây, tác giả sử dụng nhan đề trần thuật mang ý nghĩa chỉ “cách thức, xu hướng” của một vấn đề: “Số người Mỹ tìm kiếm trên Google với từ khóa “Làm thế nào để tới Canada” bất ngờ tăng vọt ngay sau khi ứng viên đảng Cộng hòa Donald Trump thắng lớn tại đợt bỏ phiếu sơ bộ trong ngày “Siêu thứ Ba” (1/3/2016).

Tuy nhiên, dạng nhan đề trần thuật này ít khi xuất hiện ở những bài mánh mục chính trị, xã hội ở tất cả các báo bởi tính đặc thù của mảng đề tài này. Thường chỉ là những bài báo nêu lên những cách thức đơn giản, hoặc những nhìn nhận xu hướng từ quan điểm chung của cộng đồng. Khác với những bài báo viết về thời trang, làm đẹp, bài viết về chính trị không thể đưa ra những định hướng cụ thể trong hiện tại và tương lai.

Thông thường, các nhan đề trần thuật có nội dung thông tin khá rõ ràng, điều này giúp độc giả nhanh chóng tìm thấy ngay trong nhan đề bài điều mình quan tâm để đi đến quyết định có đọc nội dung bài viết hay không. Qua khảo sát, chúng tôi nhận thấy rằng kiểu nhan đề này tuy có mức độ hiển ngôn rất cao nhưng không hề làm mất đi tính hấp dẫn, sự khơi gợi đối với người đọc bởi các thông tin hiển ngôn trên nhan đề hầu hết là những điều mà đối tượng độc giả quan tâm.

Chẳng hạn như:

- Nội dung thông tin là các vấn đề, sự kiện cụ thể:

Donald Trump có thể phải tạm ngừng tranh cử tổng thống để hầu tòa
(Dân Trí)

FBI xem xét buộc tội hình sự với bà Hillary Clinton (Dân Trí)

Nhóm hacker Anonymous mở cuộc chiến tổng lực chống Trump
(Vnexpress)

Bên trong quán karaoke xảy ra vụ cháy 13 người chết (Tin tức 24h)

Vụ cháy quán karaoke 13 người chết: Những người gặp nạn hát ở các tầng cao (Dân Trí)

3.3.1.2. Nhan đề trần thuật trên cơ sở nghĩa biểu trưng

Loại nhan đề này ít thường xuyên xuất hiện trong các mục viết về văn hóa, giải trí, thời trang nhưng lại khá hạn chế xuất hiện ở những mục chính trị, xã hội. Bởi nghĩa biểu trưng khi được sử dụng ở nhan đề báo luôn chứa đựng cả nội dung được biểu hiện ngay trên bề mặt và nội dung hàm ý. Tính biểu trưng của ngôn từ cũng phải xuất phát từ tính biểu trưng của những hình tượng thực tế, là đại diện, tiêu biểu cho những sự việc, những gì người viết muốn nhắc đến.

Với 2 sự kiện mà luận văn này nghiên cứu, có thể tìm thấy một số bài viết sau:

- Sử dụng thuật từ mang tính phổ biến:

Ngày “Siêu thứ Ba” trong cuộc chạy đua vào Nhà Trắng (Dân Trí)

Cục diện bầu cử Mỹ hậu “Siêu Thứ Ba”: Vẫn rất khó lường? (Dân Trí)

Trump, Clinton đứng ở đâu trước ngày “Siêu thứ Ba”? (Vnexpress)

Siêu thứ ba lần 2: Clinton, Trump duy trì mạch thắng lợi (Tin tức 24h)

"Siêu thứ ba" hay Thứ ba trọng đại thông thường được dùng để chỉ ngày thứ ba trong đầu tháng hai hay tháng ba của năm Bầu cử tổng thống Hoa Kỳ khi mà nhiều tiểu bang tổ chức Bầu cử sơ bộ tổng thống Hoa Kỳ nhất để chọn các đại biểu đến dự các đại hội đảng toàn quốc chọn ứng cử viên tổng thống. Trong mỗi đại hội sẽ có một ứng cử viên duy nhất được đảng mình chính thức đề cử ra tranh cử Tổng thống Hoa Kỳ. Các ứng viên muốn tranh cử tổng thống theo truyền thống phải thu được kết quả tốt trong ngày thứ ba này để giành được quyền đề cử của đảng mình.

Thuật từ "Siêu thứ ba" đã được dùng ít nhất là từ năm 1984 đến nay. Khi nói đến ngày “siêu thứ 3”, người ta nghĩ ngay đến việc đây là mốc thời

gian quan trọng nhất để chọn ra các ứng cử viên tổng thống. Thuật từ này được các báo sử dụng, khai thác triệt để khi đưa tin về sự kiện bầu cử tổng thống Mỹ năm 2016.

- Mượn ý nghĩa biểu trưng qua hình ảnh tượng trưng của thành ngữ - tục ngữ:

Ứng viên tổng thống Mỹ tranh luận: Clinton chế giễu Trump "nước mắt cá sấu" (Dân Trí)

Đấu khẩu lần 3: Hillary tố Trump “nước mắt cá sấu” (Vnexpress)

Ở đây, tác giả đã sử dụng hình ảnh “nước mắt cá sấu” để nói về nhận định của Hillary Clinton rằng thái độ của Donald Trump là giả tạo.

- Sử dụng hình tượng mang ý nghĩa phiếm chỉ để biểu đạt nội dung:

Ví dụ:

Clinton: Trump là con rối của Putin (tin tức 24h)

Nói đến “con rối”, ai cũng sẽ liên tưởng tới một loại đồ chơi được hoạt động nhờ sự điều khiển của người điều khiển. “Con rối” ở đây biểu thị ý miệt thị của Hillary Clinton dành cho Donald Trump với ý cho rằng Donald Trump chịu sự điều khiển của Tổng thống Nga Putin.

*Nhìn chung, nhan đề trần thuật chính danh trên các báo mạng mặc dù có sử dụng từ ngữ mang hình ảnh ẩn dụ nhưng vẫn dễ dàng cho người đọc hiểu ngay được ý nghĩa nội dung. Tuy nhiên, không phải do dễ dàng hiểu được nội dung bài viết mà người đọc bỏ qua, không đọc, không xem tiếp phần còn lại của bài báo, mà trái lại, với những ý đồ rõ ràng được biểu thị qua nhan đề (là những vấn đề bạn đọc quan tâm) và những hình ảnh đẹp minh họa, các bài viết đã làm cho người đọc tiếp tục tìm hiểu nội dung.

3.3.2. Nhan đề nghi vấn/ hỏi

Chúng tôi dựa và dấu hiệu hình thức là sự có mặt của dấu câu "?" ở cuối nhan đề để xác định nhan đề là câu hỏi hay câu nghi vấn. Tuy nhiên xét

về nội dung và chức năng thì mục đích và hành động ngôn hành của nhan đề loại này không chỉ hoàn toàn là chất vấn, yêu cầu về thông tin trả lời. Bên cạnh những nhan đề hỏi, chất vấn chính danh còn có nhan đề hỏi yêu cầu xác định tính đúng sai của vấn đề đặt ra được biểu hiện ở mệnh đề; hỏi yêu cầu xác định đối tượng, hành động, thời gian, không gian, phương hướng, mục đích; hỏi để yêu cầu trả lời bằng cách chọn lựa; hỏi nhằm bác bỏ, nhằm cấu khiến; nhằm khẳng định; nhằm phủ định; nhằm chối cãi; nhằm bày tỏ thái độ quan điểm không rõ ràng, còn hoài nghi, phân vân hay lo lắng; hỏi để bày tỏ sự trách móc và hỏi tu từ - hỏi mà không trả lời.

3.3.2.1. Nhan đề hỏi chính danh

Nhan đề hỏi chính danh là những nhan đề có hành động ngôn trung yêu cầu thông tin trả lời về sự tình hoặc một phần sự tình đặt ra. Với loại câu hỏi này, việc trả lời sẽ được thực hiện ở ngay phần nội dung của bài báo. Ví dụ:

Thế giới sẽ ra sao nếu Donald Trump làm tổng thống Mỹ? (Dân Trí)

Ai sẽ là ngoại trưởng Mỹ trong nội các của ông Trump? (Dân Trí)

Vì sao bà Clinton thua đậm trong bầu cử tổng thống Mỹ? (Dân Trí)

Vì sao hầu hết khảo sát trước bầu cử Mỹ sai bét? (Vnexpress)

Thế giới nghĩ gì về bầu cử Tổng thống Mỹ 2016? (Vnexpress)

Kết quả bầu Tổng thống Mỹ công bố sớm nhất giờ nào? (Vnexpress)

Vì sao Trump hay nói “linh tinh” lại được ủng hộ nhiều? (Vnexpress)

Trump sẽ là Tổng thống Mỹ đầu tiên dùng vệ sĩ tư nhân? (tin tức 24h)

Vì sao người Mỹ năm nay rầm rộ đi bầu cử sớm? (tin tức 24h)

Vì sao Trump không bao giờ uống giọt rượu nào? (tin tức 24h)

Putin nói gì về Trump và Hillary? (VietNamNet)

Ai thăm lạng 'gỡ rối' cho Donald Trump? (VietNamNet)

Vì sao Hillary bị đám đông quay lưng? (VietNamNet)

Nội các của Trump sẽ gồm có những ai? (VietNamNet)

Trong các nhan đề hỏi này đều có các từ để hỏi. Những thông tin trả lời cho bạn những nhan đề hỏi trên nằm trong nội dung bài báo. Tác giả đưa vấn đề bạn đọc quan tâm bằng cách đặt câu hỏi nhằm thu hút sự chú ý của độc giả, đồng thời đưa ra những thông tin trả lời đưa độc giả tiếp cận trực tiếp với vấn đề đặt ra.

3.3.2.2. Nhan đề hỏi yêu cầu xác định tính đúng sai

- Ông Obama sẽ làm thẩm phán nếu bà Hillary đắc cử tổng thống?

(Dân Trí)

Bạo động ở Mỹ nếu Trump thua, không chấp nhận kết quả?

(Vnexpress)

Donald Trump nhìn trộm xem vợ có bỏ phiếu cho mình? (Tin tức 24h)

Hillary sẽ chuyển bại thành thắng? (VietNamNet)

Hỏi về tình thái nghi ngờ tính xác thực của mệnh đề và ngay ở câu hỏi dường như đã có ý trả lời. Loại câu hỏi này buộc câu trả lời phải có sự chọn ngữ đã tạo cho người đọc sự tò mò muốn tìm lời giải đáp nơi bài viết. Đây cũng là một kiểu nhan đề chất vấn với tiền giả định mệnh đề thể hiện sự tồn tại một sự tình và hỏi để kiểm chứng không cần cung cấp thông tin. Tuy nhiên, dạng nhan đề này cũng ít khi xuất hiện ở những bài báo viết về chính trị và những sự kiện mang tính thời sự.

3.3.2.3. Nhan đề hỏi yêu cầu chọn lựa

Vì sao dân Mỹ không thể tự tay chọn Trump hay Clinton? (Vnexpress)

Đại cử tri - đặc sản Mỹ hay 'tàn tích' của chế độ nô lệ? (Tin tức 24h)

Kiểu nhan đề này thường là loại câu hỏi có kết từ "hay" dùng để hỏi có hạn chế khả năng trả lời một trong những sự tình được đưa ra. Đây là câu nghi vấn lựa chọn. Những khả năng đưa ra trong kiểu nghi vấn này có liên hệ ý với nhau, đồng thời trái nghĩa với nhau.

3.3.2.4. Nhan đề hỏi đề bày tỏ thái độ hoài nghi

Liệu Tổng thống đắc cử Donald Trump có truy tố bà Clinton? (Dân Trí)
"Xoay trục" khiến ông Trump đảo ngược thế cờ? (Dân Trí)
Các phương tiện truyền thông ngầm muốn ông Trump thắng cử? (Dân Trí)

Mỹ sẽ có tổng thống "tay chơi" cự phách? (Vnexpress)

Bà Clinton thua vì bị hack phiếu bầu ở bang quan trọng? (Vnexpress)

Bà Clinton có người đóng thế sau khi bị bệnh nặng? (Tin tức 24h)

Bà Clinton đổ bệnh, lời tiên tri của Vanga ứng nghiệm? (Tin tức 24h)

Ôm ảo vọng quyền lực, Trump sẵn sàng châm lửa đốt nước Mỹ? (Tin tức 24h)

Ông Trump có thể xóa di sản Obama trong vài giờ? (Tin tức 24h)

Cháy quán karaoke 13 người chết: Ai chịu trách nhiệm? (Tin tức 24h)

Trump sẽ khởi tố Hillary? (VietNamNet)

Trump thắng cử nhờ năm sinh may mắn? (VietNamNet)

Trump sẽ là Tổng thống Mỹ thông minh nhất? (VietNamNet)

Thái độ hoài nghi thể hiện ở sự không khẳng định về khả năng, ý nghĩa mệnh đề

3.3.2.5. Nhan đề hỏi có nghĩa tu từ

Nhà tiên tri Nostradamus dự báo đáng sợ về Donald Trump? (Dân Trí)

Trump chạm tới ranh giới đỏ, TQ sẽ đáp trả "nặng tay"? (Tin tức 24h)

Đây là câu hỏi tu từ vì nó không cần có câu trả lời mà chỉ hỏi nhằm đạt đến sự đồng tình của người đọc.

3.3.3. Nhan đề cầu khiến, mệnh lệnh

Nhan đề cầu khiến, mệnh lệnh là câu tác động, kích thích cho người đọc thực hiện nội dung mà nhan đề cũng như nội dung bài viết thể hiện. Qua khảo sát tư liệu, chúng tôi nhận thấy báo mạng điện tử thường chỉ sử dụng nhan đề cầu khiến có phương tiện biểu hiện là các bị từ tình thái cầu khiến

như: hãy, đừng, nên, cần... Điều này dễ hiểu vì số lượng nhan đề câu khiến xuất hiện khá hi hữu trên do đặc điểm về phong cách nội dung của tờ báo. Ví dụ cụ thể.

Hãy mua vàng nếu Donald Trump làm tổng thống (VietNamNet)

Nhan đề mang hành vi câu khiến này có nhu cầu của ý chí làm thành yếu tố thường trực của nhan đề, nó nêu lên ý muốn của chủ thể phát ngôn - nhà báo và yêu cầu người nghe - độc giả đáp lại bằng hành động. Các nhan đề câu khiến trên gắn liền với ý nghĩa hành động. ở đó, chủ thể phát ngôn yêu cầu hiện thực hoá cái biểu vật của nó.

3.3.4. Nhan đề phủ định

Nhan đề phủ định là những nhan đề có mục đích hay hành động phản bác, phủ nhận một hành động, sự tình, sự tồn tại của một sự tình, hiện tượng. Sự phủ định thường được thể hiện qua những từ chưa, không, không bao giờ... Số lượng nhan đề phủ định trên báo điện tử VietNamNet rất hiếm và chủ yếu là phủ định nhưng có hành động ngôn trung là khẳng định. Cụ thể:

Bà Clinton thắng bầu cử phó tổng vẫn không thể trở thành tổng thống (Dân Trí)

Trump chưa bao giờ muốn làm tổng thống" (Vnexpress)

Trump và phát ngôn nguy hiểm chưa từng có trong lịch sử Mỹ (Tin tức 24h)

Trump: Mỹ không bao giờ vỡ nợ vì in được tiền

Chân dung phó tướng chưa bao giờ thua của Hillary (VietNamNet)

Các ví dụ cho thấy, đây là các nhan đề thuộc loại câu có vị ngữ bị phủ định. Yếu tố phủ định đứng đầu bộ phận vị ngữ với tư cách là phụ ngữ của từ làm thành tố chính ở vị ngữ ấy.

3.4. Hàm ý của nhan đề bài

Hàm ý là những thông tin ngoài lời. Khi phản ánh hiện thực cuộc sống muôn màu, muôn vẻ và những quan hệ xã hội, nhà báo sẽ tự chọn những hình

thức thể hiện để ẩn trong đó những quan điểm, thái độ gửi đến bạn đọc. Hầu như tất cả các nhan đề bài đều chứa hàm ý và hàm ý như một phần tất yếu cấu tạo nên nhan đề bài vì thông thường, trên mặt báo có những điều không được phép nói, không tiện nói ra hoặc nói thẳng chưa chắc đã đạt hiệu quả cao bằng những lời nói tế nhị, hàm ý. Hơn nữa, kiểu phát ngôn "ý tại ngôn ngoại" luôn được xem là một nguyên tắc khi xây dựng nhan đề báo bởi với số lượng từ ngữ được quy định cụ thể (về tính ngắn gọn), nhà báo phải luôn luôn lựa chọn các từ ngữ để đặt nhan đề sao cho ngắn nhưng lại chứa đựng được nhiều ý nhất. Vì thế, nhan đề cũng chứa đựng thêm một "nhiệm vụ" nữa là truyền tải cả những thông tin không hiện ngôn những vẫn làm cho người đọc nhận biết hoặc tự suy luận ra hàm ý một cách dễ dàng theo logic tự nhiên.

Ở phần này, chúng tôi tập trung khảo sát việc sử dụng các phương tiện ngôn ngữ để thể hiện hàm ý trên nhan đề bài trên báo điện tử. Theo các nhà nghiên cứu về ngữ nghĩa, ngữ dụng Lê Quang Thiêm, Nguyễn Đức Dân, Lê Đông thì mọi loại ý nghĩa của ngôn ngữ đều có hình thức ngôn ngữ biểu đạt tương ứng, hàm ý ngoài lời được suy ra từ chính lời nói qua các phương tiện biểu hiện cụ thể. Cũng như vậy, hàm ý của nhan đề bài báo cũng được nhận diện nhờ các phương tiện ngôn ngữ.

Qua khảo sát tư liệu, chúng tôi nhận thấy rằng hàm ý có thể được thể hiện bằng chính ngôn ngữ, bằng cấu trúc cú pháp hay dấu câu. Dưới đây là những mô tả cụ thể.

3.4.1. Hàm ý thể hiện qua từ ngữ

Thường thấy nhất trên báo mạng điện tử là việc bày tỏ hàm ý qua phép ẩn dụ. Người viết có sử dụng công lựa chọn các từ ngữ chứa đựng hình ảnh ẩn dụ để gửi vào đó hàm ý khen ngợi hoặc phê phán. Theo Hữu Đạt, ẩn dụ là kiểu so sánh không nói thẳng ra, nó khiến người tiếp nhận văn bản khi tiếp cận với phép ẩn dụ phải dùng năng lực liên tưởng để quy chiếu giữa các yếu

tổ hiện diện trên văn bản với các sự vật, hiện tượng tồn tại ngoài văn bản.

Cựu đối thủ của bà Clinton giải mã “con địa chấn Donald Trump” (Dân Trí)

Nói về chiến dịch của Tổng thống đắc cử Donald Trump đã thành công trong việc xoáy sâu vào sự giận dữ có lý và rất thực tế, một sự giận dữ mà nhiều người Dân chủ cũng cảm nhận được để mong muốn có một sự thay đổi ở nước Mỹ.

Tỷ phú Trump "rộng cửa" thành ứng viên tổng thống Mỹ (Vnexpress)

Những ưu thế của Donald Trump trên con đường tranh cử tổng thống Mỹ năm 2016.

Bà Clinton: Putin "ỷ lớn hiếp bé" (Vnexpress)

Quan điểm của bà Hilary Clinton: Ông Putin là một người muốn càng nhiều lợi ích càng tốt, giống những kẻ ỷ lớn hiếp bé khác”

Bầu cử Mỹ: Trump "phà hơi nóng" vào gáy Hillary Clinton (Dân Trí)

Ứng viên Tổng thống Mỹ Donald Trump thu hẹp khoảng cách đáng kể với đối thủ Hillary Clinton, cuộc chạy đua vào Nhà trắng càng trở nên nóng bỏng, khốc liệt.

"Gót chân Achilles" của tỷ phú Trump (Tin tức 24h)

Tính nóng nảy mà biểu hiện là những phát ngôn bạo miệng hay hành xử thiếu trách nhiệm với các thông tin an ninh quốc gia đã khiến tỷ phú Trump hứng nhiều chỉ trích của dư luận. Đây được coi như điểm yếu nhất hay chính là "gót chân Achilles" của Trump.

Truyền thông Mỹ "dắt mũi" thế giới trước bầu cử ra sao (Tin tức 24h)

Đại đa số cơ quan báo chí của xứ cờ hoa đã đưa tin sai lệch về bầu cử tổng thống Mỹ ngay từ những ngày đầu. Và định hướng dư luận thế giới theo những gì họ đưa tin.

"Vũ khí" lợi hại của Hillary (VietNamNet)

Nói về sự xuất hiện của Michelle Obama bên cạnh Hillary Clinton "là

nhằm lôi kéo những cử tri từng góp phần mang lại chiến thắng cho Barack Obama ở bang này", tạo thêm một ưu thế cực kỳ lớn cho Hillary Clinton.

Cháy quán karaoke: Đêm giá buốt trước nhà tang lễ (VietNamNet)

Nói về không khí tang thương, u buồn tại nhà tang lễ sau đám cháy kinh hoàng tại quán karaoke khi người thân của các nạn nhân đến chờ lấy mẫu giám định AND của các thi thể.

3.4.2. Hàm ý thể hiện qua cấu trúc ngữ pháp

- Thể hiện qua cấu trúc đảo

Với kiểu cấu trúc này, hàm ý nhấn mạnh thông tin về tính chất của sự vật thể hiện rất rõ qua việc đảo vị trí vị ngữ lên trước chủ ngữ.

Ví dụ:

Nóng bỏng bầu cử tổng thống Mỹ 2016 (Dân Trí)

- Cấu trúc khuyết chủ ngữ

Sự vắng mặt chủ ngữ không làm cho ý nghĩa của nhan đề mất đi nội dung thông báo trọn vẹn, vì ngữ cảnh xã hội và ngữ cảnh tình huống - ở đây là hoàn cảnh của phát ngôn là một diễn ngôn báo chí với những đặc thù của nó - đã đưa người đọc tiếp cận trực tiếp với sự kiện chính của sự tình một cách dứt khoát và trực tiếp. Sự dứt khoát đến quyết liệt còn mang một ý nghĩa tác động và kích động cảm xúc cũng như một hành động của người đọc khi tiếp nhận.

Ví dụ:

Triệu tập nhóm thợ hàn trong vụ cháy quán karaoke làm chết 13 người (Dân Trí)

Cận cảnh những biển quảng cáo karaoke kích thước "khủng" (Tin tức 24h)

Khởi tố vụ án cháy quán karaoke 13 người chết (Tin tức 24h)

Hé lộ vai trò của Bill nếu Hillary đắc cử tổng thống (VietNamNet)

Ngắm bản sao giống Hillary tới 99% (VietNamNet)

Lo lắng, trăn trở với Siêu thứ ba (Tin tức 24h)

Rộ tin sốc về Hillary và Bill Clinton (VietNamNet)

Xả súng đâm máu ở hộp đêm châm ngòi đại chiến Trump - Obama (Tin tức 24h)

- Cấu trúc số ngữ làm chủ ngữ

Việc sử dụng những con số thể hiện hàm ý nhân mạnh đến tính chính xác của thông tin đồng thời thông thường những con số cũng nói lên ý cấp thiết của vấn đề trước số lượng đánh giá mức độ khả dĩ của vấn đề.

Ví dụ:

8 năm trước và lời hứa thay đổi (Dân Trí)

3 con đường giúp Donald Trump có thể đắc cử tổng thống Mỹ (Dân Trí)

5 điểm bà Clinton áp đảo Trump khi tranh luận trực tiếp (Tin tức 24h)

3.4.3. Hàm ý thể hiện qua dấu câu

Dấu câu của tiếng Việt rất phong phú. Nó được sử dụng rất linh hoạt trong khi viết. Theo Hữu Đạt, dấu câu không những là hình thức ngắt đoạn của lời nói, làm cho lời nói mạch lạc, rõ ràng mà còn là hình thức biểu thị những trạng thái tình cảm khác nhau như: sự bình giá, chê bai, cổ vũ, khuyến khích, nghi hoặc, đồng tình, phản đối... Về mặt biểu hiện, dấu câu chỉ là hình thức của ngôn ngữ viết nhưng về mặt nội dung, nó có liên quan đến ngữ điệu, nhịp điệu của lời nói, đến ý nghĩa của thông báo.

Trong nhan đề này, dấu câu cũng thực hiện các chức năng biểu thị ý nghĩa thông báo.

- Dấu ngoặc kép

+ Nhan đề được đưa vào trong ngoặc kép (" ") là những nhan đề trích dẫn, được dùng trong những trường hợp hàm ý không chia sẻ quan điểm, hoặc là một cách nêu nhận định khách quan, tỏ ra đó là ý kiến, nhận định của người

khác, đây là một hành động mượn lời chính danh:

Ví dụ:

"Donald Trump làm tổng thống sẽ là mối đe dọa toàn cầu" (Dân Trí)

Bài viết thông báo tới người đọc một thông tin: "Cơ quan dự báo và phân tích kinh tế (EIU) của tạp chí Economist cho rằng, nếu ứng viên Donald Trump trở thành tổng thống Mỹ sẽ tác động nguy hiểm đến kinh tế toàn cầu, tăng nguy cơ các cuộc tấn công của khủng bố Hồi giáo cũng như chiến tranh thương mại với Trung Quốc". Nhan đề bài đưa nhận định của một tạp chí trong bài viết.

Bên cạnh đó dấu ngoặc kép được sử dụng trong trường hợp trích dẫn còn với hàm ý chứng minh, dẫn giải.

Ví dụ:

Ông Nguyễn Hoài Nam: "Trách nhiệm công an trong vụ cháy quán karaoke chưa rõ" (Tin tức 24h)

Bài viết diễn giải ý kiến nhận định của ông Nguyễn Hoài Nam, Trưởng Ban Pháp chế - HĐND Thành phố Hà Nội về trách nhiệm quản lý nhà nước của các tập thể, cá nhân liên quan đến vụ cháy quán karaoke ở Cầu Giấy khiến 13 người thiệt mạng.

+ Dấu ngoặc kép đánh dấu một hàm ý ám chỉ hoặc nhằm nhấn mạnh một vấn đề, sự việc đặc biệt mà tác giả muốn nói đến trong bài viết:

Ví dụ:

"Vũ khí mới" của bà Hillary nhằm đánh bại tỷ phú Donald Trump (Dân Trí)

"Vũ khí mới" của bà Hilary Clinton là đối tác mới trong cuộc cạnh tranh với ứng viên Cộng hòa Donald Trump. Đó là Thượng nghị sỹ Elizabeth Warren, người có nhiều ảnh hưởng trong đảng Dân chủ và lên tiếng ủng hộ quan điểm của bà Hillary khi chỉ trích ông Trump.

Tỷ phú Mỹ Donald Trump kêu gọi "cắm cửa" người Hồi giáo

(Vnexpress)

Bài viết nhân mạnh từ "cấm cửa" khi nói về lời kêu gọi của tỷ phú Donald Trump đồng thời là ứng viên Đảng Cộng hòa cho chức Tổng thống Mỹ: “một sự chặn đứng hoàn toàn trước dòng người Hồi giáo đổ về Mỹ”. Phát ngôn này của ông Trump đã gây ra sự phẫn nộ từ cộng đồng Hồi giáo và sự công kích từ các đối thủ khác.

- Dấu chấm lửng:

Dấu chấm lửng (...) thể hiện thái độ ngập ngừng, khó diễn tả, khó nói, khó hiểu với hàm ý ngạc nhiên, khó hiểu, đánh dấu một nhận định không nói hết, đánh dấu sự bất thường của sự tình phản ánh.

Ví dụ:

Dân Mỹ rầm rộ mua súng vì... lo Clinton làm tổng thống (Tin tức 24h)

Dấu chấm lửng ở đây mang hàm ý ngập ngừng khi người viết muốn nói đến một thực trạng: 5 ngày trước cuộc bầu cử tổng thống, dân Mỹ ò ạt đi mua súng để chuẩn bị cho sự thay đổi chính trị lớn nhất đất nước. Vì trước đó, lời kêu gọi của Tổng thống Obama và Hillary Clinton nhằm thay đổi Tu chính án thứ hai (Tu chính án thứ hai cho phép người dân có quyền sở hữu vũ khí quân dụng và đã được quy định trong Hiến pháp Mỹ) đang vấp phải phản đối quyết liệt của người dân. Khiến số lượng hộ gia đình sở hữu súng tăng cao hơn bao giờ hết.

- Dấu chấm hỏi?

Thể hiện hàm ý nghi ngờ, hoài nghi vào nội dung phát ngôn là những điều mà người nói - tác giả cho rằng không đúng, không chuẩn xác.

Ví dụ:

Liệu nước Mỹ sẽ có nữ tổng thống đầu tiên? (VietNamNet)

Trump liệu có dọn vào ở Nhà Trắng? (VietNamNet)

Mỹ sẽ có tổng thống "tay chơi" cự phách? (Tin tức 24h)

Cục diện bầu cử Mỹ hậu "Siêu Thứ Ba": Vẫn rất khó lường? (Dân Trí)

Bên cạnh việc sử dụng các nhan đề bài có phương tiện thể hiện hàm ý, qua khảo sát tư liệu, chúng tôi nhận thấy, các báo mạng còn sử dụng khá thường xuyên kiểu nhan đề hiển ngôn, gọi đích danh sự việc, hiện tượng được miêu tả, phản ánh trong bài viết. Có thể kể đến một loạt các ví dụ như sau:

Dàn quan chức Mỹ nhiều tỷ phú, triệu phú nhất thời Trump (Tin tức 24h)

Vợ Obama lúng túng khi nhận quà từ Đệ nhất phu nhân Mỹ (Tin tức 24h)

Ngắm bản sao giống Hillary tới 99% (VietNamNet)

Một người bị bắn chết gần điểm bầu cử tổng thống Mỹ (Vnexpress)

Bà khóc tìm cháu nghi mắc kẹt trong đám cháy (Vnexpress)

Nữ trợ thủ đặc biệt nhất của bà Hillary Clinton (Dân Trí)

Khởi tố vụ án cháy quán karaoke 13 người chết (Tin tức 24h)

6 vụ cháy quán karaoke gây thiệt hại, thương tâm nhất (Tin tức 24h)

Việc sử dụng xen kẽ các nhan đề có hàm ý với các nhan đề gọi đích danh sự vật cũng góp phần tạo nên sự đa dạng về phong cách cho nhan đề bài ở các báo mạng điện tử.

3.5. Tiểu kết chương 3

Qua việc mô tả mặt ngữ nghĩa của nhan đề bài, có thể nhận xét: Nhan đề bài có nhiều tầng lớp nghĩa: nghĩa liên kết, nghĩa biểu hiện, nghĩa dụng ngôn (bao gồm hàm ý và hành động ngôn từ).

Nhan đề có hình thức độc lập với bài báo, song mối quan hệ chặt chẽ về ngữ nghĩa và thông tin đã tạo nên mạch lạc của nhan đề, gắn kết nhan đề với bài báo. Mạch lạc chính là nghĩa liên kết của nhan đề. Mạch lạc của nhan đề được thể hiện qua nhiều hình thức: Những phương tiện liên kết, ý nghĩa cấu trúc thông tin hãy ngữ nghĩa quan hệ trong quá trình tạo lập văn bản báo chí, tính chủ đề, mối quan hệ ngữ nghĩa bên trong với thông tin cấu tạo văn bản. Nói một cách ngắn gọn, mạch lạc của nhan đề thể hiện qua cấu trúc thông tin,

ý nghĩa hiểu ngôn và ý nghĩa hàm ngôn trong mối quan hệ với nội dung bài báo.

Nhan đề bài là hiện thân của hành động, trạng thái nhà báo muốn gửi gắm tới độc giả bằng sự tinh mà nhà báo phản ánh. Hành động ngôn trung của nhan đề rất đa dạng trong hai loại nhan đề trần thuật và nhan đề hỏi. Nhan đề trần thuật còn là câu ngôn hành với những hành động cụ thể là cảnh báo, yêu cầu, ra lệnh, khen ngợi, tuyên dương, ca thán bày tỏ thái độ, cảm xúc. Hành động chất vấn và bày tỏ thái độ, quan điểm thể hiện mạch lạc trong các nhan đề hỏi.

Hàm ý là những thông tin ngoài lời được nhận biết nhờ cách lựa chính chủ đề, đề tài và góc độ phản ánh. Hàm ý của nhan đề còn thể hiện qua những phương tiện ngôn ngữ cụ thể: dấu câu, từ khẩu ngữ, từ địa phương, từ ngữ ẩn dụ, cấu trúc đặc biệt, câu tồn tại, cấu trúc đảo, cấu trúc khuyết chủ ngữ, cấu trúc số từ làm chủ ngữ.

Việc sử dụng các thật ngữ ở nhiều lĩnh vực, nhất là các từ có nguồn gốc ngoại lai vẫn chưa có sự nhất quán gây ảnh hưởng đến sự tiếp nhận của người đọc. Việc chuẩn hoá và thống nhất cách sử dụng từ ngoại lai rất quan trọng và cần được quan tâm đúng mức để tạo một phong cách thuần nhất.

KẾT LUẬN

Trong luận văn, chúng tôi đã phân tích các nhan đề bài báo theo phương pháp phân tích diễn ngôn về đặc điểm cấu tạo và đặc điểm ngữ nghĩa. Trên đối tượng khảo sát của luận văn là nhan đề các bài báo trên 4 tờ báo mạng điện tử, là những tờ báo dành cho nhiều đối tượng độc giả, nhiều đối tượng quan tâm khác nhau, với nhiều chuyên mục hấp dẫn.

Căn cứ trên những kết quả khảo sát và phân tích trong luận văn, chúng tôi có một số kết luận như sau:

1. Kết luận lý thuyết:

- Nhan đề bài báo là một bộ phận của diễn ngôn có đặc điểm và đặc trưng riêng. Bộ phận diễn ngôn này có ý nghĩa quan trọng về khía cạnh giao tiếp và tương tác trong giao tiếp vì nó là ngôn ngữ báo chí, một thứ ngôn ngữ vốn được xem là chuẩn mực và văn phạm. Nhan đề là một thành phần quan trọng của một bài báo, hình ảnh thu nhỏ của bài báo mà báo chí có chức năng định hướng và quản lý xã hội, có ảnh hưởng, tác động tới đông đảo quần chúng nhân dân nên vai trò tác động của nhan đề cũng rất mạnh mẽ.

- Nhan đề bài báo chịu sự quy định về nội dung chủ đề, cấu trúc thông tin theo tôn chỉ mục đích của cơ quan chủ quản tờ báo đó. Trong mỗi chuyên mục, nhan đề bài có những đặc điểm riêng. Việc nghiên cứu phân tích nhan đề bài giúp nhận diện được các đặc điểm và sự khác biệt cụ thể của nhan đề ở mỗi chuyên mục.

- Nhan đề bài thường ngắn gọn, súc tích. Về cấu trúc, nhan đề được cấu trúc bởi một từ, một ngữ, một câu, trong đó cấu trúc một ngữ là chủ yếu. Cấu trúc thông tin và cấu trúc cú pháp của nhan đề không chịu ảnh hưởng hay theo một khuôn mẫu nhất định mà đa dạng theo tư tưởng và sự phản ánh hiện thực, sự kiện của người phát ngôn trong mối quan hệ, liên hệ nhất định với nội dung còn lại của bài báo. Nội dung thông tin của nhan đề tuy ngắn gọn nhưng

luôn bao hàm hành động ngôn ngữ mạnh mẽ với nhiều hàm ý, trong đó, nổi bật là hành vi tác động. Nhan đề luôn thể hiện mong muốn - sự tác động gián tiếp hoặc một hành động kích thích - sự tác động trực tiếp bằng ngôn ngữ phản ánh sự kiện và thái độ. Nội dung lược ngôn trung và hàm ý chủ yếu là cầu khiến, yêu cầu, cảnh báo, phê phán... những kích tố rất mạnh trong quá trình tương tác.

- Ngữ nghĩa liên kết ở nhan đề cho chúng ta thêm một cách đánh giá và tìm hiểu về mạch lạc. Đó là mạch lạc được thể hiện ở cả những cấu trúc ngoại hướng, trong mối quan hệ trên cơ sở liên hệ và đặc điểm, đặc trưng cụ thể của văn bản.

- Nhan đề không chỉ là một đơn vị ngôn ngữ với cấu trúc và nội dung thông tin thuần túy mà luôn ẩn trong đó nội dung tư tưởng, thái độ và quan điểm của người viết với sự tình phản ánh.

- Với tiêu chí phục vụ mọi đối tượng bạn đọc, các báo mạng (Vnexpress, Dân Trí, VietNamNet và Tin tức 24h) luôn cập nhật, cung cấp các kiến thức về mọi lĩnh vực, nhan đề trên các báo hầu hết mang tính chất phổ biến, sử dụng những hình ảnh, cấu trúc, phương pháp nhấn mạnh ở từng thể loại, phù hợp với từng nội dung bài viết nhằm thu hút đối tượng bạn đọc.

2. Về thực tiễn

Với nguồn tư liệu là 2.000 nhan đề về mảng chính trị, xã hội và các bài báo đưa tin về hai sự kiện năm 2016 được đông đảo bạn đọc quan tâm đăng tải trên các báo: Vnexpress, Dân Trí, VietNamNet và Tin tức 24h, chúng tôi đã tiến hành tổng hợp, khảo sát, nghiên cứu, phân tích làm rõ những đặc điểm về nội dung và ngữ nghĩa biểu hiện của nhan đề bài báo của các báo mạng điện tử. Là những tờ báo phục vụ bạn đọc mọi đối tượng, lứa tuổi không chỉ ở Việt Nam mà còn phục vụ bạn đọc nước ngoài, đặc điểm chung của cả 4 tờ báo mạng là luôn đưa tin nhanh, chính xác, khai thác chủ đề ở nhiều khía

cạnh, nhiều góc độ; sử dụng nhiều biện pháp trong câu từ để đặt nhan đề báo, tạo nên sự hấp dẫn, kích thích, thu hút sự quan tâm của độc giả. Qua khảo sát, chúng tôi có thể đưa ra những kết luận chung sau:

- Về đặc điểm hình thức: Nhan đề bài báo của các báo mạng có thể chia thành 2 dạng cấu trúc: cụm từ và câu, trong đó, nhan đề là câu chiếm số lượng ưu thế với tỷ lệ 80% trên mặt báo. Cấu tạo nhan đề báo rất đa dạng, phong phú, sử dụng các kiểu cấu trúc như: Câu đặc biệt, câu trần thuật, nghi vấn, cầu khiến, cảm thán... tạo nên sự sinh động, thể hiện hàm ý, biểu đạt cảm xúc và cách nhìn nhận theo chủ quan cá nhân của mỗi nhà báo khi đưa tin cùng về một vấn đề. Dù là nhan đề có cấu tạo như thế nào thì về từ ngữ sử dụng trong nhan đề cũng luôn đảm bảo tính mạch lạc ở cấu trúc và ý nghĩa hiển ngôn của câu. Cách trình bày ở báo mạng cũng có nét khác biệt khi nhan đề được in đậm, tạo sự nổi bật, gây chú ý đối với người đọc khi lướt mắt qua màn hình.

- Về ngữ nghĩa của nhan đề: Có thể phân loại thành hai dạng, nghĩa biểu hiện của nhan đề và hàm ý của nhan đề.

Với sự đa dạng, phong phú và số lượng bài viết lớn được cập nhật hằng ngày của mỗi báo, nhan đề có những ngữ nghĩa biểu hiện khác nhau dù có thể đưa tin cùng một chủ đề. Nhưng về lý thuyết cơ bản, nghĩa biểu hiện của nhan đề được thể hiện ngay ở câu từ của nhan đề với ý nghĩa miêu tả, thông báo hay nhận định. Từ câu chữ, từ ngữ sử dụng trong nhan đề có thể nhìn nhận được vấn đề nhan đề đang nói đến mang ý nghĩa chỉ hành động, trạng thái hay mối quan hệ ngữ nghĩa trong câu.

Nghĩa biểu hiện của nhan đề được thể hiện rất rõ qua lực ngôn trung của nhan đề. Thông qua cấu trúc câu và kiểu câu mà nhan đề sử dụng, chúng tôi phân tích, nghiên cứu và đưa ra những đặc điểm nhận định về lực ngôn trung của nhan đề được biểu hiện ở những khía cạnh khác nhau.

Bên cạnh nghĩa biểu hiện, nhan đề còn có những hàm ý mà tác giả

muôn truyền tải đến bạn đọc thông qua việc ẩn dấu những hàm ý đó sau các lớp từ ngữ, cấu trúc cú pháp, dấu câu hay các biện pháp tu từ.

- Có thể nói, nhan đề bài báo cho chúng ta một bức tranh đa dạng của lời nói, về ý nghĩa thông tin và ngữ nghĩa diễn đạt cũng như mục đích nói. Nhan đề bài là ví dụ minh họa cho nhận định: mỗi phát ngôn đều ẩn chứa hành động ngôn ngữ, thái độ và hành vi xã hội của người viết với sự tình phản ánh. Nhan đề bài trên báo mạng điện tử thể hiện một trong những xu hướng mới của báo chí, đó là xu hướng đặt chức năng giải trí song song với các chức năng vốn có như: thông báo, hướng dẫn dư luận, tập hợp và tổ chức quần chúng, tính chiến đấu mạnh mẽ, tính thẩm mỹ và giáo dục...

- Hành động ngôn ngữ của nhan đề bài báo là những hành động phản ánh xã hội, thuộc về xã hội và tác động vào xã hội. Nhan đề phản ánh xã hội thông qua những nội dung sự tình; tác động vào xã hội qua phản ứng của người đọc trước sự kích thích của tình thái và hàm ngôn của nhan đề; nhan đề bài báo thuộc về xã hội vì nó là một công cụ xã hội với những tính năng xã hội của nó.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Diệp Quang Ban (2006), *Ngữ pháp tiếng Việt* (tập 1, 2). Nxb Giáo dục, Hà Nội. chám
2. Diệp Quang Ban (2006), *Văn bản và liên kết trong lời nói*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
3. Diệp Quang Ban (2006), *Giao tiếp - Văn bản - Mạch lạc - Liên kết - Đoạn văn*. Nxb Khoa học xã hội
4. Diệp Quang Ban (2005), *Văn bản và liên kết trong tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
5. Nguyễn Tài Cẩn (1998), *Ngữ pháp tiếng Việt (Tiếng - Từ ghép - Đoạn ngữ)*. Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội
6. Nguyễn Đức Dân (1998), *Ngữ dụng học, tập 1*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
7. Nguyễn Đức Dân (2004), *Ý tại ngôn ngoại - Những thông tin chìm trong ngôn ngữ báo chí*". Ngôn ngữ (2)
8. Nguyễn Đức Dân (1998), *Logic và tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
9. Hữu Đạt (2000), *Phong cách học và phong cách chức năng tiếng Việt*. Nxb Văn hóa Thông tin
10. Hữu Đạt, Trần Trí Dõi, Đào Thanh Lan (1998), *Cơ sở tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
11. Lê Đông (1991), *"Ngữ nghĩa - ngữ dụng của các hư từ tiếng Việt, ý nghĩa đánh giá của các hư từ"*. Ngôn ngữ (2)
12. Lê Đông (1992), *"Ngữ nghĩa của các hư từ tiếng Việt: siêu ngôn ngữ và các hư từ tiếng Việt"*. Ngôn ngữ (2)
13. Lê Đông (1994), *"Vai trò của tiền giả định trong cấu trúc ngữ nghĩa - ngữ dụng của câu hỏi"*. Ngôn ngữ (2)
14. Lê Đông, Nguyễn Văn Hiệp (2003), *"Khái niệm tình thái trong ngôn ngữ học"*. Ngôn ngữ (7), (8)

15. Đinh Văn Đức (1978), *Ngữ pháp tiếng Việt, từ loại*. Nxb Đại học quốc gia Hà Nội
16. Nguyễn Thiện Giáp (1999), *Từ vựng học tiếng Việt*. Nxb Giáo dục
17. Nguyễn Thiện Giáp (2004), *Dụng học Việt ngữ*. Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội
18. Mak Halliday (2004), *Dẫn luận ngữ pháp chức năng (Hoàng Văn Vân dịch)*. Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội
19. Nguyễn Quang Hào (2004), *Ngôn ngữ báo chí*. Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội
20. Cao Xuân Hạo (2003), *Câu trong tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
21. Cao Xuân Hạo (2006), *Tiếng Việt - Sơ thảo ngữ pháp chức năng*. Nxb Khoa học xã hội
22. Trần Thị Thu Hiền (2009), *Đặc điểm tiêu đề văn bản báo chí, Luận văn thạc sĩ ngữ văn*. Trường Đại học Vinh
23. Nguyễn Văn Khang (2012), *Ngôn ngữ học xã hội*. Nxb Giáo dục Việt Nam
24. Đinh Trọng Lạc (1999), *Phong cách học tiếng Việt hiện đại*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
25. Đào Thanh Lan (2002), *Phân tích câu đơn tiếng Việt theo cấu trúc Đề - Thuyết*. Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội
26. Nguyễn Văn Lý (2008), *Ngôn ngữ tit báo tiếng Việt, Luận văn thạc sĩ ngữ văn*. Trường Đại học Vinh
27. Trần Thu Nga (1993), *Đầu đề bài báo trên báo nhân dân chủ nhật, Luận văn cử nhân báo chí*. Phân viện Báo chí và Tuyên truyền.
28. Trần Thanh Nguyên (2003), *"Về kiểu tiêu đề mô phỏng trên các văn bản báo chí"*. Ngôn ngữ và đời sống (10)
29. Hoàng Phê (1981), *"Nghĩa của lời"*. Ngôn ngữ (3), (4)

10. Hoàng Trọng Phiến (1980), *Ngữ pháp tiếng Việt*. Nxb Đại học và Trung cấp chuyên nghiệp
31. Nguyễn Phú Phong (2006), *Bài giảng về các phương pháp phân tích ngữ pháp*. Lớp Cao học Ngôn ngữ K51, Đại học KHXH&NV Hà Nội
32. Trịnh Sâm (2001), *Tiêu đề văn bản tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
33. Lê Thị Sen (1/2017), *Đặc điểm ngôn ngữ của tiêu đề báo chí điện tử tiếng Việt, Luận văn thạc sĩ*. Đại học Hải Phòng.
34. Dương Thị Sinh (2009), *Đặc điểm ngôn ngữ của các tit bài trên tạp chí khoa học, Luận văn thạc sĩ ngôn ngữ và văn hóa Việt Nam*. Đại học Sư phạm Thái Nguyên.
35. Dương Xuân Sơn (2004), *Các thể loại báo chí chính luận*. Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội
36. Dương Xuân Sơn, Đinh Văn Hùng, Trần Quang (1995), *Cơ sở lý luận báo chí truyền thông*. Nxb Văn hóa Thông tin
37. Nguyễn Thị Việt Thanh (1999), *Hệ thống liên kết lời nói tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
38. Trần Thị Thanh Thảo (2009), *Đặc điểm của tiêu đề văn bản trong thể loại tin tức, Luận văn thạc sĩ ngôn ngữ học*. trường Đại học Sư phạm TP Hồ Chí Minh
39. Trần Ngọc Thêm (2000), *Hệ thống liên kết văn bản tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
40. Nguyễn Minh Thuyết, Nguyễn Văn Hiệp (1998), *Thành phần câu tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
41. Cù Đình Tú (2001), *Phong cách học và đặc điểm tu từ tiếng Việt*. Nxb Giáo dục, Hà Nội
42. Halliday, M.A.K & Ruqaiy Hasan (1976), *Liên kết trong tiếng Anh* (Tiếng Anh)

43. J.Lyons, Semantics, 1976 (Tiếng Anh)